

Френсіс Скотт

Тіцджеральд

До зірок

Зарубіжні авторські зібрання

Френсіс Скотт

Тіцджеральд

До зірок

Харків
«ФОЛІО»
2020

УДК 821.111(73)
Ф66

Переклад з англійської
В. Р. Дудик

Переклад здійснено за виданням:
Fitzgerald, F. Scott. *The Basil and Josephine Stories* /
New York: Scribner's, 1973

Художник-оформлювач
О. А. Гугалова-Мешкова

ISBN 978-966-03-9284-7

© В. Р. Дудик, переклад українською, 2020
© О. А. Гугалова-Мешкова, художнє
оформлення, 2020
© Видавництво «Фоліо», марка серії, 2015

ДИТЯЧА ЗАБАВА

Коли Джона Ендроса почали долати думки про старість, він утішався тим, що його життя триватиме в дитині. Зловісні сурми вічного забуття лунали не так гучно, варто було йому почути тупіт маленьких ніжок або голосок, що белькотів у слухавку дитячі нісенітниці. Розмовляв він із донькою щодня о третій, коли дружина телефонувала з передмістя в контору; поступово ці дзвінки перетворилися для нього на найяскравішу подію дня.

До старості йому було ще далеко, та все життя він пнувся вгору урвистими скелями і, здобувши нелегку перемогу над бідністю і слабким здоров'ям, у свої тридцять вісім років плекав досить невибагливі ілюзії. Навіть донька подарувала йому не лишень радість. Через неї подружжя зробило паузу в шаленій близькості, через неї доводилося жити за містом, в якому за свіже сільське повітря розплачувалися нескінченними проблемами із покоївками та сутужною нуртою потягів.

Крихітка Еді приваблювала його передусім як утілення початку нового життя. Він любив саджати її до себе на коліна та, погладжуючи духмяну, м'яку голівку, розглядав голубі, як ранкове небо, зіниці. Та, ушанувавши цю традицію, він без жалю передавав дитя няньці. Сама жвавність дівчинки вже за десять хвилин його дратувала; Джон сердився, коли в будинку щось розбивали, а якось в неділю, коли Еді кудись сховала пікового туза та зірвала партію у бридж, він улаштував таку баталію, що довів дружину до сліз.

Джон розумів, що поводиться нерозумно, і йому було соромно. Бо такі інциденти — невідворотні: не трима-

ти ж доньку постійно нагорі, в дитячій кімнаті, коли вона, за словами дружини, стає дедалі більш «самостійною людиною».

Еді було два з половиною роки, і сьогодні її, наприклад, запросили на дитячу забаву. Цю новину Джон дізнався телефоном від дружини, Едіт-старшої, а маленька Еді несподівано пропищала йому у ліве вухо, підтвердивши: «Я піду на вечільку!».

— Любий, коли повернешся, завітай до Маркі, добре? — мовила далі дружина. — Буде весело. Я одягну Еді в нову рожеву сукенку...

В слухавці почувся тріск, і всі змовкли: очевидно, телефон різко жбурнули на підлогу. Джон розсміявся і вирішив раніше піти з роботи: думка про дитячу вечірку в чужому будинку видавалася йому кумедною.

— От буде гармидер! — весело уявляв він. — Десятки матусь, які не помічають нічого, крім свого чада. Всі малюки б'ють посуд, кидаються на торт, а їхні матері, вертаючись додому, запевняють себе, що іншим дітям до їхньої ще далеко.

Сьогодні він був у доброму гуморі — ще ніколи справи не йшли так добре, як цього дня. Коли зійшов на своїй станції, відмахнувся від нав'язливого таксиста та крізь крижані грудневі сутінки рушив угору довгим пагорбом додому. Була лише шоста година, та місяць уже величаво сяяв на небі, огортаючи блискітками цукристий сніжок на газонах.

Поки він йшов, наповнюючи легені морозяним повітрям, радість його з кожним кроком зростала, а дитяча забава дедалі більше полонила уяву. Джон намагався вимальовувати образ Еді серед її однолітків, та ще в уяві постала ця доросла рожева сукня, яка її переродить. Чоловік пришвидшив крок, пройшов повз свій будинок, у вікні якого все ще мигтіла різнокольоровими вогниками обсіпана ялинка, і звернув на сусідню доріжку. Маркі проживали у сусідньому будинку.

Тільки-но піднявся цегляними східцями та подзвонив, як почув голоси, що лунали зсередини, й втішився, що не запізнився. Затим підняв голову й прислухався: голоси були не ди-

тячі — в будинку говорили, щонайменше, троє осіб; говорили гучно та сердито, а один із голосів, що відразу здійнявся до істеричного ридання, неодмінно належав його дружині.

— Щось трапилося, — промайнула в нього думка. Джон штовхнув двері, які виявилися незамкненими, та увійшов.

Дитяча забава розпочалася о пів на четверту, та Едіт Ендрос, мудро розрахувавши, що враження від нової сукні буде гострішим, коли вбрання інших вже помнуться, прийшла з донечкою о п'ятій. Коли вони ступили на поріг, вечірка була в самому розпалі. Четверо дівчат та дев'ятеро хлоп'ят — накручені, наряджені та вимиті до лоску з усією турботою, на яку здатне лише материнське, горде та ревниве серце, — танцювали під патефон. Насправді, танцювали двоє чи троє малюків, та оскільки решта снували назад і вперед, шукаючи в матусь заохочення, здавалося, що танцюють усі.

Щойно з'явилася Едіт із донькою, музику тимчасово заглушив хор вигуків, серед яких найчастіше лунало слівце «диво», а маленька Еді ніяково озиралася довкруги та перебирала поділ рожевої сукні. Дівчинку не цілували — все-таки гігієнічний вік — її просто пустили кімнатою, від мами до мами, і кожна, тримаючи за рожеву ручку, проворкотала: «Яке диво», перед тим, як передати її іншій матусі. Опісля її підбадьорили, легенько підштовхнули, і дитя відразу поринуло у вихор веселощів.

Едіт-старша затрималася поговорити з місіс Маркі біля дверей, та одним оком стежила за крихітною фігуркою в рожевому. Місіс Маркі вона недолюблювала — особа явно неотесана, та ще й чванлива, але, оскільки її Джон та Джо Маркі приятелювали та щоранку разом їздили в місто, жінки старанно створювали видимість щиросердної приязні. При зустрічах вони завжди лагідно осипали одна одну лагідними докорами: «Що ж це ви до нас не заходите?» — і планували «якось разом пообідати та сходити в театр», однак лише цими розмовами їхні зустрічі і обмежувалися.

— Крихітка Еді така гарненька, — сказала місіс Маркі, усміхаючись та облизуючи губи. Цю звичку Едіт уважала особливо огидною. — Така вже доросла, аж не віриться!

Едіт подумала, а чи немає у слові «крихітка» натяку на те, що Біллі Маркі важить на п'ять фунтів більше, хоч і молодший за її донечку на кілька місяців. Вона взяла запропоновану їй чашку чаю, сіла на канапу до двох інших гостей та палко почала оповідати про останні успіхи й витівки своєї крихітки, в чому й полягала для неї основна мета сьогоднішнього візиту.

Промайнула година. Танці встигли надокучити, й малята взялися за серйозніші забави. Вони разом ввалилися до їдальні та, обігнувши великий стіл, видерлися на кухонні двері, звідки були зняті експедиційним корпусом мам. Та не встигнувши вгамуватись, вони знову метнулися до їдальні, радше знову до її дверей. Раптом з усіх боків пролунало: «Спітніли», — і над білими маківками замайоріли білі хустинки. Матусі намагалися заспокоїти бешкетників, та з криками «Туди!», «Хочу туди!» дітки видалися з колін та галопом знову мчали до улюбленої їдальні.

Цей розгардіяш закінчився, коли подали ласощі: великий торт із двома свічками та блюдечка з ванільним морозивом. Біллі Маркі, кремезний, рудий веселун із кривуватими ніжками, задув свічки й допитливим пальчиком натиснув на білу глазур. Роздали десерти й малята взялися до частування — їли жадібно, однак цілком пристойно — увесь вечір вони поводитися на диво виховано. Такими були сучасні діти: їх годували та вкладали спати у визначену годину, тому вередували крихітки рідко, а обличчя їхні були здоровими та рум'яними; тридцять років тому така забава не минулася б так спокійно.

Після частування гості почали розходитися. Едіт стурбовано глянула на годинник — майже шоста, а Джона ще немає. Їй так хотілося, аби чоловік побачив донечку з іншими малюками — таку поважну, ввічливу й розумну; лише одна пляма була на її сукеночці: хтось штурхнув її в спину, коли вона їла морозиво.

— Ти — моя квіточка, — прошепотіла вона донечці, прогорнувши її до себе. — Ти знаєш, що ти квіточка? Знаєш? Едіт засміялася.

— Гав-гав, — раптом промовила вона.

— Гав-гав? — Едіт озирнулася. — Тут немає гав-гав.

— Гав-гав, — повторила Едіт. — Хочу гав-гав.

Едіт глянула в той бік, куди тягнувся маленький пальчик.

— Це не гав-гав, квіточко, це — ведмежа.

— Ведмежа?

— Так, плюшеве ведмежа, проте воно належить Біллі. Ти ж не хочеш іграшку Біллі, чи не так?

Проте Едді хотіла.

Вона вислизнула з рук матері, підбігла до Біллі Маркі, який щільно притискав до себе іграшку, й зупинилася, вдивляючись на нього з непроникним виразом; Біллі засміявся.

Едіт-старша знову поглянула на годинник, цього разу з прикрістю.

Вечірка завершувалася; окрім Біллі і Еді, залишилося лише двоє малюків, та й то один із них лише тому, що заліз під стіл. А Джон так і не з'явився. Егоїст! Ні краплі гордості за їхню крихітку! Інші чоловіки, принаймні п'ятеро-шестеро, все-таки знайшли час зайти за своїми дружинами та хоч хвилинку помилувалися на дітей.

Пролунав вереск. Еді вихопила ведмежа з рук Біллі, а коли той зажадав його повернути, недбало штовхнула його на підлогу.

— Еді! — вигукнула мати, стримуючи раптовий порив сміху. Джо Маркі, гарний, кремезний чоловік років тридцяти п'яти, підняв синочка й поставив його на ноги.

— Міцний парубійко, — підмітив він жартівливо. — Дозволив дівчинці завалити себе! Богатир!

— Він не вдарився голівкою? — біля дверей з'явилася стривожена місіс Маркі, яка щойно розпрощалася із передостанньою матусею.

— Ні-і-і, — протягнув Маркі. — Він забив зовсім інше місце, так, Біллі? Ти щось інше забив, еге ж?

Біллі вже й забув про те, що впав та кинувся забирати своє добро. Він вчепився в лапку ведмежати, що визирала з обіймів Еді, та щосили за неї смикав, проте безуспішно.

— Ні, — рішуче запротестувала Еді.

Натхненна першою, майже випадковою перемогою, Еді випустила іграшку з рук, схопила Біллі за плечі й люто штовхнула.

Цього разу він гепнувся не так вдало: голова його з глухим звуком стукнулася об голу підлогу за краєм килима, і, глибоко вдихнувши, він зайшовся нестямним рюмсанням.

У кімнаті здійнялася метушня. Охнувши, Маркі кинувся до сина, але дружина випередила його й сама підхопила дитину на руки.

— О, Біллі, — заохкала вона, — яка жажлива гуля! Це дівчисько слід покропити!

Едіт, яка негайно підбігла до донечки, почула це звинування, і її губи міцно стиснулися.

— Еді, — прошепотіла вона радше з обов'язку. — Як тобі не соромно, бешкетнице?

Та дівчинка несподівано відкинула голову і розсміялася. То був гучний сміх, сміх переможниці, з нотками триумфу, виклику та презирства. На жаль, цей сміх був і заразним. Не встигнувши усвідомити делікатності ситуації, матуся сміялася теж, не дзвінко, проте чутно, з такими ж інтонаціями, що й донька. Затим, раптом, припинила.

Обличчя місіс Маркі зашаріло, а Маркі, обмацуючи одним пальцем маківку сина, насуплено глянув на Едіт.

— Уже набрякла гуля, — мовив він із нотками докору. — Принесу примочку.

Та у місіс Маркі урвався терпець.

— Дитині боляче! Що тут смішного, га? — промовила вона тремтячим голосом.

Тим часом малесенька Еді з цікавістю зиркала на маму. Вона помітила, що Едіт розсміялася у відповідь на її сміх і їй захотілося переконатися, чи станеться таке ще раз. Дівчинка знову відкинула голову й розреготалася.

Вже другий вибух сміху остаточно кинув Едіт в істерику. Притиснувши хустинку до рота, вона невгамовно душилася зо сміху. Та справа тут була не в нервах: вона усвідомлювала, що по-своєму підтримує доньку, сміється з нею заодно.

Удвох вони нібито кидали виклик усьому світові.

Поки Маркі бігав у ванну по примочку, його дружина тинялася кімнатою, гойдаючи на руках заплаканого сина.

— Заради святих, забирайтеся! — несподівано вибухнула вона. — У дитини розбита голова, а ви з ввічливості навіть помовчати не можете. Забирайтеся!

— Що ж, — промовила Едіт, помітно роздратувавшись. — В житті не бачила, щоб із мухи слона...

— Геть! — істерично кричала місіс Маркі. — Забирайтеся! Щоб і духу вашого тут не було! Для вас і вашої бешкетниці двері будинку зачинені!

Едіт, взявши за руку доньку, вже швидкими кроками направлялася до виходу та, зачувши таке звинувачення, зупинилася й повернула своє скривлене від обурення обличчя.

— Не маєте права прозивати дитину!

Місіс Маркі не відповіла, вона досі тинялася кімнатою, бурмочучи щось заспокійливе собі самій та Біллі.

Едіт розплакалася.

— Я піду! — хлипала вона. — В житті не бачила таких вульгарних та просторікуватих осіб, як ви. Радію, що малюк ваш гепнувся. Так йому й треба, цьому дурно-о-му товстуну.

Джо Маркі саме спустився зі сходів й почув останню фразу.

— Місіс Ендрос, — різко прогрімів він, — хіба не бачите, що в дитини гуля? Вам справді треба опанувати себе!

— Опанувати... себе? — прокричала хрипко Едіт. — Краще дружині своїй це скажіть. В житті не бачила такої нахаби!

— Джо, ти чуєш? Вона прозивається! — Місіс Маркі оскаженіла. — Вистав її за двері. Коли сама не бажає, то схопи за комір і вистав!

— Не смійте й пальцем мене торкнути! — верещала Едіт. — Я вийду, тільки-но пальто знайду!

Засліплена сльозами, жінка ступила в коридор. Саме тоді прочинилися двері й всередину увійшов стривожений Джон Ендрос.

— Джоне! — вигукнула Едіт й відчайдушно кинулася до нього.

— Що трапилося? Стривайте, що тут відбувається?

— Вони... вони мене проганяють! — голосила дружина, судомно втискаючись в його обійми. — Він хотів схопити мене за комір та виставити за двері. Де моє пальто?

— Неправда, — поспішно заперечив Маркі. — Ніхто й не думав виставляти вас за двері. — Він повернувся до Джона. — Ніхто не мав гадки її виганяти, — повторив він. — Вона...

— Що означає «виставити за двері»? — різко обірвав Джон. — Поясніть, що тут відбувається?

— Джоне, ходімо! — ридала Едіт. — Я хочу додому. Хіба не бачиш, які це нахаби?

— Чуєте! — обличчя Маркі спохмурніло. — Повторюєте те саме, як навіжена!

— Вони прозвали Еді бешкетницею!

Вдруге за вечір маленька Еді обрала невідповідну хвилину, аби виразити свої почуття. Присоромлена й налякана крикливими голосами, дівчинка так зарюмсала, нібито й справді була ображена до глибини душі.

— Як це розуміти? — вибухнув Джон. — Ти що, ображаєш своїх гостей?

— Коли хтось і ображає, так це твоя дружина нас! — твердо відповів Маркі. — Взагалі-то, колотнеча почалася через ваше дитя.

Джон зневажливо фиркнув:

— І ти накричав на дитину? — запитав він. — Благородний чоловік!

— Не говори з ними, Джоне, — наполягала Едіт. — Пошуйкай моє пальто!

— З тобою і справді щось не те, — зі злістю продовжував Джон, — коли зриваєшся на безпомічному створінні!

— Чортівня якась! Треба ж було все перевернути догори дригом, — заволав Маркі. — Якщо твоя дружина хоч на хвилину замовкне...

— Не кричи! Я ж не жінка і не дитина...

Тут у сварці настав несподіваний антракт. Поки Едіт навомацки шукала у кріслі пальто, місіс Маркі стежила за нею вогненними, сердитими очима. Раптом жінка опустила Біллі на канапу, де той відразу перестав рюмсати та всівся зручні-

ше, вийшла в коридор і, хутко віднайшовши пальто, без жодного звуку подала його Едіт. Затим вона повернулася до канапи, взяла сина на руки та, погойдуючи його, знову позирала на Едіт вогненними, сердитими очима. Антракт тривав не більше як пів хвилини.

— Твоя дружина приходить сюди й починає репетувати на нас, що ми, бачте, просторікувати! — прогримів люто Маркі. — Ну, якщо ми такі просторікувати, то краще триматися вам якомога далі! А тепер забирайтеся, негайно!

Джон знову презирливо хмикнув.

— Ти не просто просторікуватий, — відповів він. — Ти ще й хам, особливо з беззахисними жінками та дітьми.

Намацавши клямку він відчинив двері.

— Ходімо, Едіт.

Взявши крихітку на руки, дружина вийшла, а Джон, ще раз зневажливо зиркнувши на Маркі, рушив слідом.

— Стривай! — Маркі подався вперед; його дещо трясло, а на скронях здулися вени. — Гадаєш, тобі це зійде з рук? Не на того напав!

Джон мовчки вийшов за поріг, лишивши двері відчиненими.

Едіт, все ще схлипуючи, йшла додому. Він провів її очима до повороту та шмигнув у бік освітленого ганку, звідки слизькими східцями повагом спускався Маркі. Джон зняв пальто, капелюха і жбурнув їх набік, у сніг. Потім, злегка ковзнувши крижаною доріжкою, ступив йому назустріч.

Після першого ж удару обидва посковзнулися і з гуркотом гепнулися додолу; спробували підвестися і знову потягнули один одного на землю. Більш надійним виявився мілкий сніжок на газоні, і, відступивши від тротуару, вони знову накинулися один на одного, люто розмахуючи кулаками й перетворюючи сніг під ногами на брудне місиво.

Місяць уповні та бурштинова смуга світла з відчинених дверей давали змогу їм чітко бачити один одного, і билися вони мовчки, тож у тиші безлюдної вулиці були чутні лише їхні знесилені, гарячкові видихи та глухі удари, коли один із них валився в ляпавицю. Кілька разів вони, послизнувшись,

падали разом, і навіть тоді, лежачи на снігу, лущцювали кулаками один одного.

Десять, п'ятнадцять, двадцять хвилин тривала ця безглузда баталія під місячним сяйвом. В якусь хвилину передиху обидва в мовчазній домовленості скинули із себе піджаки й жилети, і тепер мокрі рвані сорочки тріпотіли на їхніх спинах клаптями. Розтерзані, криваві, вони настільки втомилися, що трималися на ногах лише тоді, коли підпирали один одного — достатньо було наймізернішого поруху, просто спроби замахнутися, і вони знову вклякали на сніг.

Та поклали вони край цій битві не тому, що втомилися, і не тому, що вона була безглуздою — саме через цю безглуздість вони і не могли зупинитися. Їх втихомирило інше: борюкаючись вкотре на землі, чоловіки раптом почули чиїсь кроки неподалік. Якось вони примудрилися відповзти в тінь, завмерли і лежали поруч, не рухаючись, затамувавши подих, мов забіяки, що гралися в індіанців. Коли кроки стихли, звелися на ноги і як п'яні витріщилися один на одного.

— Прокляття яке, — хрипко видавив Маркі. — З мене досить.

— З мене теж, — відповів Джон Ендрос. — Ситий по саму зав'язку.

Вони ще раз кинули погляд один на одного, цього разу вже похмурий, так, ніби підозрювали, що кожної наступної миті хтось знову запрагне продовжити боротьбу. Маркі сплюнув кров із розбитої губи, тихо вилаявся, і, підібравши пальто із жилетом, і почав старанно струшувати сніг, ніби єдиною турботою для нього було те, щоб вони не промокли.

— Може, зайдеш умитися? — раптом спитав він.

— Ні, дякую, — промовив Джон, — треба йти. Дружина хвилюватиметься.

Він теж підібрав піджак, жилет, потім пальто і капелюха. Спітнілому, наскрізь змокрілому, йому не вірилося, що, якихось пів години тому на ньому був увесь цей одяг.

— Що ж... На добраніч, — пробурмотів він нерішуче. Раптом вони підійшли один до одного та потиснули руки. Ру-

костискання не було звичайною формальністю: Джон навіть обійняв Маркі за плечі й кілька разів тихенько поплескав по спині.

— Все гаразд? — запитав він, важко дихаючи.

— Ніби так. А ти як?

— Все добре.

— Чудово, — сказав Джон через хвилину. — Тоді на добраніч.

Він перекинув одяг через руку і, шкутильгаючи, поплентався додому. Місячне сяйво було таким само яскравим, коли він, лишивши позаду чорне коло зачавленої землі, неквапом йшов газоном. За пів милі звідти, на станції, прогуркотів семигодинний потяг.

— Та ви обидва з глузду з'їхали! — проголосила хрипко Едіт. — Я думала, ти лишився все владнати й помиритися. Тому і пішла.

— Хіба тобі хотілося, щоб ми помирилися?

— Авжеж, ні. Знати їх більше не бажаю! Та я думала, що ти через це і зостався.

Джон безтурботно сидів в гарячій ванні, поки дружина припікала йодом його синці на шиї та спині.

— Я все-таки зателефоную лікареві, — стурбовано мовила вона. — У тебе може бути внутрішня травма.

Джон похитав головою.

— Дурниць не говори, — відповів він. — Не вистачало, щоб містом поширилися такі нісенітниці.

— Не розумію, як це могло трапитися.

— І я не розумію, — він хмуро всміхнувся. — Небезпечна, мабуть, річ, ці дитячі забави.

— Слухай, — радісно спохопилася Едіт. — У мене ж до завтрашнього обіду є біфштекси.

— І то що?

— Прикладеш до ока. От пощастило — ледь не замовила телятину.

Через пів години, повністю одягнений, хіба що без комірця, який не застібався на розпухлій шиї, Джон стояв перед дзеркалом, обережно рухаючи руками й ногами.

— Треба б привести себе в форму, — міркував уголос він. — Здається, я старію.

— Щоб наступного разу його краще відгамселити?

— Я і так відгамселив, — заявив він. — Принаймні йому дісталося не менше, ніж мені. І наступного разу вже не буде. Облиш цю звичку називати людей просторікуватими. Бачиш, назріває сварка — бери пальто та йди додому. Зрозуміло?

— Так, любий, — покірно відізвалася дружина. — Я таку дурницю вчинила... тепер я все зрозуміла.

Коли вони вийшли в коридор, Джон зупинився біля дитячої кімнати.

— Вона спить?

— Спить, ще й як міцно. Зайди, якщо хочеш, подивись — таким чином побажаєш солодких снів.

Навшпиньках вони ввійшли в дитячу і схилилися над ліжечком. Маленька Еді — розрум'янена, з міцно стисненими рожевими рученятами, спокійно спала в прохолодній темній кімнатці. Джон перехилився через бильця колиски й ніжно погладив шовковисте волоссячко.

— Заснула, — розгублено пробурмотів він.

— Ще б пак! Після такої насиченої забави.

— Місіс Ендрос, — зі сходів пролунав гучний шепіт чорношкірої покоївки. — Прийшли містер та місіс Маркі. Питають вас. Містер Маркі весь у синцях — жах такий! Його обличчя схоже на відбивну. А місіс Маркі, здається, дещо сердиться.

— Дивовижне нахабство! — вигукувала Едіт. — Скажіть, що нас немає вдома. Ні за що на світі не вийду до них.

— Вийдеш, — твердим і вимогливим тоном мовив Джон.

— Що?

— Ти до них негайно спустишся. Ба більше, хоч би як поводитися ця жінка, ти попросиш вибачення за те, що наговорила їй цього вечора. А після хоч взагалі з нею не спілкуйся.

— Ні, Джоне, я не зможу!

— Ти мусиш. Тільки уяви, як їй не хотілося сюди йти — певно, спуститися тобі значно легше.

— Мені йти самій? Ти зостанешся тут?

— За хвилину спущуся.

Джон Ендрос почекав, поки зачинилися двері, потім нахилився над колискою, взяв крихітку разом із ковдрою на руки й, міцно притискаючи до себе, сів у крісло-гойдалку. Еді поворухнулася, і батько затамував подих; однак, спала вона міцно і відразу заспокоїлася, зручно поклавши голівку на згин його ліктя. Тоді він схилився та обережно доторкнувся щокою до її світлого волосся.

— Моя маленька дівчинка, — шепотів він, — наймиліша, найгарніша дівчинка...

Джон Ендрос нарешті збагнув, за що він так відчайдушно боровся цього вечора. Тепер усе це було в ньому, залишиться з ним назавжди, і якийсь час він так і сидів у темній кімнаті, погойдуючи свою Еді.

КОЛЕКЦІОНЕРИ СЕНСАЦІЙ

Стояв теплий травневий день, і місіс Бакнер вирішила: якщо принести хлопцям глечик фруктового лимонаду, вони не побіжать об'їдатися морозивом у кафе біля аптеки. Вона вірила, що її взаємини з дітьми були такими самими, як і колись її взаємини з батьками. Для її покоління, що вже кануло в забуття, велика революція в американському родинному укладі була ще попереду; історія ця трапилася двадцять років тому.

Бувають покоління, що розуміють своїх нащадків, а між іншими поколіннями лежить нескінченна і нездоланна прірва. Місіс Бакнер — дама з характером, належала до вищого суспільства одного великого міста на Середньому Заході — несучи глек фруктового лимонаду крізь власне просторе подвір'я, водночас переміщалась у часі на добру сотню років уперед. Думки її були б цілком зрозумілими для її прабабусі, а ось те, що зараз відбувалося в мансарді над конюшнею, було б цілком вдивовижу їм обом. Там, де раніше містилася комірчина кучера, син місіс Бакнер та його приятель, замість того, щоб байдикувати — як це роблять всі нормальні хлопчаки — експериментували, так би мовити, наосліп. Вони створювали перші гіпотетичні комбінації ідей та матеріалів, які знаходили під рукою; в майбутньому кожна така ідея призначена пройти шлях від гіпотези до відкриття та, нарешті, стати загальновідомим фактом. Коли місіс Бакнер гукнула хлопців, вони, фігурально висловлюючись, сіяли в тиші ті насінини, зійти яким належало лише до середини двадцятого століття.

Ріплі Бакнер спустився драбиною і взяв у матері глечик. Безіл Дюк Лі побіжно на це подивився та мовив:

— Красно дякую, місіс Бакнер.

— Вам там не надто душно?

— Ні, місіс Бакнер. Усе гаразд.

Там було душно; та вони цього майже не помічали; і кожен випив по два великих келихи лимонаду, навіть не помітивши, що до цього їм дуже хотілося пити. Увагу їхню повністю заповонила книга в червоній палітурці зі штучної шкіри, яку вони дістали зі свого сховища — з-під ляди люка. На першій сторінці (якщо ви, звичайно, посвячені в таємницю чорнила з лимонного соку) можна було прочитати: «Книга сенсацій. Складено «колекціонерами сенсацій» Ріплі Бакнером-молодшим і Безлом Д. Лі».

У цій книзі фіксувалися всі відхилення від моральних норм, що були вчинені їхніми співгромадянами. Деякі похибки вчиняли ті, чиї скроні вже сиві, — ці історії перетворювалися на міські легенди і виявилися забальзамовані в книзі лише завдяки необережній ексгумації за обідами в родинному колі. Були там і гріхи, вчинені хлопцями та дівчатами їхнього віку — більш хвилюючі, про які було відомо напевно, також були і просто небиліці. Поодинокі нотатки, коли б їх прочитали дорослі, були б сприйняті із подивом, інші, можливо, викликали б гнів, а від трьох-чотирьох свіжих нотаток охопив би жах і відчай батьків тих дітей, про яких там ідеться.

Один із найбільш незлобивих пунктів, що викликав у хлопчаків сумнів й доцільну необґрунтованість щодо внесення його до книги, хоч лише торік той випадок збентежив молодих авторів, звучав так: «Елвуд Лімінг три або чотири рази ходив на канкан у кабаре “Зірка”».

Інший — найулюбленіший через свою унікальність — виголошував: «Х. П. Крамнер, скоївши низку злочинів на сході країни, втік сюди, аби запобігти ув’язненню». Тепер цього містера Крамнера вважали одним із найвідоміших та найсолідніших громадян міста.

Єдиний недолік цієї книги полягав у тому, що насолоджуватися нею можна було лише завдяки уяві, тому що невидимі чорнила зберігали свої таємниці, допоки сторінки не піднесуть близько до вогню — тоді нотатки проявляться. Для того,

щоб визначити, які сторінки вже списані, потрібна була найретельніша перевірка; якимось через неуважність досить серйозне звинувачення проти одного подружжя вже занотували поверх констатації сумнозвісного факту про те, що у місіс Р. Б. Кері були сухоти, а її сина, Волтера Кері, виключили зі школи «Полінга». Але не шантаж був метою цього твору. Інформація зберігалася на той випадок, коли згадані герої цих історій затіють нечесну гру з Безілом та Ріплі. Книга ця надавала їм відчуття влади. Безіл, наприклад, жодного разу не помічав, щоб містер Х. П. Крамнер зробив бодай один загрозливий жест у його бік, адже достатньо було лише самого натяку, як поширився б поміж людьми літопис його власних гріхів.

Заради справедливості варто повідомити, що Книга сенсацій в оповіді більше не фігуруватиме. Через багато років двірник виявить її під лядою люка і, не побачивши в ній жодних записів, віддасть її своїй дочці; таким чином усі проступки Елвуда Лімінга та Х. П. Крамнера навіки будуть приховані під переписаною начисто «Геттісбурзькою промовою»¹ Лінкольна.

Ідея створення Книги сенсацій належала Безілу. Його уява працювала невгамовно, та й багато в чому він також випереджав свого товариша. Безілу було чотирнадцять років, очі його завжди сяяли. Він мав каштанове волосся, для своїх років він був не дуже високим; в школі його вважали здібним, проте ледачим. Його улюбленим літературним персонажем був Арсен Люпен, шляхетний грабіжник, романтичний феномен, нещодавно запозичений із Європи, яким захоплювалися підлітки протягом перших збудьгованих десятиліть століття. Ріплі Бакнер, який носив тоді, як і Безіл, короткі штани, вносив до їхнього товариства тверезу, практичну нотку. Його розум на будь-які фантастичні ідеї Безіла миттєво реагував, навіть на найабсурдніші схеми лунало його ментальне: «Виріше-

---

¹ *Геттісбурзька промова* (англ. Gettysburg Address) — одна з найвідоміших промов у історії США, виголошена 19 листопада 1863 р. шістнадцятим Президентом США Авраамом Лінкольном на церемонії відкриття Національного кладовища в Геттісбурзі, штат Пенсільванія.

но! Зробімо це!». Заприязилися вони завдяки грі в третій бейсбольній команді школи: один із них грав у нападі, другий — у захисті; після невдалого квітневого сезону команду розпустили, однак вони, як і раніше, проводили разом увесь пообідній час, шукаючи той спосіб існування, який би давав вихід містичній енергії, котра бурлила в їхній крові. У сховищі під лядою зберігалися капелюхи з широкими крисами, ковбойські хустки, шулерські гральні кубики зі зміщеним центром ваги, зіпсовані наручники, легкі плетені мотузкові сходи, якими можна було втекти крізь вікно, що виходило у провулок, а також скринька з гримом, що містила дві старі театральні перуки та накладні бороди різних відтінків; все це було на випадок їхніх нелегальних діянь.

Допивши лимонад, вони запалили «Хоум-ран»¹ та почали незв'язну бесіду про злочини, професійний бейсбол, секс та про місцеві театральні трупи. Розмова хлопців перервалася, тільки-но долинули до них із сусідньої алеї звуки кроків та знайомі голоси.

Вони обережно визирнули з вікна. Голоси належали Маргарет Торренс, Імоджен Біссел і Конні Девіс, які вирішили зрізати кут та йшли навпростець через вулицю від заднього двору Імоджен до будинку Конні, що містився наприкінці кварталу. Юначкам було, відповідно, тринадцять, дванадцять і тринадцять років, і вони не підозрювали, що за ними хтось спостерігає, оскільки в унісон своїм крокам виконували помірно-зухвалу пародію на відому пісеньку, що переривалася приглушеним хихиканням, а в фіналі набрала гучності: «Моя люба-а-а, Клементи-и-н-а-а-а».

Безіл і Ріплі разом висунулися з вікна, але, згадавши, що з одягу на них лише сорочки, відразу сховалися за підвіконня.

— Ми вас чули! — разом вигукнули вони.

---

¹ «Хоум-ран» (Home run) — міцні американські цигарки, що випускалися з кінця XIX ст. до початку 1970-х рр. Назва походить від бейсбольного терміна, що позначає удар, завдяки якому м'яч перелітає крізь все ігрове поле. На пачці зображувалися два бейсболісти: кетчер та пітчер.

Дівчата зупинилися і захихотіли. Маргарет Торренс відразу старанно заворушила щелепою, щоб показати, що в неї в роті жуйка, і ще й не випадково. Безіл одразу все зрозумів.

— Звідки йдете? — запитав він.

— Від Імоджен.

Дівчата ходили по цигарки в будинок місіс Біссел. Певна несерйозність їхнього настрою зацікавила та схвилювала хлопців, і вони продовжили розмову. Конні Девіс була дівчиною Ріплі під час останнього семестру в танцювальній школі; Маргарет Торренс відіграла певну роль у нещодавньому минулому Безіла; Імоджен Біссел, щойно повернулася після року, проведеного у Європі. За останній місяць ані Безіл, ані Ріплі не згадували про дівчаток; а тепер, пожвавившись, усвідомили, що центр усесвіту раптом із їхньої таємної кімнатки перемістився до дівочої групки за вікном.

— Підіймайтесь до нас! — запропонували вони.

— Ні, краще ви спустайтесь. Приходьте на подвір'я Вортонів.

— Гаразд, зараз підійдемо.

Ледь не забувши приховати Книгу сенсацій та скриньку з гримом, хлопчачи поквапилися надвір, сіли на велосипеди й помчали алеєю.

Діти Вортонів виростили вже давно, та це подвір'я, як і раніше, залишалось одним із тих магнетичних місць, котрі ваблять молоде покоління в післяобідній час. Воно мало чимало переваг. На цей великий майданчик, відкритий з обох боків, з вулиці можна було заїжджати на роliках або на велосипеді.

Там були старі гойдалки-терези, повітряні гойдалки, кілька гімнастичних кілець. Але дворик став місцем зустрічей ще задовго до встановлення того інвентарю, бо над ним витав дух дитинства, який змушує дітей товпитися на незручних східцях ганку та тікати з друзями до скромної місцини, що належала незрозуміло кому і збирала усіх однолітків. Подвір'я Вортонів уже давно всіх приваблювало; увесь день тут лежали глибокі тіні, цвіли якісь дивовижні рослини, собаки не кидалися на людей, а газон місцями з'яв вибоїнами, витоптаними незліченними колесами та ногами. За двісті футів звідси,

в злиднях під кручею проживали «маки» — прізвисько дісталося їм у спадок, адже переважно це були скандинави; і, коли інші розваги надокучали, достатньо було кілька вигуків, аби банда «маків» почала дертися на пагорб, і можна було зустріти їх впритул та прийняти бій, якщо переважали в чисельності, або розбігтися по своїх затишних домівках, якщо справа набувала небажаних обертів.

Була п'ята година вечора, і перед вечерею на майданчику зібралася невеличка юрба дітей — лишень літні сутінки, що наставали опісля, могли зрівнятися з цією тихою та романтичною порою. Безіл та Ріплі неухважно об'їхали на велосипедах навколо подвір'я, вони то періодично ховалися за дерева, то виринали, час від часу зупиняючись, щоб поплескати кого-небудь із товаришів по плечу. Вони приплющували очі від сліпучого саява вечірнього сонця, яке, як сама юність, світить надто яскраво, щоб на нього можна було дивитися прямо; і потребує, щоб його сяиво потроху згасало, аби можна було милуватися ним до самого заходу.

Безіл під'їхав до Імоджен Біссел і зічев'я продемонстрував, як він вміє кататися на одному колесі. Мабуть, тієї миті в його обличчі щось її привабило, бо дівчина глянула на нього з-під вій, глянула сердечно й злегка всміхнулася. Через кілька років вона обіцяла стати справжньою красунею, королевою балів. Але зараз її бездонні карі очі, великі, чарівно окреслені вуста та рум'янець на вузьких вилицях робили її схожою на фею, що драгувало тих, кому до вподоби, щоб діти мали звичайнісінький вигляд. На якусь мить Безілу відкрилось майбутнє, і він раптом піддався чарам її життєвої наснаги. Вперше в житті він відчув дівчину як дещо цілісне, абсолютно протилежне і водночас невіддільне від нього самого, і його охопив приємний озноб від суміші втіхи та болю. Це відчуття було цілком зрозумілим, і він сприйняв його цілком свідомо. Літній вечір раптом розчинився в ній одній — лагідний бриз, тінисті чагарники, усипані квітками пагорби, помаранчеве сонячне сяиво, сміх і голоси, бренькіт піаніно, що долинав із будинку через дорогу — все це ніби втратило свою принаду, передавши її обліку Імоджен, котра поглянула на нього з усмішкою.

Це відчуття надто схвилювало Безіла. Він спробував відмахнутися від нього, тому що був не в змозі його збагнути, допоки спочатку на самоті усе не обміркує. Він стрімко кружляв по майданчику на велосипеді й, проїжджаючи повз Імоджен, відводив погляд. Через якийсь час хлопець повернувся до неї та запропонував провести додому, втім, виявилось, що та магічна мить зникла з її пам'яті, якщо вона взагалі її відчула, і вона дещо здивувалася. Вони почимчикували вулицею, Безіл йшов поруч і котив свій велосипед.

— Вийдеш сьогодні ввечері? — схвильовано запитав він. — На подвір'ї Вортонів либонь збереться компанія.

— Запитаю дозволу в мами.

— Я тобі зателефоную. Без тебе я теж не піду.

— Чому? — і вона знову всміхнулася, вселяючи в нього надію.

— Бо не хочу.

— Але чому без мене не хочеш?

— Слухай, — випалив він, — хто з хлопців подобається тобі більше, ніж я?

— Ніхто. Мені до вподоби ти, і ще Г'юберт Блер.

Безіл навіть не приревнував, коли почув це ім'я разом зі своїм. З Г'юбертом Блером нічого не можна було вдіяти — до нього можна було лише ставитися філософськи, як і вчиняли всі хлопці, які намагалися збагнути вибір дівочих сердець.

— А ти мені подобаєшся більше за всіх! — шалено зізнався він.

Ваговитість строкатого неба від рожевих хмар не видавалася тепер нестерпною. Безіл усе глибше пірнав в океан незбагненної любові, а всередині нього здіймалися теплі хвилі, які несли все його буття до цієї дівчини.

Вони дійшли до брами її будинку.

— Зайдеш у гості, Безіле?

— Ні. — Він одразу збагнув, що втнув похибку, та слово не горобець. Дещо невловиме щойно від нього вислизнуло. Однак він усе ще зволікав. — Хочеш, я подарую тобі свій шкільний перстеник?

— Так, якщо ти сам цього хочеш.

— Тоді сьогодні ввечері і принесу. — І його голос злегка затремтів, коли він додав: — Тільки в обмін.

— На що?

— На дещо.

— На що? — щоки її зашаріли, вона зрозуміла.

— Сама знаєш. Домовились?

Імоджен схвильовано озирнулася довкруги. У медово-солодкій тиші, що оповивала ґанок, Безіл затамував подих.

— Ти навіжений, — прошепотіла вона. — Подивимось... До зустрічі!

II

Настала краща пора доби, і Безіл був неймовірно щасливим. Цього літа, разом із матір'ю та сестрою, він збирався на озера, а восени його відправлять до школи-пансіонату. Тоді — пряма дорога до Єля, затим — до великого спорту, якщо, звичайно, ці мрії розташувати хронологічним чином, адже зараз вони існували окремо, паралельно — а вже опісля він стане шляхетним грабіжником. Усе відбувалося як по писаному. У його голові було стільки цікавих ідей, що йому інколи ледве вдавалося заснути.

Його зовсім не відволікали, а навпаки, підбадьорювали, ніжні почуття до Імоджен Біссел. Через це почуття він поки не зазнав болю, воно лише оповивало його яскравим, огненним хвилюванням, котре крізь травневі сутінки вело його у дворик до Вортонів.

Безіл вифрантився: білі парусинові бриджі, простора, підперезана паском куртка кольору солі з перцем, сорочка з високим комірцем та сіра в'язана краватка. Його чорне, на помаджене до лоску волосся блищало, невисока, симпатична фігурка звернула на знайомий газон Вортонів, який тепер набув нового зачарування, й, у прийдешніх сутінках, він влився в спільний гомін. На подвір'ї було три-чотири дівчинки, які проживали у сусідніх будинках, і майже вдвічі більше хлопчиків; а трохи далі компанія старшої молоді прикрашала собою бічну веранду на тлі освітлених вікон, час від часу посилаючи вже й в без того в переповнену ніч брижі романтичного сміху.

Переходячи від однієї групки до іншої, які в темряві можна було ледь розгледіти, Безіл переконався, що Імоджен ще не прийшла. Відшукавши Маргарет Торренс, він відвів її вбік і ніби ненароком запитав.

— У тебе ще зберігся мій старий перстеник?

Упродовж навчального року Маргарет була його дівчиною в танцювальній школі; на підтвердження чого він запросив її на кадрили, на честь закриття сезону. Тепер роман зійшов на нівець, однак його запитання пролунало досить безтактно.

— Так, десь лежить, — байдуже відповіла Маргарет. — А що? Хочеш повернути?

— Щось на кшталт...

— Та, прошу. Він і нігтя не вартий! Ти сам вмовив мене прийняти його, Безіле. Завтра поверну.

— Не можеш повернути сьогодні, га? — Його душа втекла в п'ятки, коли він помітив тендітний силует біля задньої брами. — Мені він надто потрібен сьогодні!

— Ну гаразд, Безіле.

Вона чкурнула через дорогу до свого будинку, а Безіл пішов за нею. На ганку сиділи містер та місіс Торренс і, поки Маргарет ходила до себе нагору в пошуках перстеника, Безіл, подолавши власне хвилювання та нетерпіння, відповідав на всі запитання про здоров'я близьких, які для молоді видаються пустопорожніми. Раптом він заціпенів, осікся на пів слові та втупився в сцену, що відбувалася на протилежному боці вулиці.

У затіненому дальньому куті вулиці з'явилася фігура, яка швидко рухалася, майже летіла, та виринула у пляму світла, відкинуту ліхтарем перед будинком Вортонів. Фігура пересувалася туди-сюди зигзагами чіткою траєкторією, то прямуючи вперед і викреслюючи роликками іскри з бруківки, то дивовижним чином ця постать ковзала назад, виконуючи фантастичні повороти, граціозно кружляючи на одній нозі, підібгавши другу, — і з темряви до тротуару потягнулися підлітки, щоб подивитися на це диво. Безіл здавлено простогнав, усвідомивши, що з усіх можливих вечорів Г'юберт Блер обрав для своєї появи саме цей.

— Кажеш, що влітку їдете на озеро, Безіле? Ви вже орендували там котедж?

Через якийсь час Безіл збагнув, що містер Торренс запитує про це вже втретє.

— Авжеж, сер, — відповів він. — Тобто я хотів сказати, ні. Ми зупинимось в клубному готелі.

— Хіба ж це не чарівно? — мовила місіс Торренс.

На протилежному боці вулиці під ліхтарем стояла Імоджен, а перед нею кружляв у своєму зухвало зсунутому набакир кепі Г'юберт Блер. Безіл здригнувся від його самовдоволеного сміху. Він навіть не помітив, як поруч опинилася Маргарет, яка сунула йому в руку перстеник, мов фальшиву монету. Він глухим голосом попрощався з її батьками і на неслухняних від недоброго передчуття ногах поплентався за Маргарет назад, на протилежний бік вулиці. Зачаївшись в тіні, він дивився не на Імоджен, а на Г'юберта Блера. В обличчю Г'юберта, безсумнівно, була якась родзинка. Відмітною ознакою краси для дітей, що молодші за п'ятнадцять років, є форма носа. Батьки можуть скільки завгодно теревенити про красиві очі, лискуче волосся або дивовижний рум'янець, проте підлітки зважають лише на ніс і та те, як він поєднується з овалом обличчя. Гнучкий, елегантний і атлетичний торс Г'юберта Блера увінчувало цілком звичайнісіньке пухке обличчя, а на цьому обличчі стирчав пікантний кирпатий носик — майже дівочий, немов із картинки Гаррісона Фішера¹.

Г'юберт був самовпевненим; ані сумніви, ані капризи його ніколи не додали. Танцювальну школу він не відвідував — його батьки переїхали до цього міста лише рік тому, — однак юнак уже встигнув перетворитися на легенду. Хоча хлопчак його недолюбливали, однак вони були в захваті від його віртуозних акробатичних здібностей, а для дівчат кожен його рух, кожен жарт і навіть його байдужість були сповнені безмежної чарівності. Безіл неодноразово вже в цьому переконувався, але тепер перед ним знову розгорнулася гнітюча комедія.

Г'юберт зняв роликові ковзани, вдав, що один вислизав з нього з руки і вмить спіймав його за ремінець, вберігши

---

¹ *Гаррісон Фішер* (1875–1934) — успішний американський комерційний художник та ілюстратор. Створені ним образи дівчат із вищого світу вважалися еталоном американської краси.

тим самим його від падіння на бруківку; вихопив стрічку з волосся Імоджен та кинувся навтьоки, дівчина в цілковитому захваті, сміючись, побігла за ним навздогін по подвір'ю, і він спритно ухилився. Він поставив ноги навхрест і вдав, що зараз зіпреться об дерево, навмисне промахнувся, але втримався від падіння і граційно відновив рівновагу. Спочатку хлопці лише скоса за ним спостерігали. Та потім вони теж заворушилися, почали виконувати різні трюки, які тільки спадали їм на думку, навіть компанія, що сиділа на ганку, почала витягувати шії від несподіваного пожвавлення. Та Г'юберт не зупинився на досягнутому. Він схопив капелюшок Імоджен та різними химерними способами почав його приміряти. Імоджен разом з іншими дівчатами просто мліли від захвату.

Не в змозі більше витримувати таке нестерпне видовище, Безіл підійшов до компанії однолітків і мовив найбільш зухвалим тоном, на який лишень спромігся:

— Агов, вітаю, Г'юбе.

— О, вітаю, друже Безіле, Ніс-як-в-бевзня, — відказав Г'юберт і начепив кепі на інший манір, так, що й сам Безіл мимоволі захихотів.

— Безіл Ніс-як-в-бевзня! Безіл Ніс-як-в-бевзня, — роздалося на всьому подвір'ї. З-поміж інших Безіл почув і голос зрадника Ріплі!

— Г'юб Тупий-як-дуб, — миттєво відреагував Безіл; але його зіпсований настрій позначився і на жарті, що не мав жодного успіху, хоча кілька хлопців і підхопили його кілька разів, віддавши йому належне.

Безіла охопив відчай, проте через густі сутінки облік Імоджен почав набувати нового, незнаного шарму. Від природи він був романтиком й вже встиг надати їй безліч чеснот. Тепер він ненавидів її за байдужість, однак вперто стримів поруч, плекаючи марну надію, що йому ще вдасться запримітити децицю того бурхливого захвату, який так бездумно розчинився за день.

Із вдаваною жвавістю Безіл звернувся до Маргарет, але та відповідала йому неохоче. З темряви вже долинув батьків-

ський голос, який кликав когось додому. Його охопила паніка; блаженні години літнього вечора добігали кінця. Коли хлопці розступилися, щоб пропустити перехожих, йому вдалося відвести вбік Імоджен, яка не дуже цього бажала.

— Я приніс його, — прошепотів він. — Тримай. Чи можна провести тебе додому?

Вона розгублено зиркнула на Безіла. Її долоня механічно стиснула перстеник.

— Що? Взагалі-то, я пообіцяла Г'юберту, що він мене сьогодні проведе додому. — Побачивши вираз обличчя Безіла, вона вийшла зі свого гіпнотичного стану і додала з легким докором: — Я бачила, як ти кудись тікав із Маргарет Торренс, коли тільки-но прийшла на подвір'я.

— Нісенітниця. Я просто збігав по перстеник.

— Ні, ти тікав! Я вас бачила!

Її очі стежили за Г'юбертом Блером. Той знову надів роликові ковзани й, мов африканський шаман, який повільно занурює плем'я в гіпнотичний транс, взявся виконувати ритмічні підскоки й оберти на носачах. Безіл ще щось пояснював і доводив, та Імоджен відвернулася і пішла. Хлопець безпорадно поплентався за нею. Із темряви долинали нові голоси, що кликали дітей додому, та вимушені відгуки з усіх боків.

— Уже йду, мамо!

— За хвилинку буду, мамо!

— Мамо, можна мені ще п'ять хвилин?

— Мені час повертатися! — вигукнула Імоджен, — уже майже дев'ята!

Помахавши рукою й байдуже всміхнувшись Безілу, вона рушила вздовж вулиці. Біля неї так і хизувався Г'юберт: виробляв різноманітні трюки, описуючи навколо неї запаморочливі піруети.

Лише через якийсь час Безіл помітив, що до нього звертається хтось із дівчат.

— Що? — мимоходом перепитав він.

— Г'юберт Блер — кращий хлопець у місті, а ти — пихатий індик! — з глибоким переконанням повторила Маргарет Торренс.

Його очі жевріли страдницьким подивом. Маргарет наморщила свій носик й, на суворий батьківський поклик, понесла свою персону через дорогу. Безіл провів її поглядом. Потім провів поглядом фігури Імоджен та Г'юберта, що зникли в темряві за рогом. І тієї миті з розпеченого неба пролунав низький гуркіт грому, а ще за мить на листя, залите світлом ліхтаря, впала перша крапля дощу, скотившись прямо на тротуар до його ніг. Цьому дню судилося закінчитися зливою.

III

Почалася злива. Безіл змок до нитки, поки мчав до свого будинку через вісім кварталів. Та зміна погоди відгукнулася і в його серці: хлопець мчав, підстрибуючи ледь не на кожному кроці, ловив ротом дощові краплі та гучно вигукував: «Гей-гей!», зливаючись зі свіжим та бурхливим хаосом ночі. Імоджен зникла; її змило, мов денний пил із бруківки. Її краса нагадає йому про себе за сонячної погоди, але зараз, під час грози, він був наодинці з собою. Почуття надзвичайної сили опанувало ним, його б навіть не здивувало, якби зараз, після чергового відчайдушного стрибка, його ноги відірвалися від землі назавжди. Він відчував себе самотнім вовком, диким і не прирученим; нічним пілігримом, містичним та вільним. І лише коли він примчав додому, його емоції, втім, розсудливі та майже безпристрасні, почали обертатися проти Г'юберта Блера.

Він зняв мокрий одяг, переодягнувся в піжаму та халат, спустився в кухню, де побачив свіжоспечений шоколадний пиріг. Безіл з'їв величезний шматок та випив майже цілу пляшку молока. Піднесений настрої дещо спав, і Безіл зателефонував Ріплі Бакнеру.

— У мене є план, — заявив він.

— Який ?

— Як провчити Г. Б. за допомогою С. К.

Ріплі відразу зрозумів, що друг має на увазі. Цього вечора Г'юберт поводився так нерозсудливо, що зачарував не лише міс Біссел, а й інших дівчат.

— Доведеться втягнути Білла Кампфа, — сказав Безіл.

— Гарзд.

— Побачимось завтра на сховку... На добраніч!

IV

Чотири дні потому, коли містер та місіс Джордж П. Блер закінчували вечірню трапезу, Г'юберта покликали до телефону. Місіс Блер скористалася відсутністю сина, аби поговорити з чоловіком про те, що її бентежило увесь день.

— Джордже, ці хлопчаки, — або вже не знаю, як їх назвати, — вчора ввечері вони знову приходили.

Він спохмурнів:

— Ти їх бачила?

— Гільда їх бачила. Їй майже було вдалося впіймати одного з них. Я розповіла їй про записку, яку вони підкинули у вівторок, ту, у якій було написано: «Перше попередження — С. К.», тому вона була насторожі. Цього разу вони подзвонили у двері чорного ходу, й Гільда відразу відчинила — вона саме мила посуд. Коли б не мокрі руки, вона б точно одного зловила, проте лише схопила за руку, коли той простягнув записку; але руки в неї були в милі і він вислизнув.

— А який він мав вигляд?

— Вона повідомила, що це міг бути карлик, однак на її думку, то був загримований хлопчисько. Драпанув, як дїтвак, і їй здалося, що на ньому були короткі штани. Нова записка схожа на першу: «Друге попередження — С. К.».

— Вона у тебе? Після вечері я гляну.

Г'юберт, закінчивши телефонну розмову, повернувся до столу.

— Телефонувала Імоджен Біссел, — повідомив він. — Запрошує мене в гості. Сьогодні в неї збирається компанія.

— Г'юберте, — запитав батько, — ти знаєш когось із хлопців з ініціалами С. К.?

— Ні, сер.

— Ти добре поміркував?

— Авжеж. Мав знайомого на ім'я Сем Кроу, але я його вже рік не бачив.

— І що він був за хлопчик?

— Забіяка. Ми з ним у сорок четвертій школі навчалися.

— Він щось замишляв проти тебе?

— Навряд чи.

— Як думаєш, хто міг би займатися таким паскудством? Пригадай, можливо, хтось таки замислив щось проти тебе?

— Не знаю, тату. Гадаю, ні.

— Не подобається мені це, — задумливо протягнув містер Блер. — Припустімо, що це лише дитячі пустощі, але хтозна...

Батько замовк. Пізніше він ретельно вивчив записку. Літери були червоними, в кутку містилися намальовані черепа та схрещені кістки, але, оскільки текст був надрукований на машинці, за почерком нічого визначити було неможливо.

Г'юберт тим часом поцілував маму і, хвацько начепивши кепі набакир, вийшов через кухню на ганок, щоб, як завжди, зрізати шлях. Яскраво сяяв місяць; він на мить затримався на ганку, щоб зав'язати шнурівку.

Якби він тільки знав, що цей телефонний дзвінок був паствою, що телефонували зовсім не з будинку Імоджен Біссел, що говорила зовсім не дівчинка і що прямо за хвірткою в алеї тинялися розпливчасті химерні тіні, не став би він настільки граціозно і спритно зіскакувати зі сходинок, тримаючи руки в кишенях і насвистуючи відому пісеньку «Грізлі» посеред цієї, як йому здавалося, лагідної ночі.

В алеї його свист викликав найрізноманітніші почуття. Безіл вдало продемонстрував свій сміливий фальцет, зателефонувавши трохи раніше, ніж було потрібно, і «Колекціонери сенсацій» поквапилися, не встигнувши підготуватися як слід. Вони розподілилися. Безіл зайняв позицію за брамою Блерів; у гримі він був схожий на плантатора консервативних поглядів із Півдня. Білл Кампф, з довгими вусами, що кріпилися ниткою до його нізднів, рухався до нього, ховаючись в тіні паркану. Ріплі Бакнер з густою, як у рабина, бородою, все ще перебував за сотню футів від обумовленого місця, адже намагався згорнути довгу мотузку. Ця мотузка була істотною деталлю їхнього плану; після тривалих міркувань вони все ж придумали, що можна зробити з Г'юбертом Блером. Вони вирішили його зв'язати, заткнути йому рот кляпом, а потім запахати його в сміттевий бак, що стояв біля його ж будинку.

Спочатку така ідея їх вжахнула — він забрудниться, одяг його зіпсується, та, ще чого, задихнеться. Сміттевий бак — символ всього найогиднішого — перемиг лише тому, що порівняно з цим покаранням інші видавалися банальними. Вони відразу забули про негативні наслідки: костюм можна відіпрати, а якщо кришку бака залишити відкритою, то він не задихнеться. Щоб у цьому запевнитися, бешкетники проінспектували сміттевий контейнер біля будинку Ріплі — зазирали в нього та з цікавістю уявили Г'юберта серед недоїдків та яєчної шкаралупи. Затим двоє з них одразу рішуче викинули цю частину плану з голови та зосередилися на тому, як виманити жертву в алею та скрутити.

Веселий свист Г'юберта застав їх зненацька, і всі троє заціпеніли, не маючи можливості перекинутися словом. Безілові спало на думку: якщо доведеться нападати на Г'юберта поодиночі, без Ріплі, який за планом повинен був допомогти засунути в рот жертві кляп, то крики Г'юберта привернуть увагу грізної кухарки, яка мало не спіймала його вчора. Ця думка занурила його в стан нерішучості. І саме цієї миті Г'юберт відкрив хвіртку і вийшов у провулок.

Двоє опинилися віч-на-віч, на відстані якихось п'яти футів, і Безіл раптово зробив дивовижне для себе відкриття. Він несподівано зрозумів, що Г'юберт Блер не викликає в нього неприязні — звичайний хлопець, анітрохи не гірший, ніж усі його приятелі! У нього геть зникло будь-яке бажання хапати Г'юберта Блера і запихати його, з його кумедною кепкою і всіма заморочками, в сміттевий бак. Він був готовий навіть встати на його захист! Миттєво піддавшись цій настільки несвоечасній думці, він розвернувся і чкурнув з провулка уздовж вулиці.

На мить примара злякала Г'юберта, та коли вона розвернулася й накивала п'ятами, він спохопився та помчав за нею. Значно відставши, через п'ятдесят ярдів він вирішив, що все одно вже нікого не наздожене; повернувся на алею і необачно попрямував на її протилежний бік, де опинився віч-на-віч з ще одним присадкуватим і волохатим незнайомцем.

Білла Кампфа, душа якого була більш раціональною, не додали жодні сумніви. За планом Г'юберта Блера слід було кину-

ти в сміттевий бак: його мозок вималював певну схему, якій він намірявся слідувати, хоч проти цього хлопчиська не мав нічого лихого. Він був простим хлопцем — мисливцем, так би мовити, — і, зачувши жертву, не вагаючись, переслідував її до переможного кінця, допоки та не перестане борсатися.

Та незрозуміла втеча Безіла змусила його припустити, що вийшов батько Г'юберта, тому Білл Кампф теж розвернувся й помчав провулком. Незабаром він наткнувся на Ріплі Бакнера, який без зайвих розпитувань про причини такої втечі з ентузіазмом приєднався до нього. Здивований, Г'юберт знову кинувся за ними. Та незабаром, махнувши рукою на це заняття, він на такій само шаленій швидкості повернувся додому.

Тим часом Безіл зрозумів, що його не переслідують, і, тримаючись там, де більше тіней, пішов назад до алеї. Ляку не було — він лише на якийсь час втратив спроможність діяти. На алеї ні душі: Білла та Ріплі наче вітром здуло. Зате він побачив, як містер Блер підійшов до задньої хвіртки, відчинив її, і, поглянувши туди-сюди, повернувся в будинок. Безіл підійшов ближче. З кухні долинала гучна розмова — хвалькуватий голос Г'юберта перекликався з переляканим місіс Блер, а дві служниці-шведки заходилися від нестримного сміху. Затим крізь відчинене вікно він почув голос містера Блера, який говорив у телефонну слухавку:

— Покличте, будь ласка, начальника поліції... Шефе, це Джордж Пі Блер... Шефе, тут у нас орудує зграя шибеників...

Безіл блискавично метнувся геть, на ходу зриваючи з себе фальшиві плантаторські вуса.

V

Імоджен Біссел, якій нещодавно виповнилося тринадцять, не звикла до нічних візитів. Цього разу вона коротала нудний та самотній вечір, розглядаючи рахунки за місяць, котрі хаотично лежали на столі матері, як раптом з передпокою долинули голоси Г'юберта Блера і його батька, які увійшли в будинок.

— Я вирішив, що його краще провести, — говорив матері Імоджен містер Блер. — Схоже на те, що сьогодні в нашому провулку орудує зграя шибеників.

Місіс Біссел ніколи не гостювала у місіс Блер, тому була неабияк здивована цим несподіваним візитом. Їй навіть спало на думу, що це — незграбний привід зав'язати знайомство, вигаданий містером Блером заради його дружини.

— Отакої! — вигукнула вона. — Впевнена, Імоджен буде рада побачитися з Г'юбертом... Імоджен!

— Ці лиходії, очевидно, підстерігали Г'юберта, — говорив далі містер Блер. — Однак він не дасть плюнути собі в кашу, змусив їх тікати!

Проте я не наважився відпустити його до вас самого.

— Звісно! — погоджувалася місіс Біссел. Проте їй не йшло до тями, з якого це дива Г'юберт узагалі вирішив заявитися до них в гості? Він був, звичайно, доволі приємним юнаком, але за останні три дні Імоджен провела в його товаристві більш ніж достатньо часу. Правду кажучи, місіс Біссел розсердилася, і її голосу певно бракувало щирості, коли вона запрошувала містера Блера увійти до вітальні.

Вони все ще стояли в передпокої, і містер Блер почав помічати, що в цьому криється якась безглуздість. Аж раптом у двері знову подзвонили. На порозі стояв захеканий, червонощокий Безіл Лі.

— Доброго вечора, місіс Біссел! Вітаю, Імоджен! — вигукнув він нарочито-бадьорим тоном. — А де ж гості?

Безпристрасному спостерігачеві таке привітання могло видатися дещо різким та дивним, але присутні й без того були вельми збентежені.

— А ми сьогодні не очікували гостей, — здивовано промовила Імоджен.

— Що? — від перебільшеного страху у Безіла відвисла щелепа, а голос злегка затремтів. — Ти хочеш сказати, що не телефонувала мені та не запрошувала на вечірку?

— Що ти таке плетеш? Звичайно, ні, Безіле!

Імоджен була в захваті від несподіваного візиту Г'юберта, і їй миттєво спало на думку, що Безіл вигадав такий привід, щоб усе зіпсувати. Вона єдина з усіх присутніх майже наблизилася до істини; однак недооцінила справжнє спонукання,

котре змусило примчати сюди Безіла: він був одержимий не ревнющами, а смертельним ляком.

— Але ж мені ти телефонувала, Імоджен? — впевнено запитав Г'юберт.

— Ні, Г'юберте! Я нікому не телефонувала.

Посеред здивованих вигуків знову пролунав дзвінок у двері, і щедра на сюрпризи ніч породила зі свого черева захеканих Ріплі Бакнера-молодшого та Вільяма С. Кампфа. Як і Безіл, були вони дещо захеканими, але так само, не менше різко і категорично, почали цікавитися, де вечірка, палко наполягаючи на тому, що їх запросила Імоджен, зателефонувавши напередодні.

Г'юберт розреготався, слідом засміялися інші, і напруга спала. Імоджен повірила Г'юберту, тому повірила і решті. Не в змозі більше стримуватися в присутності цієї новоприбулої публіки, Г'юберт, захлинаючись, почав оповідати про свою дивовижну пригоду.

— Гадаю, що ця зграя полює за всіма нами! — вигукнув він. — Виходжу я на алею, а там чатують якісь типи. Один був велетнем із сивими бакенбардами, але коли він побачив мене, то кинувся навтьоки. Чимчикую далі й бачу ще кілька осіб — іноземці, либонь. І я пішов прямо на них, а вони дали драпака. Я спробував їх схопити, але, гадаю, вони добряче перелякалися, бо бігли швидше, ніж леопард, — навіть я не зміг наздогнати.

Захоплені цією розповіддю, сам Г'юберт і його батько навіть не помітили, як раптом густо почервоніли троє слухачів, які навіть не звернули увагу на гучний сміх, що пролунав у відповідь на ввічливу пропозицію місіс Біссел все-таки влаштувати вечірку.

— Розкажи про погрози, Г'юберте, — підказав містер Блер. — Розумієте, Г'юберт отримував листи з погрозами. А вам, хлопці, погрожували?

— Я отримував, — несподівано запевнив Безіл. — Приблизно тиждень тому я отримав щось на кшталт загрозливого листа на клаптику паперу.

На мить стурбований погляд містера Блера затримався на Безілі, і його охопила не те щоб підозра, а якась невизначе-

на недовіра. Можливо, щось незвичне в бровах Безіла — там досі залишалися клаптики щетини від перуки — поєдналося в його підсвідомості з дивними подіями сьогоденного вечора. Він спантеличено похитав головою. Потім його думки заспокоїлися, і він зосередився на відвазі та винахідливості.

Тим часом Г'юберт, який вичерпав факти, дедалі більше поринав у царину уяви.

— Я й кажу: «Отже, це ти надсилав мені погрози!», і він ударив мене лівою, а я ухилився, і дав йому з правої. Гадаю, що не схибив, бо він заволав і накивав п'ятами! Ти би бачив, Білле, — він бігає так швидко, як і ти.

— Кажеш, він був велетень? — спитав Безіл, гучно шморгнувши носом.

— Так! На зріст — як мій батько.

— Інші теж були здоровилами?

— Ще б пак! Справжнісінькі велетні! Однак я не надто придивлявся, я просто вигукнув: «Ви, бандитська зграє, забирайтеся звідси, а то непереливки вам буде!». Вони спочатку кинулися навкулачки, але я влупив одного з правої, і вони злякалися...

— Г'юберт вважає, що то були якісь італійці, — перебив розповідь сина містер Блер. — Чи не так, Г'юберте?

— Вигляд мали кумедний, заявив хлопець. — Один здоровило точно був схожим на італійця.

Місіс Біссел запросила всіх до їдальні та розпорядилася, щоб принесли пиріг та виноградний сік для гостей. Імоджен сіла поруч із Г'юбертом.

— А тепер розкажи спеціально для мене, Г'юберте, — попросила вона, склавши руки і всім своїм еством виказуючи увагу.

Г'юберт ще раз переповів свою пригоду. Цього разу за поясом в одного з негідників з'явився ніж, суперечки Г'юберта з розбійниками стали більш тривалими, гучними та уїдли-вими. Він почав погрозувати їм тим, що могло на них чекати, якщо вони не припинять клеїти дурника; шибеники було схопилися за ножі, та передумали і кинулися навтьоки.

Посеред цього монологу з протилежного кінця столу пролунало дивне пихкання, та коли Імоджен повернула голову в той бік, Безіл просто сидів та з янгольським виглядом намазував желе на шматок пирога. А проте за хвилину звук повторився, і цього разу на його обличчі вона спіймала досить гнівний вираз.

— Цікаво, Безіле, а що б зробив ти на місці Г'юберта? — уїдливо поцікавилася вона. — Б'юсь об заклад, ти б і досі біг, не зупиняючись!

Безіл заглитнувся шматком пирога — цей інцидент Білл Кампф та Ріплі Бакнер визнали досхочу веселим і розреготалися. Здавалося, що з приводу найдрібніших недомовленостей їхні смішки за столом лише частішали мірою того, як Г'юберт вів далі свою розповідь. Алея тепер буквально кишіла забіяками, а Г'юберт, який боровся з несприятливими обставинами, почав викликати у Імоджен певне роздратування — але вона аж ніяк не могла зізнатися собі, що ця історія їй просто набридла. Навпаки, щоразу, коли Г'юберт пригадував нову деталь і починав усе спочатку, вона кидала на Безіла ворожий погляд, відчуваючи до нього дедалі більш глибоку неприязнь.

Коли всі вони перемістилися до бібліотеки, Імоджен пішла до рояля, де і сіла на самоті, а хлопчики скупчилися на канапі поруч з Г'юбертом. На її прикрість, вони очевидно приготувалися слухати його оповідь до безконечності. Час від часу вони видавали дивні приглушені смішки, але тільки-но розповідь починала буксувати, вони відразу благали продовження.

— Ну ж бо, Г'юберте, далі! А нагадай, хто з них міг би позмагатися зі швидкістю Білла Кампфа?

Вона навіть зраділа, коли через пів години всі підвелися, щоб піти.

— Химерна історія від початку й до кінця, — протягнув містер Блер. — Не подобається мені все це. Завтра попрошу, щоби прислали слідчого, нехай розбереться. Чого вони хотіли від Г'юберта? Що збиралися з ним зробити?

Ніхто не висловив жодних припущень. Навіть Г'юберт промовчав, з побожним жахом задумавшись про свою можливу долю. Під час перерв у його оповіді розмови точилися

про такі побічно пов'язані зі справою предмети, як вбивства і привиди, і цими розмовами хлопці увігнали себе в стан відчутної паніки.

І справді, кожен з них — щоправда різною мірою — повірив, що в околицях орудує зграя викрадачів дітей.

— Мені це не подобається, — повторив містер Блер. — Треба, хлопчики, провести вас по домівках.

Безіл сприйняв цю пропозицію з полегшенням. Вечір, поза сумнівом, видався на славу, але джини, випущені з пляшки, часто відбиваються від рук. Сьогодні ввечері йому зовсім не хотілося походжати вулицями наодинці.

У передпокої Імоджен, скориставшись моментом затяжного прощання матері з містером Блером, кивком поманила Г'юберта назад до бібліотеки. Готовий до нових негараздів, Безіл нагострив вуха. До нього долинули шепіт і приглушений шум нетривалого опору, за якими пролунали аж ніяк не скромні, але цілком зрозумілі звуки. Безіл вийшов із дверей, і куточки його губ сумно опустилися. Він спритно склав усі карти, але в найостанніший момент доля раптом дістала з рукава козирного туза!

Трохи згодом усі пішли по домівках, тримаючись до купи та постійно озираячись довкола. Невідомо, що очікували побачити Безіл, Ріплі та Білл, пильно вдивляючись в лиховісні пашеки вулиць, заглядаючи за дерева, що в темряві здавалися величезними, та глухі паркани; їм, ймовірно, ввижалися там ті самі гротескні волохаті розбійники, які цього вечора підстерігали в засідці Г'юберта Блера.

VI

Тиждень потому Безіл і Ріплі дізналися, що Г'юберт із матір'ю поїхали на все літо до моря. Безіл навіть засмутився. Він хотів перейняти у Г'юберта кілька витончених манер, які однолітки вважали доволі дивовижними і які могли б стати в пригоді восени, коли він поїде в школу-пансіон. Згадуючи трюки Г'юберта, він почав тренуватися. Спірався об дерево і нібито промахувався повз, а також вчився котити по руці ролик, почав носити свою кепку набакир, як Г'юберт.

Та все це тривало недовго. Згодом він збагнув, що незважаючи на те, що хлопчики й дівчатка були завжди готові слухати все, що він говорив, і роти їхні при цьому починали рухатися буквально в унісон його словам, вони ніколи не дивилися на нього так, як дивилися на Г'юберта. Тому він відмовився від гучного сміху, котрий так дратував матір, і знову став носити кепку рівно, як і раніше.

Та зміни більше торкнулися його душі. Він більше не був впевненим, що хоче стати шляхетним грабіжником, хоча про їхні пригоди все ще з неабияким захопленням читав книжки. Стоячи за хвірткою будинку Г'юберта, він на мить відчув моральну самотність; і тоді він зрозумів, що, хоч би які комбінації довелося йому створювати з матеріалу, що підкидає життя, усі вони перебуватимуть в надійних межах закону. А ще через тиждень виявив, що не журиться через той факт, що не заволів серцем Імоджен. Зустрічаючи її тепер, він бачив перед собою лише знайому сусідську дівчинку, яку знав завжди. Екстатична мить того дня вродилася передчасно, вона була почувтям, що випадково забарилося в повітрі від швидкоплинної весни.

Він і не підозрював, що налякав місис Блер так, що та втекла з міста, і що через нього ще багато ночей поспіль тихими вулицями ходили поліцейські патрулі. Він збагнув лише одне — що всі невиразні та тривожні прагнення, що бентежили його три довгих весняних місяці, кудись поділись. Того останнього тижня вони досягли критичної температури: спалахнули, вибухнули та спопеліли. І ось так, без крихти жалю, він опинився віч-на-віч із літом, що сповнене безмежних можливостей.

ВВЕЧЕРІ НА ЯРМАРКУ

Лише вузька річка розділяла ці два міста. Вони лежали одне навпроти одного вздовж звивистих берегів та були з'єднані безліччю мостів, а там, де береги річки майже з'єднувалися, під пильними поглядами обох міст, щоосені проходив «Ярмарок штату Міннесота». Завдяки вигідному географічному розташуванню укупі з розквітом сільського господарства цей Ярмарок був одним із найбільш грандіозних у всій Америці. У величезних павільйонах виставлялося зерно, свіська худоба й агротехнічне обладнання; там проводилися кінні змагання та автоперегони, а нещодавно з'явилися аероплани, які справді відривалися від землі. Бурхливі атракціони — не гірші, ніж на Коні-Айленд, — вихором кружляли вас у просторі, а досить відверте танцювальне шоу «хучі-кучі»¹ супроводжувалося вереском й дзенькотом брязкалець. На центральній площі досягався компроміс між легковажними й серйозними: тут, після грандіозного феєрверка, щовечора влаштовували театралізовану виставу «Битва під Геттісбургом»².

---

¹ Традицію танці «хучі-кучі» привезла в Європу 1925 р. афро-американська танцівниця Жозефіна Бейкер. Її відомий «банановий танець» (отримав назву від шкурки банана, який залишався єдиним предметом одягу танцівниці) — це комбінація танцю живота й стриптизу. Вже в 30-ті роки «Noochie Coochie Mama» означало «дівчина легкої поведінки».

² *Битва під Геттісбургом* (англ. Battle of Gettysburg) відбувалася 1–3 липня 1863 р. в околицях Геттісбурга. Найкривавіша битва Громадянської війни в США. Війська США під командуванням Джорджа Міда відбили атаки конфедератів і змусили їх відступити за річку Потомак.

Під кінець теплого вересневого дня двоє п'ятнадцятирічних юнаків, насичені по самісіньку зав'язку їжею та шипучкою, втомлені від восьмигодинного постійного руху, вийшли з намету ігрових автоматів. Один із них мав темно-карі, привабливо-лукаві очі та позиціонував себе, якщо вірити космічному напису на його підручнику історії Стародавнього світу, як «Безіл Дюк Лі, Холлі-авеню, м. Сент-Пол, штат Міннесота, США, Північна Америка, Західна півкуля, планета Земля, Всесвіт». Він був трохи нижчим на зріст від свого супутника, але здавався вищим, тому що носив короткі «дитячі» штани, з яких, так би мовити, «стирчали» його ноги. А Ріплі Бакнер-молодший тиждень тому став володарем справжніх штанів — «довгих», «дорослих». Ця подія, така прозаїчна й звичайнісінька, підточувала зсередини перевірену роками дружбу.

Безіл як більш винахідливий учасник цього тандему завжди верховодив, а поразка в правах, причиною якої були сині саржеві недомірки, кинула його в пучину бентежного розчарування. До того ж Ріплі Бакнер став помітно ігнорувати Безіла «на людях». Довгі штани і справді обіцяли свободу від заборон та принижень дитинства, і спілкування з тим, хто все ще носив короткі штани, а отже, залишався ще дитиною, нетактовно вказувало, що його власна метаморфоза сталася зовсім нещодавно. Ріплі навряд чи визнав перед собою цей факт, проте деяка тенденція приниження Безіла зарозумілим кепкуванням протягом усього дня дещо переважала. Безіл гостро відчував цю раптову зміну. В серпні, на сімейній раді вирішили, що, хоч восени він і їде на навчання в коледж до Нової Англії, та для довгих штанів ще не доріс. Він заперечував, вказуючи, що за два тижні витягнувся аж на півтора дюйма, та лише вкотре додав до своєї репутації норавливих ноток, хоч і не втрачав надії вмовити матір.

Вийшовши із задушливого намету в сяйво блискучого, призахідного сонця, двоє хлопчаків завагалися, глянувши на численну юрбу, що, в обох напрямках розсікалася вздовж центральної алеї, а на обличчях людей відбилася нудьга з домішками якогось тужливого очікування. Повертатися додому

раніше комендантської години не хотілося, та жагу до нових видовищ вони вже наситили. Їм зажадалося іншого настрою, іншого лейтмотиву дня. Поблизу розташовувалася автостоянка, тоді ще скромних розмірів. Поки юнаки нерішуче топталися на місці, їхню увагу привернув мініатюрний автомобіль червоного кольору, який своєю приземкуватою підвіскою свідчив і про шалену швидкість руху та про стрімкий плин життя. «Блатц Вайлдкет»¹ — нездійсненна мрія мільйонів американських хлопчаків ще протягом наступних п'яти років. У салоні, з виразом презирливої байдужості, як того і вимагало відкинута сидіння, сиділа незнайома блондинка з гарненьким личком.

Юнаки витріщилися на неї. Змірявши їх байдужим поглядом, дівчина повернулася до свого попереднього заняття — відкинулася на сидінні та почала гордовито дивитися в небо. Хлопчаки презирнулися та заклакли. Вони дивилися на дівчину; лише відчувши, що їхні погляди навіть їм самим стали здаватися надто пильними, вони, нарешті, опустили очі та почали розглядати машину.

За кілька хвилин з'явився червонолиций молодик із рудим волоссям, зодягнений у жовтий костюм, у жовтому капелюсі та жовтих рукавичках, і сів у автомобіль. Пролунала серія моторошних лясків, а потім із розміреним «тра-та-та» із прочиненого капота долинув тривожний звук, що був схожий на звук барабана. А затим і авто, і дівчина, і її супутник, в якому вони впізнали Спіда Пекстона, тихо і плавно розчинилося за рогом.

Безіл і Ріплі розвернулися і задумливо побрели в зворотному напрямку, в бік центральної алеї. Вони знали, що Спід Пекстон — несповідима особа, навіжений і розпещений син місцевого пивовара; а проте, вони йому заздрили: полетіти назустріч заходу в цій колісниці, назустріч містичній безмов-

---

¹ «Блатц Вайлдкет» — ця марка автомобіля вигадана Фіцджеральдом; в оповіданні, найімовірніше, йдеться про стильний та модний двомісний спортивний автомобіль марки «Штутц Біркет», що випускався з 1912 р. — *Прим. ред.*

ності ночі разом із загадковою кралею. Мабуть, ця заздрість і змусила їх гукнути високого парубка, їхнього однолітка, котрий якраз виходив із тиру.

— Здоров, Еле! Стривай! Як справи?

Елвуд Лімінг обернувся і зачекав. Серед добропорядних хлопчиків він вирізнявся розбещеністю: встиг призвичаїтися до пива, навчився лайки від водіїв, димів, як паротяг — навіть схуднув. Вони з нетерпінням накинулися на нього, проте зустрів їх суворий, примружений погляд бувалого хлопчачка.

— Вітаю, Ріпе, дай п'ять. Здоров'ячка, дружеще Безіле, дай п'ять.

— Що поробляєш, Еде? — запитав Ріплі.

— Та так, нічого. А ви?

— Ми теж.

Елвуд ще більше примружився, вдаючи, що поринув у свої думки, й потім рішуче клацнув язиком.

— Чи не зняти нам дівчат? — запропонував він. — Тут сьогодні гарненькі, я вже придивився.

Ріплі та Безіл водночас затамували подих. Торік їх обурювало, що Елвуд заходив у кабаре «Зірка», а ось зараз він починає їм двері у своє розпусне життя. Ріплі, якого багато до чого зобов'язував новий щабель зрілості, бадьоро підтримав:

— А що, гаразд. Я готовий.

Він покосився на Безіла.

— Добре, тоді я теж готовий, — видавив той.

Ріплі хихикнув — швидше стурбовано, аніж знущально.

— Може, варто підрости, Безіле? — він перевів погляд на Елвуда, шукаючи підтримки. — Відпочивай, поки до штанів не доріс.

— Замовкни! — розлютився Безіл. — Сам нещодавно ману кашку їв. Тиждень лише минув.

Але він відчував, що їх розділяє прірва, і йшов обабіч них, мов білий грак.

Кидаючи швидкі погляди справа наліво, Елвуд Лімінг ішов попереду та всім своїм виглядом показував, що він — стріляний горобець. Кілька дівчат, які тинялися парами, піймавши на собі його впевнений погляд, раз у раз підбадьорливо

всміхалися, однак парубок їх відбракував: ці — пампушки, ті — сірі мишки, а он та — немов черниця. Раптом, погляди всіх трьох зупинилися на двох кралечках, котрі ішли попереду, й хлопці пришвидшили крок: Елвуд йшов зі справжньою впевненістю, Ріплі — з нервово-удаваною, а Безіл — із рапто-вим хвилюванням.

Вони зрівнялися з дівчатами. У Безіла ніби клубок підступив до горла.

Він відвів очі, почувши голос Елвуда:

— Вітаю, дівчата! Як справи?

А що, коли вони зателефонують в поліцію? А якщо раптом з-за рогу вигулькнуть його матір разом із матір'ю Ріплі?

— Вітаємо, хлопці.

— Куди прямують дівчата?

— Нікуди.

— Тоді нам по дорозі.

Усі стали в коло, і Безіл із полегшенням зауважив, що ці дівчата його однолітки. Обидві були гарненькі, зі гладкою шкірою і нафарбованими губами; волосся були високо зачесане, як у дорослих дам. Йому відразу сподобалася та, що говорила тихо й трималася соромливо. Безіл зрадів, коли Елвуд обрав більш яскраву й залишив їх трьох позаду.

Перші вечірні ліхтарі розприскали навколо бліде світло, юрба трохи поріділа, а над пустельними алеями все ще пливли густі запахи попкорну й арахісу, патоки, пилу й смажених віденських ковбасок, водночас із аж ніяк не неприємними обертонами запахів тварин і сіна. Колесо огляду, все розмальоване вечірніми вогнями, неквапливо оберталося в сутінках; кілька порожніх вагончиків американських гірок десь гриміли нагорі. Денна спека спала, а в повітрі запанував бадьорий вітерець північної осені.

Вони гуляли. Безіл хотів поговорити з дівчиною, та не вдавалося придумати нічого путнього. Крім того, він ніяк не міг перейняти ту багатозначну і впевнену манеру розмовляти, якою досконало володів Елвуд Лімінг, — той говорив так, немов абсолютно випадково виявив спорідненість і смаків, і сердець. Щоб хоч якось порушити цілковиту тишу — бо вклад

Ріплі в розмову обмежувався лише випадковими вибухами дурнуватої сміху, — Безіл прикинувся страшенно зацікавленим тим, що відбувалося навколо й спалахнув серією коментарів.

— Там десь є шестиноге теля. Ви його бачили?

— Ні.

— Здається, це недалеко від моторалі. Ви туди не ходили?

— Ні, не ходила.

— Дивіться! Починають наповнювати повітряну кулю! Цікаво, о котрій почнеться феєрверк?

— А ви дивилися на феєрверки?

— Ні, я тільки сьогодні збирався глянути. А ви?

— Ох, я дивилася на них щовечора. Там працює мій брат, допомагає запалювати петарди.

— Ого!

Він подумки себе запитав: як відреагує її брат, коли дізнається, що його сестричку «підчепили» незнайомці? Його цікавило: чи вона не почуватиться так безглуздо, як і він? Вже, либонь, пізно, а він пообіцяв прийти додому не пізніше ніж о пів на восьму, бо інакше його нікуди завтра ввечері не відпустять. Безіл наздогнав Елвуда.

— Гей, Еле, — гукнув він, — куди ми йдемо?

Елвуд обернувся і підморгнув:

— У «Старий млин».

— Еге!

Безіл знову відстав — і побачив, що за час його нетривалої відсутності Ріплі з їхньою спільною супутницею взяли під руки. Крізь його тіло пробився струм ревності; він ще раз, пильніше, приглянувся до цієї дівчини й усвідомив, що вона навіть симпатичніша, аніж він думав. Бездонні карі очі наче прокинулися від блиску вогнів, немов і сама вечірня прохолода, ці очі обіцяли чимало бентежливих моментів.

Йому теж захотілося взяти її під руку, але момент був втрачений: ці двоє вже реготали — мабуть, без причини — в унісон. Спочатку дівчина запитала, чому він постійно хіхікає, а він тільки розсміявся їй у відповідь. Тепер обох душила нестримна хвиля реготу.

Безіл з огидою покосився на Ріплі.

— В житті не чув такого безглузлого реготу, — неприязно кинув він.

— Невже? — зареготав Ріплі Бакнер. — Невже, крихітко?

Від сміху Ріплі зігнувся навпіл, дівчина теж хихотіла. Мов струмись крижаної води слово «крихітка» подіяло на Безіла. Від хвилювання він дещо забув — це схоже на те, коли каліка часом забуває про свою кульгавість, поки не почне бігти.

— Думаєш, що ти в нас великий хлопчик? — відізвся він. — У кого ти поцупив штани, га? У кого поцупив? — він вклав у цю тираду весь свій запал і ледь не додав: «Адже це штани твого батька», коли вчасно згадав, що батько Ріплі, як і його батько, помер.

Парочка попереду вже дійшла до входу «Старого млина» й чекала на них. Там панував затишок, і в дерев'яному мисі штучної ріки злегка погойдувалося пів дюжини човнів. Елвуд із дівчиною сіли на переднє сидіння, і його рука миттєво обійняла її за плечі. Безіл допоміг влаштуватися іншій дівчині на кормі й сів поруч, однак, пригнічений, навіть не чинив опору, коли між ними втиснувся Ріплі.

Човен відчалив, і вони відразу потрапили у безкраю лунку темряву. Десь попереду, в іншому човні, чулися співи; голоси було ледве чутно, і це здавалося романтичним. Що ближче вони підпливали, то більш таємничим ставав спів над звивистим каналом, а човни проходили майже поряд, розділені невидимим серпанком.

Три горлянки заволали й завили, а Безіл проявив винахідливість і спробував переспівати Ріплі, щоб реабілітуватися в очах красуні, та за мить, окрім його власного голосу й безперервних глухих ударів човна по дерев'яних берегах, лунала лише тиха ніч. Він, навіть не глянувши, зрозумів, що Ріплі вдалося обійняти дівчину.

Їх винесло в багряну заграву: це була сцена пекла зі злочинними демонами й грізними язиками паперового полум'я; тут він розгледів, що Елвуд та його дівчина сидять, притулившись щодою до щочи. Потім знову підкралася темрява, з якої доносився лишень ласкавий хлюпін води та спів того ж хору.

Якийсь час Безіл вдавав, нібито захоплений щебетом тієї капели: він намагався докричатися до співаків, пускаючи двозначні репліки на тему близькості. Тоді він зробив грандіозне відкриття: шаланду можна розгойдувати. Безіл тішився цією убогою розвагою, допоки лютий Елвуд Лімінг не обурився й не зарепетував:

— Гей! Що ти в біса робиш?

Урешті-решт, вони причадили біля виходу, і обидві парочки розімкнули обійми. Безіл понуро зістрибнув на берег.

— Дайте нам ще кілька квитків, — гаркнув Ріплі. — Ми хочемо ще!

— Без мене, — протягнув Безіл з ідеально вдовою байдужістю. — Я маю вже йти.

Ріплі переможно зареготав. Дівчата захихотіли у відповідь.

— Ну, бувай, крихітко, — глузливо вигукнув Ріплі.

— Стули пащеку! Бувай, Елвуде.

— Бувай, Безіле.

Човен йшов на другий заплив, руки знову торкнулися дівочих плечей.

— Бувай, крихітко!

— Бувай, здоровило! — заволав Безіл. — Де ти штани поцупив? Га? Де штани поцупив?

Та човен вже проковтнула темна паща тунелю, залишивши позаду відлуння принизливого реготу Ріплі.

II

У всі часи хлопчикам хочеться якомога швидше стати дорослими. Причина цього криється в тому, що своє невдоволення заборонами, котрі отрують життя молодих, вони, часом, висловлюють вголос, тоді як радісні періоди дитинства, які їх цілком влаштовують, мають своє вираження у вчинках, а не словах. І Безілу іноді хотілося бути трохи старшим, але тільки «трохи» — не більше. Раніше проблема довгих штанів не видавалася йому такою суттєвою: одягти їх він, либонь, і мріяв, але цей предмет гардеробу не мав такого романтичного значення, як, скажімо, футбольна або офіцерська

форма, чи навіть шовковий циліндр й пелерина, в яких но-
чами шляхетні грабіжники крадькома виходили на вулиці
Нью-Йорка.

Та, коли наступного ранку сон випустив його зі своїх ла-
бетів, мрія про довгі штани стала питанням життя і смерті.
Без штанів від нього відгородилися його однолітки, глузував
товариш, який раніше слідом ходив. Якщо напередодні ввече-
рі якісь «пулярки» віддали перевагу Ріплі, а не йому, — це не
біда, проте Безіла вирізняв неприборканий змагальний дух,
він не міг стерпіти, що змушений битися однією рукою, коли
тієї миті друга скута у нього за спиною. А от схожа ситуація
могла б виникнути й у школі, — від цього хлопець картався б
ще більше. Зі станом неабиякого душевного сум'яття Безіл під
час сніданку звернувся до матері.

— Як же так, Безіле? — здивовано запротестувала вона. —
Тобі ж було все одно, коли ми обговорювали це на сімейній
раді!

— Мені вони притьмом потрібні, — заявив син. — Я вму,
але до школи без них не піду.

— Не будь дурником.

— Справді, краще вмерти. Якщо навіть мені не можна
носити довгі штани, то не бачу жодної користі в навчанні.

Все це було висловлено настільки емоційно, що видіння
його кончини справді стривожило матір.

— Безіле, не говори дурниць, сідай до столу й додай сні-
данок. Можеш хоч сьогодні поїхати в «Бартон Лі» й обрати те,
що сподобається.

Заспокоений, але не зовсім — адже виконання бажань
не терпить відстрочок — Безіл міряв кроками кімнату.

— Хто без довгих штанів, той безпомічний в житті, — пал-
ко промовив він. Ця фраза йому так припала до смаку, що він
вирішив підсилити ефект. — Хто без довгих штанів, той жах-
ливо, до болю безпомічний. Краще вмерти, ніж...

— Безіле, помовч трохи. Хтось поглузував із тебе.

— Ні, — обурено заперечив він. — Ніхто з мене не глу-
зував.

Після сніданку покоївка покликкала його до телефону.

— Це Ріплі, — пролунав невпевнений голос. Безіл сприйняв цей факт досить прохолодно. — Ти не ображаєшся на мене? — запитав Ріплі.

— Я? Ні. Хто тобі сказав, що я образився?

— Ніхто. Слухай, ти не забув, що сьогодні всі разом йдемо на феєрверк?

— Не забув, — Безіл, як і раніше, відповідав байдужим голосом.

— Так-от, в однієї з цих краль — в тої, що була з Елвудом, — є сестричка, така ж гарненька, навіть вродливіша. Можна її покликати для тебе. Феєрверк почнеться о дев'ятій, тож зустрінемося близько восьмої.

— А що там робити?

— Та хоч на «Старий млин» знову сходимо. Вчора ще тричі покаталися.

На мить запанувала тиша. Безіл переконався, чи двері у кімнату матері зачинені.

— Ти зі своєю цілувався? — наполегливо зашепотів він у слухавку.

— Авжеж! — на іншому кінці дроту почувся безглуздий смішок. — Чуєш, Ел збирається у своїх машину взяти. Тоді за тобою заїдемо десь о сьомій.

— Гаразд, — погодився Безіл, і додав: — Мені ще сьогодні треба штани купити.

— Невже? — Безілу знову почувся смішок. — Гаразд, о сьомій годині чекай.

О десятій ранку, зустрівшись зі своїм дядьком у магазині готового одягу «Бартон Лі», Безіл відчув провину за те, що заподіяв рідні клопоту і витрат. За порадою дядька, він нарешті обрав два костюми: повсякденний, зі щільного сукна, шоколадного кольору та офіційний, темно-синій. Як перший, так і другий потребували невеличкої підгонки, та дядько домовився, щоб один костюм обов'язково доставили того ж дня.

Нетривалий самоосуд у таких фінансових збитках змусив Безіла заощадити на транспорті та вирушити додому пішки. Минаючи Хрест-авеню, він зупинився й перестрибнув через високий пожежний гідрант неподалік маєтку ван Шеллінгера,

при цьому в хлопця виникло питання: чи можна стрибати через пожежний кран в довгих штанах і чи буде в нього взагалі така можливість? Щось змусило його виконати цей прощальний обряд двічі або й тричі, а заняття це його так захопило, що й не помітив лімузина ван Шеллінгера, який звернув на під'їзну алею і загальмував біля входу.

— О, Безіле! — пролунав заклик.

З гранітних сходів маєтку, другого за величиною у їхньому місті, на нього дивилося ніжне юне личко, наполовину приховане хмарою майже білосніжних кучериків.

— Вітаю, Гледіс.

— Підійди сюди на хвилинку, Безіле.

Він послухався. Гледіс ван Шеллінгер, на рік молодша за Безіла, була спокійною, вихованою дівчинкою, яку, подејкували, готували до заміжжя з якимось заможним юнаком із Нової Англії. У неї була гувернантка, а товаришувала дівчина лише з кількома обраними ровесницями, з якими зустрічалася або у себе вдома, або в них. Їй була невідома воля, до якої звикли міські діти Середнього Заходу, а дворик Вортонів, у якому ближче до вечора збиралися її ровесники, — залишався казково недосяжним.

— Безіле, я хочу тебе запитати: ти сьогодні ввечері збираєшся на ярмарок?

— Так, звичайно, збираюся.

— А ти не хочеш приєднатися до нас і подивитися феєрверк з нашої ложі?

На мить він завагався. Начебто можна було й погодитися, але якась невідома сила нашіптувала інше: чи варто відмовлятися від близького задоволення заради абсолютно безперспективної витівки?

— Я не зможу, на жаль.

Тінь розчарування затуманила миле обличчя Гледіс.

— Не зможеш? Ну, тоді якось приходь навідати мене, Безіле, бо через кілька тижнів я поїду до Нової Англії.

Невдоволений собою він побрів далі. Гледіс ван Шеллінгер ніколи з ним не дружила, і з іншими хлопцями теж, але той факт, що вони одночасно їдуть на навчання до Но-

вої Англії, викликав у Безіла якесь почуття спорідненості, ніби на них двох очікувала якась чарівна пригода, для якої їх обрала вища сила, всупереч тій обставині, що Гледіс походила із заможної родини, а він — з родини середнього статку. Шкода, що сьогодні не вийде посидіти з нею в ложі.

О третій годині дня, Безіл, який сидів у своїй кімнаті й читав «Багрянний светр», почав прислухатися до дзвінків у двері. Він вискакував на сходову площадку, перехилився через баляси і волав:

— Гільдо, це пакунок мені принесли?

О четвертій, обурений повільністю та байдужістю покоївки, цілковитою відсутністю усвідомлення важливості цієї справи, він спустився та взяв ситуацію під свій контроль. Та ніхто не з'являвся. Тоді він зателефонував у «Бартон Лі», заклопотаний клерк узяв слухавку:

— Ви отримуєте свій костюм. Гарантую, що ви його отримуєте.

Він не надто довіряв обіцянці клерка, тому вийшов на ганок й почав визирати фірмовий пікап із написом «Бартон Лі».

О п'ятій годині прийшла мама.

— Мабуть, довелося чимало перешивати, — припустила вона та підбадьорила: — Нічого, завтра вранці доставлять.

— Завтра вранці!?! — Безіл не вірив вухам. — Мені потрібно сьогодні, негайно!

— Безіле, не розчаровуйся ти так! Все одно всі магазини зачинають о пів на п'яту.

Безіл кидав схвильовані погляди на вулицю. Потім схопив своє кепі та кинувся за ріг, до трамвайної зупинки. Але юнак дещо зметикував і за мить повернувся.

— Якщо принесуть пакет, поки мене не буде, обов'язково заברי і розпишись за мене, — доручив він матері, бо дорослий чоловік має контролювати ситуацію!

— Добре, — сухо пообіцяла вона. — Так і зроблю.

У дорозі часу промайнуло більше, ніж він гадав. Довелося чекати на трамвай, а коли він добіг до «Бартона Лі», то з жахом побачив замкнені двері та опущені жалюзі. Він помітив

останнього клерка, який виходив на вулицю, і завзято пояснив, що костюм необхідний йому саме сьогодні. Клерк про нього нічого ніколи не знав... Чи не був Безіл містером Шварцом?

Ні, Безіл — не був містером Шварцом. Після заплутаної дискусії, в якій він намагався переконати клерка в тому, що безсовісного працівника, який пообіцяв йому костюм сьогодні, треба звільнити, Безіл, зовсім розчарований, поплентався додому.

Коли немає костюма, на ярмарок йти не варто — нічого там робити. Доведеться сидіти вдома, поки інші щасливчики шукатимуть пригод на місцевому Бродвеї. Крізь містичний морок «Старого млина» поруч із ними пливтимуть загадкові дівчата, юні й безрозсудні, а його там не буде — і все це через дурість, егоїзм та дурисвітство якогось продавця з магазину готового одягу. А через кілька днів ярмарок закриється... назавжди... і ці дівчата, з-поміж усіх дівчат найбільш невловимі, найбажаніші — разом із тією сестричкою, яка, подекуди, найсимпатичніша, — будуть втрачені назавжди! Вони вийдуть на «Блатц Вайлдкеттах» у місячну ніч, а Безіл навіть не встигне поцілувати тих дівчат. Він до кінця своїх днів (тільки треба встигнути домогтися звільнення того клерка, щоб знав, як своїм вчинком він занастав мені життя) з всесвітньою скорботою озиратиметься на цей фатальний день. Як і більшість, Безіл відмовлявся розуміти, що в майбутньому ним заволодіють інші бажання, рівноцінні сьогоднішнім.

Він повернувся додому, пакет так і не доставили. Безіл похмуро тинявся з кімнати в кімнату, а о пів на сьому за наказом матері сів вечеряти й мовчки поставив лікті на стіл.

— Безіле, невже ти не зголоднів?

— Ні, дякую, — відсутнім голосом сказав він, навіть не розібравши, що йому поклали.

— Ти їдеш до школи через два тижні. Яка різниця...

— Це не через те, просто голова розболілася.

Коли трапеза добігала кінця, його розсіяний погляд упав на бісквітний торт, з виглядом сновиди Безіл з'їв аж три шматочки.

О сьомій долинули звуки, які мали б сповіщати про бен-тежну, романтичну ніч.

Біля веранди загальмувало авто Лімінгів, і за мить Ріплі Бакнер задзвонив у двері. Безіл похмуро звівся.

— Я відчиню, — мовив він Гільді. А потім із невиразним, неупередженим докором матері: — Вибач, я на хвилинку. Тільки скажу їм, що на ярмарок піти не зможу.

— Але ти можеш, Безіле. Не будь дурником. Через якісь...

Безіл не дослухав. Відчинивши двері, він зіткнувся на сходах із Ріплі. Позаду, на тлі місяця уповні, торохтів старий, високий лімузин Лімінга. Трам-та-ра-рам! У кінці вулиці загуркотів фірмовий пікап магазину «Бартон Лі». Трам-та-рам! З нього вистрибнув чоловік, встановив замок на педалі, поквапився уздовж вулиці, звернув, повернув ще раз і попрямував до них із довгою картонною коробкою в руках.

— Зачекайте мене хвилинку! — заволав Безіл. — Ми ж нікуди не запізнюємося. Я одягнуся в бібліотеці. Прошу, будь товаришем, зачекай хвилинку! — Він вийшов на веранду. — Гей, Еле, мені тільки-но... привезли дещо. Зачекаєте?

Іскра цигарки спалахнула в темряві, і Ел щось мовив водієві; авто, шумно пирхнувши, перестало тремтіти, і небо несподівано вкрилося зірками.

III

І знову ярмарок — проте зовсім інший, як яскравий, вечірній, дівочий образ, що зовсім не схожий на денну подобу. З картонних наметів й гіпсових палаців зникла субстанція, залишилася сама форма. Облямована вогнями, ця форма обволікала все в таємничі й прекрасні образи, і люди, які снували павутинами маленького Бродвея, теж перетворювалися на частину цієї епопеї, коли їхні тьмяні обличчя поодинокі й групами розбивали напівтемряву.

Хлопчики поспішали на побачення і зустріли дівчат в глибокій тіні «Храму пшениці». Їхні тіні тільки-но злилися до купи, коли Безіл зрозумів, що щось не так. Погляд юнака перебігав з обличчя на обличчя і, коли його познайомили з присутніми, він усвідомив жакливу правду: молодша сестра

виявилася переляканим, блідим й приземкуватим страхіттям, яке сховалося за товстим шаром дешевої рожевої пудри. Вона невпинно кривила свій потворний і безформний рот, болісно намагаючись зобразити чарівну усмішку.

До приголомшеного Безіла ледь долинули слова дівчини Ріплі:

— Навіть не знаю, чи можна мені з вами йти? Я вже домовилася про побачення з іншим хлопцем. Ми тільки сьогодні познайомилися!

Вона метушилася й поглядала то сюди, то туди, а Ріплі в розчарованому подиві намагався взяти її за руку.

— Дай мені руку, — закликав він. — Хіба не я першим призначив побачення?

— Але ж я не знала, чи прийдеш ти, чи ні, — вперто повторювала дівчина.

Елвуд та сестри теж захлиналися в благаннях, аби та не руйнувала компанії.

— Можливо, я піду з вами на колесо огляду, — неохоче мовила вона, — тільки не на «Старий млин»! Той хлопець образиться.

Впевненість Ріплі похитнулася від такого удару, він навіть рота роззявив; його руки відчайдушно намагалися захопити руку дівчини. Безіл стояв, кидаючи швидко, болісно-ввічливі погляди на свою дівчину. Іноді, з виразом безконечного доко-ру, він поглядав на інших. З усієї компанії один тільки Елвуд залишався задоволеним і впевненим у своєму становищі.

— Ходімо на колесо огляду, — з нетерпінням запропонував він, — не можемо ж ми тут стояти всю ніч!

Біля кіоску норовиста Олівія — так її звали — знову завагалася, насупилася, оглядаючи юрбу так, немов усе ще сподівалася на раптову появу суперника Ріплі.

Та коли кабінки, що ринули вгору, знову опустилися вниз, вона дозволила себе вмовити покататися ще раз, і три пари, зі своїми клопотами, повільно здійнялися в повітря.

Коли кабінка піднялася вгору, рушаючи уявною колією в небі, Безілові спало на думку, що він отримав би значно більше задоволення, опинившись тут в іншій компанії — ба навіть

на одинці. Внизу, новим розмаїттям барв мерехтів ярмарок; там, на краю бляклих, ледь помітних вогнів, оксамитна темрява здавалася м'якою на дотик. Та хлопець не зміг завдати болю тому, кого вважав неповноцінним. Через хвилину він звернувся до дівчини поруч.

— Ти живеш в Сент-Полі чи Міннеаполісі? — завів він світську бесіду.

— У Сент-Полі. Я навчаюся в школі номер сім.

І тут створіння несподівано притулилося до нього.

— Б'юсь об заклад, ти хлопець спритний.

Він обійняв її за плечі і виявив, що вони були теплими. Вони знову дісталися вищої точки колеса, і над їхніми головами простягнулося небо, затим, крізь пориви музики, що лунали з віддалених калліоп¹, вкотре почали падати вниз. З обережності відвернувшись, Безіл притиснув дівчину до себе. А коли вони знову ринули до небес, він схилився й поцілував її в щоку.

Дотик його схвилював, та краєчком ока юнак постійно бачив обличчя дівчини, — Безіл сповнився вдячності до гонга, який сповістив, що катання завершено.

Тільки-но три парочки вийшли з-за огорожі атракціону, як Олівія буквально зойкнула від щастя:

— Он він! — вигукнула вона. — Це Білл Джонс, з яким ми сьогодні познайомилися! Той хлопець, з яким у мене сьогодні побачення!

До них наближався юнак, який, мов цирковий поні, ступав поважно й зі спритністю справжнього капельмейстера крутив невеличку бамбукову паличку. Під обачним псевдонімом трое хлопців упізнали друга й ровесника — це був не хто інший, як незрівнянний Г'юберт Блер!

Він підійшов ближче й привітав усіх доброзичливим смішком. Хлопець зняв своє кепі, підкинув його вгору, зловив і, з веселою усмішкою, надів козирком набік.

---

¹ *Калліона* — паровий орган (музичний інструмент), котрий використовує локомотивні або пароплавні гудки. Названий на честь давньогрецької музи Калліопи.

— Чудово! — сказав він Олівії. — Я вже тут п'ятнадцять хвилин чекаю на тебе.

Він вдав, що хоче вдарити її паличкою, вона радісно захотіла. Всі чотирнадцятилітні дівчата і навіть певний підвид старших, інфантильних жінок, завжди мліли від нього. Тіло його мало гарну будову, фігура перебувала в постійному граціозному русі. Він мав кирпатенький, «пікантний» носик; приваблював усіх своїм сміхом й плекав схильність до хитромудрих лестощів. Коли дістав із кишені карамельку, поклав її на чоло, струсив й спіймав ротом, будь-якому сторонньому спостерігачеві стало б зрозуміло, що Ріплі більше не судилося бачити Олівії — принаймні сьогодні.

Всі настільки зачарувалися, що й не помітили, як в очах Безіла зблиснув промінь надії; з граціозною підступністю шляхетного грабіжника він зробив чотири прудких кроки назад, прослизнув крізь щілину парусиного тенту й зник в порожньому приміщенні павільйону сільськогосподарських машин. Опинившись в безпеці, Безіл заспокоївся й, згадавши, який кумедний вигляд мав Ріплі щойно з'явився Г'юберт Блер, зігнувся в дугу від нестримного сміху в напівтемряві.

IV

За десять хвилин у віддаленій частині ярмарку якийсь юнак обережно, проте швидко, прямував ближче до феєрверків, розмахуючи в такт кроків бамбуковою тростиною, яку придбав нещодавно. Кілька дівчат захоплено зиркнули на нього, та він гордовито пройшов повз них. Юнак трохи втомився від людей, однак втома майже розчинилася в суєті життя. Він просто йшов і насолоджувався своїми довгими штаньми.

Хлопець купив найдешевший квиток і, шукаючи своє місце, разом із юрбою рушив навколо арени. Солдати, у формі армії сіверян, пересували гармати, готуючись до інсценізації битви під Геттисбургом. Хлопець зупинився, щоб поспостерігати, і почув, як з ложі позаду його гукнула Гледіс ван Шеллінгер:

— Гей, Безіле, підходь до нас!

Він розвернувся. У ложі Безіл чемно привітався з містером та місіс ван Шеллінгерами, а для інших його люб'язно пред-

ставили «хлопчиком Еліс Редлі». Стілець його поставили поряд зі стільцем Гледіс.

— Безіле, — почервонівши, прошепотіла вона, — погодься, тут досить весело!

Безумовно, так воно й було! Він відчув, як його раптом накрила хвиля моральної переваги. Цієї миті його осінило — як раніше він міг віддавати перевагу компанії тих просторікуватих дівчат?

— Безіле, як добре, що ми їдемо на Схід! Може, ми навіть сядемо на один потяг!

— Може. Я з нетерпінням цього чекаю, — ввічливо погодився він. — Сьогодні купив собі довгі штани. Довелося придбати, бо до школи збираюся.

Одна з дам, що перебувала в ложі, нахилилася до нього.

— Я дуже добре знаю твою матір, — сказала вона. — А ще — твого друга. Я — тітка Ріплі Бакнера.

— Радий знайомству.

— Ріплі такий приємний хлопчик! — засяяла місіс ван Шеллінгер.

Тільки-но згадали ім'я, як з'явився сам його володар. На порожній, яскраво освітленій арені, винирнула невелика потворна процесія — щось на кшталт шоу ліліпутів із представленням веселого, розгульного життя. Попереду маршували Г'юберт Блер та Олівія. Парубок, мов камердинер, під акомпанемент верескливого сміху Олівії, розмахував у повітрі своєю тростиною. За ними чимчикували Елвуд Лімінг та його юна леді, прирісши так близько одне до одного, що кроки давалися їм з неабиякими труднощами, оскільки вони майже здавили одне одного в обіймах. Ганебним завершенням процесії були Ріплі Бакнер та недавня подруга Безіла, котра, конкуруючи з Олівією, видавала не менш пронизливі звуки.

Як зачарований, Безіл втупився в Ріплі: вираз обличчя останнього якимось цікаво змінювався. Мить — і він нестримним реготом підхоплював загальний тон процесії; ще мить — і на обличчі застигала страждальницька гримаса так, мовби парубок розчарувався в тому, що вечір вдався.

Процесія привернула до себе значну увагу — настільки значну, що не лише Ріплі, який пройшов за чотири фути від ложі, зрозумів на кому сфокусовані погляди її мешканок. Об'єкт пильної уваги не міг чути, як із ложі пролунало зацікавлене зітхання і її мешканки взялися за гнівні перешіптування.

— Які кумедні дівчата! — промовила Гледіс. — А той хлопець попереду — це Г'юберт Блер?

— Так.

З-за спини Безіла долинув уривок бесіди: «...і завтра його мати обов'язково про це дізнається!».

Поки Ріплі перебував у всіх на виду, Безіл відчував за нього болісний сором, та всередині нього відразу прокотилася хвиля моральної переваги — ще сильніша, ніж попередня. Безіл захлинався б від щастя, якби не розумів, що через цей інцидент матір Ріплі може заборонити синові поїхати до школи. Проте за кілька хвилин і це почало здаватися цілком терпимим... Але в душі Безіл був зовсім не злим. Просто природна жорстокість його виду до приречених ще не встигла прикритися личиною лицемірства — от і все.

У вибухах пострілів, під мелодії «Діксі» та «Всяяного зорями стяга» битва під Геттісбургом добігла кінця. Виходячи з ложі до припаркованих неподалік машин, Безіл, в раптовому пориві, підійшов до тітки Ріплі.

— Гадаю, що говорити про це мамі Ріплі буде недоречно. Він же нікому шкоди не заподіяв. Він...

Усе ще обурена подією того вечора, тітка звела на нього прохолодний, проте поблажливий погляд.

— Я зроблю так, як вважатиму за потрібне, — відрізала вона.

Він насупився. Потім розвернувся і сів у лімузин ван Шеллінгерів.

Сидячи разом із Гледіс на відкидному сидінні, Безіл раптом подумав, що любить її. Його рука час від часу торкалася її руки; усвідомлення того, що вони їдуть в школу обое, якось зв'язало та зріднило їх.

— Чи не міг би ти завтра зайти до мене? — завела вона розмову. — Мама вдома не буде, і вона дозволила запросити того, кого захочу.

— Гарзд.

Коли машина вповільнила хід біля будинку Безіла, Гледіс швидко нахилилася до нього.

— Безіле...

Він чекав. Відчував теплий подих на своїй щоці. Йому хотілося, щоб вона поквапилася — інакше, коли двигун замовкне, її батьки, що дрімали на задньому сидінні, почують те, що вона зараз скаже. Тієї хвилини дівчина здавалася йому прекрасною; зазвичай вона нав'ювала на нього легку нудьгу, але це більш ніж компенсувалося вишуканою ніжністю і чудовою розкішшю її життя.

— Безіле... Безіле, коли ти прийдеш завтра... Чи не міг би ти привести з собою Г'юберта Блера?

Шофер відчинив дверцята, містер і місіс ван Шеллінгери прокинулися. Вийшовши з машини на тротуар, Безіл стояв і глибокодумно дивився їй вслід, поки та не зникла за рогом.

НАХАБНИЙ СВИЖАК

Глуха ніч, ресторан для вибраної публіки на Бродвеї, там зібралася блискуча та загадкова компанія, яку становили дипломати і злочинний світ. Ще кілька хвилин тому тут лилося рікою ігристе вино, а на столику грайливо вигиналася якась дівчина, аж раптом усі змовкли, затамувавши подих. Усі погляди були спрямовані на манірного чоловіка, одягненого у фрак та з циліндром на голові, який стояв біля дверей; на обличчі у нього була маска.

— Прошу, не рухатися, — мовив він добре поставленим голосом, у якому лунали нотки металу. — Ця штука у мене в руці може ненароком... вистрілити.

Його погляд блукав від столика до столика — зупинився на похмурому та полотняному обличчі лиходія, на Хізерлі, улесливому таємному агентові іноземної держави; потім його погляд, дещо заспокоївшись, затримався довше на столику подалі, де сиділа на самоті темноволоса дівчина з карими сумними очима.

— А тепер, коли моя мета досягнута, ви, напевно, захочете дізнатися, хто я такий? — У очах присутніх спалахнуло зацікавлення. Груди темноволосої дівчини схвильовано здіймалися, і в повітрі відчувся легкий і вишуканий аромат французьких парфумів. — Я — ніхто інший, як невловимий джентльмен Безіл Лі, більш відомий як Тінь!

І знявши із голови свій розкішний циліндр, він іронічно вклонився всім. А потім розвернувся та миттєво розтанув у обіймах пітьми.

— До Нью-Йорка відпускають лише один раз на місяць, — обурювався Льюїс Крам, — та ще й з учителем, який супроводжує!

Скляний погляд Безіла Лі неквапом відірвався від комор та рекламних щитів індіанської глибинки та зосередився в купе потяга «Бродвей Лімітед». Гіпнотична дія телеграфних стовпів, які швидко миготіли за вікном, зникла, і на тлі білого чохла спинки протилежного сидіння намалювалася сумна фізіономія Льюїса Крама.

— Головне — дістатися до Нью-Йорка, а від учителя можна втекти.

— Еге, втечеш!

— Б'ємось об заклад?

— Спробуй — ось побачиш, що з цього вийде.

— От як папуга все повторюєш: «побачиш», «побачиш». Що я там побачу, га, Льюїсе?

Його блискучі сині очі — з нудьгою і роздратуванням — втупилися на попутника. Хлопців не пов'язувало нічого, хіба що вік — обом було по п'ятнадцять років — та ще давньої дружби їхніх батьків; а це, як відомо, навіть дещо менше, ніж нічого. Крім того, обидва жили в одному місті на Середньому Заході, і їх відправили навчатися до однієї школи в Новій Англії. Лише Безілові належало навчатися перший рік, а Льюїсові — уже другий.

Та всупереч усім традиційним уявленням «ветеран» Льюїс мав доволі сумний вигляд, а свіжак Безіл сяяв від радості. Льюїс ненавидів школу. Він із дитинства звик у всьому покладатися на свою матір, діяльну та жваву, і, відчуючи, як потяг віддаляє його від рідної домівки, хлопця дедалі більше огортала за нею туга. Безіл, навпаки, завжди охоче слухав розповіді про школу-пансіон, тому нітрохи не сумував, а тішився початком втілення настільки жаданої мрії. До речі, ось чому він вчора ввечері, безумовно вважаючи, що саме так і слід чинити, проїжджаючи Мілуокі, без жодної причини взяв та викинув у вікно гребінець Льюїса — саме на честь шкільних хуліганських звичаїв.

Льюїс не схвалював наївний ентузіазм Безіла; але його спроба дещо остудити цей запал викликала лише взаємне роздратування.

— Я скажу тобі, що ти там побачиш, — зловісним тоном процідив він. — От застануть тебе із цигаркою — і матимеш домашній арешт.

— Аж ніяк! Я не збираюся палити — я гратиму в футбол.

— В футбол! Аякже! В футбол!

— Слухай, Льюїсе, тобі взагалі хоч що-небудь подобається?

— Футбол анітрохи не подобається. Який сенс виходити на поле, щоб отримати в око? — Льюїс мислив, мов чванько, оскільки за напучуваннями матері він вважав власне боягузтво не чим іншим, як розсудливістю. Відповідь Безіла, який лишень хотів дати добру пораду, стала саме тією фразою, після якої стають ворогами на все життя.

— Якби ти грав у футбол, до тебе б зовсім інакше ставилися в школі! — зверхньо зауважив він.

Льюїс не вважав, що до нього погано ставляться. Він узагалі про це ніколи не думав. Та Безіл його ошелешив.

— Ти дочекаєшся! — люто заявив Льюїс. — Там із тебе все нахабство витрусять!

— Заспокойся, — сказав Безіл, спокійно поправляючи стрілку на своїх перших довгих штанах. — Заспокойся, гаразд?

— Усі знають, що в «Кантрі-дей» тебе вважали найзухвалішим хлопцем.

— Заспокойся, — повторив Безіл, але вже не так упевнено. — Зроби ласку, заспокойся.

— Гадаєш, я не пам'ятаю, що про тебе в шкільній газеті написали?..

Від спокою Безіла не залишилося і сліду.

— Якщо ти не вгамуєшся, — похмуро сказав він, — я викину з вікна всі твої щітки.

Масштабність цієї погрози подіяла. Льюїс притиснувся до сидіння, фиркаючи й бурмочучи, але, поза сумнівом, заспокоївся. Він нагадав своєму попутнику про найбільш ганебну

сторінку з його життя. В одному з номерів газети, яку випускали хлопці з їхньої колишньої школи, під рубрикою «Приватні оголошення» якось з'явилося таке:

«Уся школа і я особисто будемо щиро вдячні, якщо хто-небудь погодиться отруїти юного Безіла або знайде який-небудь інший спосіб зав'язати йому язика».

Їм залишалося лише сидіти та мовчки сердитися. Потім Безіл зробив рішучу спробу забути цей ганебний випадок із минулого. Все це позаду. Можливо, він раніше трохи й вставляв палиці в колеса, однак зараз юнак розпочинав нове життя. Незабаром цей спогад зник, водночас із ним зник і потяг, і похмурий Льюїс — а на Безіла знову повіяв вітер з Нової Англії, що сповнив його безмежною ностальгією за майбутнім. З уявного світу до нього долинув чийсь голос; поруч постав чоловік, який поклав руку на його плече, затягнуте в спортивний светр.

— Лі!

— Так, сер.

— Зараз усе залежить від тебе. Зрозумів?

— Так, сер.

— Тоді вперед, — промовив тренер. — Розбий їх дощенту.

Безіл вмить зірвав светр, під котрим була спортивна майка, і вибіг на поле. До кінця гри залишалося дві хвилини; рахунок — три-нуль на користь супротивника, однак, завбачивши юного Лі, який через зловмисні підступи Дена Гаскінса, шкільного забіяки, та його друга-прихвосня Вімса увесь рік не випускали на поле, трибуни школи Св. Ріджиса¹ зажеврили надією.

— Тридцять три — дванадцять — шістнадцять — двадцять два! — гаркував Коротун Браун, миршавий квотербек².

---

¹ Школа Св. Ріджиса — вигадана Фіцджеральдом назва навчального закладу; його прототипом стала підготовча школа Ньюмана в місті Гакенсак (штат Нью-Джерсі), де навчався Фіцджеральд. — Прим. ред.

² Квотербек — позиція в американському та канадському футболі. Квотербеки входять до атакувального складу команди і під час вводу м'яча в гру розташовуються за захисною лінією.

Це був сигнал, і...

— Ох! — вирвалося у Безіла, який забув про недавню сварку. — Ну чому цей потяг не може їхати швидше? Як же довго чекати до завтра!

II

Школа Св. Ріджиса, м. Істчестер, 18 листопада 19... року.

Люба мамо! Розповідати сьогодні майже ні про що, однак я вирішив написати тобі щодо кишенькових грошей. Усім хлопчикам тут надсилають більше, ніж мені, тому що тут постійно потрібні якісь дрібнички — інструменти для взуття, наприклад. У школі мені все до вподоби, у мене все добре, тільки-но футбольний сезон закінчився, тому зайнятися особливо нічим. Цього тижня нас повезуть до Нью-Йорка на виставу. Ще не знаю на яку, либонь на «Квакерку»¹ або «Сумного хлопчика»², обидві досить цікаві. Доктор Бейкон ставиться до нас добре, а в селі є хороший терапевт. На цьому звершую, тому що потрібно ще сісти за алгебру.

Твій люблячий син, Безіл Д. Лі.

Він поклав листа у конверт. До порожньої читальної зали, де він сидів, увійшов тендітний маленький хлопчик й зупинився, не зводячи з нього очей.

— Вітаю, — насупившись, сказав Безіл.

— Я тебе шукав, — з докором протягнуло хлоп'я. — Всюди шукав: і у твоїй кімнаті, і в спортзалі, а потім хлопці сказали, що ти, мабуть, десь тут.

— Що тобі потрібно? — запитав Безіл.

— Спокійно, Пиндику!

Безіл схопився. Хлопчина позадкував.

---

¹ «Квакерка» — музична комедія (п'єса Дж. Т. Теннера, музика Л. Монктона), поставлена 1910 р. у Лондоні та 1911 р. на Бродвеї. Ф. С. Фіцджеральд захоплювався грою Іни Клер (1893–1985), виконавиці головної ролі.

² «Сумний хлопчик» — оперета на дві дії, яку ставили на Бродвеї 1911–1913 рр. Автор музики А. Берен, лібрето — австрійські драматурги Р. Шанцер і Л. Лінда.

— Ну, вгати мені, вгати! — нервово защебетав він. — Бий, я ж бо менший за тебе! Пиндик!

Безіл здригнувся:

— Ще раз так скажеш — і я тебе відгамселю.

— Ні, не відгамселиш! Брік Вейлз сказав, що коли ти ще хоч пальцем торкнеш кого-небудь із нас...

— Не дуже хочеться мастити руки.

— Забув, як ганяв нас? Та якби не Брік Вейлз...

— Ох, та що ж тобі треба? — відчайдушно вигукнув Безіл.

— Тебе викликає доктор Бейкон. Мене послали за тобою, а хтось сказав, що ти, мабуть, сюди прокрався.

Безіл сунув листа до кишені та вийшов із читацької зали — а хлопчина до самих дверей проводжав його образливим прізвиськом. Він проминув довгий коридор, де стояв запах затхлої карамелі, притаманний школі хлопчиків, потім піднявся сходами й постукав у звичайнісінькі, проте настільки грізні двері.

Доктор Бейкон сидів за своїм столом. Цей симпатичний, рудоволосий священнослужитель єпископальної церкви мав близько п'ятдесяти років. Якщо він колись і тягнувся душею до дітей, то зараз застряг у метушливому цинізмі, який зеленою цвіллю неминуче роз'їдає будь-якого директора школи. Перш ніж запросити гостя сісти, він виконав певні ритуали: на його ніс, мов примара, звідкись всілися окуляри в золотій оправі; потім він почав уважно вивчили Безіла, немов бажав упевнитися, що перед ним не якийсь там пройдисвіт; його руки нервово перетасували дюжину паперів, ніби колоду карт, але не в пошуках потрібного документа, а просто так.

— Сьогодні вранці я отримав листа від твоєї матері... Ох, Безіле! — звернення на ім'я Безіла здивувало. Окрім «Пиндика» й «Лі», в школі його більш ніяк не називали. — Її турбують твої невисокі бали. Як я розумію, тебе сюди зарахували ціною певних... м-м-м... витрат... І тому вона сподівається...

Безіл ніяковів від сорому, але ці докори сумління були не через погані відмітки, а через фінансову скруту, про яку йому так прямо нагадали. Він чудово знав, що він — один із найбідніших учнів у школі для багатих дітей.

Можливо, якесь почуття доктора Бейкона, що заснуло нещодавно, прокинулося і підказало йому, що Безілу наразі прикро; він ще раз погортав папери та почав із нової, лагіднішої, нотки.

— Та викликав я тебе не через це. Тиждень тому ти попрохав дозволу щодо поїздки до Нью-Йорка цієї суботи, на театральну виставу. Від містера Девіса я дізнався, що це ледве не вперше від початку навчального року, коли тебе можна відпустити в місто.

— Так, сер.

— Дисципліна у тебе кульгає. Однак я б відпустив тебе, коли б не одна перешкода: на жаль, цієї суботи всі вчителі зайняті.

У Безіла ледь щелепа не відвалилася.

— Але ж... Але ж я чув, докторе Бейконе, що поїдуть дві групи. Чому б мені не долучитися до однієї з них?

Доктор Бейкон швиденько перебрав свої папери.

— На жаль, в одній будуть юнаки старші за тебе, а друга затверджена за кількістю, вже як місяць.

— Чи можна мені долучитися до тієї групи, що поїде на «Квакерку» з містером Данном?

— Саме про цю групу я й говорю. Вони про все вже домовилися і придбали квитки.

Тепер Безіл усе зрозумів. Поглянувши йому в очі, доктор Бейкон поспішливо промовив далі:

— Зрозуміло, що в групі мусить бути кілька людей, щоб можна було поділити на всіх витрати на супроводжуючого. Якщо ти зможеш знайти ще двох хлопців, які з тобою поїдуть, і до п'ятої вечора скажеш мені їхні імена, я відправлю з вами містера Руні.

— Дякую, — пробормотів Безіл.

Доктор Бейкон завагався. Під багаторічним наростом цинізму ворухнулося бажання спробувати розібратися краще в цій справі та з'ясувати причину загальної ненависті в школі до цього хлопчика. Схоже, і учні, і вчителі, були налаштовані до нього вкрай вороже, і, хоча доктору Бейкону не вперше було залагоджувати всілякі шкільні колізії, він жодного

разу не зміг — ані самостійно, ані з допомогою довірених старшокласників — докопатися до їхньої суті. Найімовірніше, суть — не одна, це — комбінація причин; либонь, справа впиралася в якісь невлвовимі грані особистості. Втім, він усвідомлював, що спочатку Безіл справляв на нього досить приємне враження.

Він зітхнув. Іноді такі конфлікти розсмоктуються самі собою. Він не любив лізти поперед батька в пекло.

— Сподіваюся, Безіле, що наступного місяця ми зможемо надіслати додому значно кращий звіт про твою успішність.

— Добре, сер.

Безіл стрімголов помчав униз, до кімнати відпочинку. Була середа; майже всі учні вирушили в сусіднє містечко Істчестер, куди Безілу їхати заборонили: він досі був покараний. Змірявши поглядом тих, хто перебував біля рояля та більярдних столів, він зрозумів, що знайти компанію для цієї поїздки буде нелегко. Тому що Безіл чудово розумів, що в школі його вважали другосортним.

Почалося все майже відразу, ледь не за тиждень після його приїзду. Якось оточили його молодші школярі — можливо, їх хтось підмовив — і почали його прозивати «Пиндиком». Упродовж наступного тижня йому довелося двічі битися, і двічі юрба роззяв цілком підтримувала його противника. Незабаром після цього, коли він, штовхаючись, поспішав, як і інші, першим потрапити до їдальні, капітан шкільної футбольної команди розвернувся, схопив його за комір й, утримуючи його в такому положенні, суворо при всіх його відчитав. Коли, не маючи лихого наміру, він підійшов до товариства біля рояля, то йому сказали: «Йди звідси! Ми тебе не кликали!».

Через місяць Безіл повною мірою усвідомив своє становище. Його охопив жах. Одного разу після особливо нестерпної кривди він втік до себе в кімнатку та розплакався. Він спробував якийсь час не потрапляти на очі одноліткам, однак і це не допомогло. Його почали звинувачувати в тому, що, ховаючись по кутках, він підступно щось замишляє. Спантеличений та пригнічений, він пильно розглядав себе в дзеркалі, намагаючись з'ясувати загадкову причину такої загальної неприяз-

ні — може, їм не до вподоби було щось у виразі його обличчя? Може, справа була в його усмішці?

Тепер він розумів, що від самого початку поведився неправильно: надто вихвалявся, серед футболістів прославився боягузом, вказував одноліткам на їхні похибки, на заняттях хизувався своєю — хай і неабиякою — ерудицією. Але ж він хотів виправитися і ніяк не усвідомлював, чому ж йому немає спокути? Мабуть, вже було запізно. Либонь, тавро неприязні приклеїлось до нього навіки. Зрозуміло, він став цапом-відбувайлом, перетворився на шкільного лиходія, на губку, що поглинає в себе всю злість і роздратування оточуючих — ніби найбільший боягуз з-поміж інших завжди вбирає в себе страхи інших і, здається, навіть боїться замість усіх. У такому становищі не допомагав навіть очевидний для всіх факт: та самовпевненість, з якою він прибув у вересні до школи Св. Ріджиса, тепер зовсім зникла. Його міг безкарно висміяти навіть той, хто кілька місяців тому не наважився б з ним заговорити на підвищених тонах.

Тому ця поїздка до Нью-Йорка стала означати для нього все — і перепочинок від щоденних страждань, і довгоочікуваний візит в небесні чертоги романтики. Щотижнево вона відкладалася через те, що він порушував шкільний розпорядок — його, наприклад, постійно заскочували за читанням під ковдрою з ліхтариком після відбою, але нещастя таким чином спонукали його до своєрідної втечі від реальності — і це лише посилювало його очікування, що перетворилися вже на пекучий голод. Думка про те, що поїхати не вдасться, була досить нестерпною, і в голові він перелічував кілька імен тих, хто, можливо, склав би йому компанію. Вибір виявився невеликим: Товстун Гаспар, Тредвей та Багз Браун. Шпаркий огляд їхніх кімнат довів, що всі вони скористалися своїм правом провести решту середи в Істчестері.

Безіл довго не вагався. До п'ятої години залишалося небагато часу, і його єдиний шанс полягав у тому, що він сам їх знайде та з ними поговорить. Він уже не вперше порушував заборону покидати школу, хоча остання спроба закінчилася невдало і призвела до збільшення терміну його покаран-

ня. Опинившись у своїй кімнаті, хлопець надягнув теплий светр — пальто видало б його намір — зверху надів піджак, а кепку засунув у задню кишеню штанів. Затим, безтурботно насвистуючи, він спустився вниз і попрямував галявиною до спортивного залу. Опинившись біля залу, він на якийсь час зупинився — мовби зазираючи у вікна — спочатку в те, що ближче до доріжки, потім в те, що ближче до кута будівлі. Звідти хутко — але не стрімголов — перемістився в зарості бузку. Потім метнувся за кут, кинувся довгою галявиною, на яку не виходили віна, і, розсунувши дротову огорожу, прокрався на той бік, опинившись на сусідній території. Тепер він був на волі. Він надягнув кепку, захищаючись від холодного листопадового вітру, і вирушив пішки до містечка, що розташовувалося за пів милі від школи.

В Ітчестері, фермерському поселенні міського типу, розташовувалася невеличка взуттєва фабрика. Всі установи, що призначалися для робітників фабрики, відвідувалися також і учнями школи: кінотеатр, ресторанчик швидкого харчування у вагончику на колесах, відомий як «Сосиска», і кондитерська «Бостон». Насамперед Безіл направився до «Сосиски», — і відразу зустрів одного з кандидатів на поїздку.

Там сидів Багз Браун — схильний до істерики хлопець, у якого траплялися напади, тому однокласники його старанно уникали. Промайне чимало років й він стане відомим адвокатом, але тоді в школі Св. Ріджиса його вважали дурником, оскільки через свою нервозність він періодично видавав дивні звуки. Зазвичай він товаришував із хлопчиками молодшими за себе, адже ті ще не увібрали забобони старших; і коли увійшов Безіл, він саме сидів разом зі своїми приятелями.

— Ву-її! — вигукнув Багз. — Йя-йя-йя! — Він прикрив уста долонею і почав плескати себе по губах та видавати кумедні звуки. — О! Так це ж наш Пиндик Лі! Наш Пиндик Лі! Це наш Пин-дик-Пин-дик Лі!

— Стривай, Багзе, — тривожно залопотів Безіл, злякавшись, що той остаточно збожеволіє ще до того, як йому вдасться вмовити його з'їздити з ним до Нью-Йорка. — Слу-

хай, Багзе, є справа... Годі, Багзе, помовч хвилинку! Ти хочеш поїхати в Нью-Йорк у суботу після обіду?

— Вуї-вуї-її-її-її! — заверещав Багз, засмутивши Безіла. — Вуї-її-її!

— Не жартуй, Багзе, будь ласка, скажи чесно, га? Могли б поїхати разом, га?

— В мене призначений візит до лікаря, — сказав Багз, раптово заспокоївшись. — Потрібно перевірити, наскільки я божевільний.

— А ти не можеш сходити до нього іншого дня? — засмучено запитав Безіл.

— Вуї-її-її! — знову заверещав Багз.

— Гаразд, — поспішно мовив Безіл. — Ти, бува, Товстуна Гаспара не бачив?

Багз зайшовся в пронизливому верещанні, але хтось інший все ж таки бачив Товстуна, і Безіла направили в кондитерську «Бостон».

Це був рай для любителів дешевих ласощів. Аромат, важкий, нудотний, що осідав липким потом на руках у дорослих, задушливою хмарою нависав над околицями і зустрічав відвідувачів прямо на порозі, слугуючи найкращим безмовним попередженням. В середині, під рухомим чорним мереживом із мух, сиділи рядком діти та поглинали ситні десерти зі шматочків бананів, морозива з горішками, кленового сиропу та шоколадного зефіру. За столиком збоку Безіл і помітив Товстуна Гаспара.

Товстун Гаспар для Безіла був одночасно і безперспективним, і найперспективнішим кандидатом. Його вважали непоганим хлопцем, ба більше, він був настільки добродушним, що поводить себе з Безілом майже нейтрально і навіть жодного лихого слова не мовив цієї осені. Безіл знав, що він поводить так себе з усіма, та все ж сподівався, що Товстун ставиться до нього добре — адже раніше всі до нього ставилися по-приятельськи — йому відчайдушно закортіло його вмовити. Та він безперечно, помилявся — коли Безіл підійшов до столика і побачив кам'яні обличчя двох інших хлопців, що повернулися до нього з-за столу, надія майже зникла.

— Слухай, Товстуне... — почав він і затнувся. А затим випалив: — Я сьогодні покараний, але втік — мені треба з тобою поговорити! Доктор Бейкон сказав, що в суботу відпустить мене до Нью-Йорка, якщо я знайду двох попутників. Я покликав Багза Брауна, але він не може, тому я подумав — може, зможеш ти?

Він раптом замовк, збентежившись, і почав чекати на відповідь. Двоє приятелів Товстуну несподівано засміялися:

— А Багз не такий вже псих!

Товстун Гаспар завагався. Цієї суботи до Нью-Йорка він поїхати не міг, і якби все було, як зазвичай, він би просто ввічливо відмовився. Проти Безіла він нічого не мислив, як і проти інших; але хлопчачки лише до певної міри можуть не підпадати під вплив думки оточуючих, а на нього зараз уплинув заразливий сміх приятелів.

— Ні, не хочеться, — байдуже відповів він. — І чому ти вирішив мене прохати?

— Ну я так... Вирішив, що раптом ти... — сказав Безіл.

Тут Гаспар, трохи засоромившись, видав зневажливий смішок й схилився над своїм морозивом.

Швидко відвернувшись, Безіл підійшов до прилавка і глухим та незнайомим голосом замовив морозиво з полуничним сиропом. Він з'їв його механічно, під шепіт і хихикання, що періодично лунали зі столика за спиною. Все ще як в тумані, він попрямував до виходу, забувши заплатити, і його гукнув буфетник, що викликало ще гучніший загальний сміх.

На мить Безіл замислився — він хотів було повернутися і врізати одному із тих забіяк, але цим він нічого б не домігся. Адже вони розкажуть правду — що він це зробив тому, що не зміг знайти того, хто б погодився поїхати з ним до Нью-Йорка. Стиснувши кулаки від безсилої люті, він вийшов із кондитерської.

І відразу зустрів третього кандидата на поїздку до Нью-Йорка — Тредвея. Хлопця взяли до школи Св. Ріджиса уже після початку навчального року, і тиждень тому його підселили в кімнату Безіла. Тредвей не бачив кепкувань із Безіла восе-

ни, і тому Безіл тримався з ним цілком природно; їхні стосунки були якщо і не товариськими, то, принаймні, рівними.

— Агов, Тредвею! — гукнув Безіл, усе ще схвильований епізодом у кондитерській. — Ти зможеш поїхати до Нью-Йорка в суботу? Відвідаємо театр.

Він замовк, побачивши, що Тредвей ішов разом із Бріком Вейлзом — хлопець, з яким він побився і який наразі був його заклятим ворогом. Переводячи погляд з одного на другого, Безіл зауважив на обличчі Тредвея роздратування, але також відмітив байдужий вираз обличчя Бріка Вейлза: він збагнув, що тільки-но сталося. Тредвею, який ще цілком не освоївся в школі, щойно відкрили очі на статус його сусіда по кімнаті. Як і Товстун Гаспар, замість того, щоб відгукнутися на щирий поклик, він вважав за краще різко обірвати дружбу.

— У жодному разі! — коротко відповів він. — Бувай!

Ці обидва хлопці попрямували повз нього до кондитерської.

Таке нехтування відчувалося ще болючіше від того, що висловлювалося байдуже. Якби Безіл випробував подібне у вересні, страждання були б нестерпні. Але відтоді йому вдалося відростити доволі міцний душевний панцир, який, хоч і не додавав йому привабливості, а все ж захищав від надмірної чутливості до таких тортур. Сповнений смутку, відчаю, та жалю до себе, він пройшовся вулицею в протилежний бік, поки його обличчя не перестало судорожно сіпатися. Потім кружним шляхом почимчикував назад до школи.

Він вирішив повернутися тим самим шляхом і дійшов до сусідньої зі школою ділянки, звідки шлях лежав до перевіреної лазівки. Продираючись крізь живопліт, Безіл зачув кроки зі стежки і заціпенів, побоюючись, що раптом це хтось із вчителів. Голоси лунали щоразу ближче і гучніше. Не встиг Безіл отямитися, як із жахом почув:

— ...а коли йому не вдалося вмовити Багза Брауна, бідолаха почав вмовляти з ним поїхати Товстуну Гаспара, а Товстун і каже: «І чому ти вирішив мене прохати?». Так йому і треба, якщо ніхто з ним не поїде!

То був монотонний, проте сповнений урочистості голос Льюїса Крама!

Ш

Піднявшись до себе в кімнату, Безіл виявив на ліжку пакунок. Він давно і з нетерпінням очікував на цю бандероль, але настільки його охопив відчай, що відкрив він пакунок майже байдуже. Там був набір із восьми кольорових репродукцій картинок Гаррісона Фішера із зображенням дівчат: «папір глянцевий, без надписів або реклами, придатний для окантування».

Портрети називалися «Дора», «Маргарита», «Бабетта», «Люсіль», «Гретхен», «Роза», «Кетрін» і «Міна». Після побіжного огляду двох — Маргариту й Розу — Безіл повагом порвав та викинув у кошик для сміття, ніби відбракував хворих цуценят. Решту він розвісив на кнопках по стінах. Затим ліг на ліжку і почав споглядати їх.

Дора, Люсіль і Кетрін були блондинками; Гретхен була шатенкою; Бабетта і Міна — брюнетками. Незабаром Безіл зауважив, що найчастіше дивиться на Дору і Бабетту, трохи рідше — на Гретхен, хоча прозаїчний голландський очіпок останньої не мав елементу загадковості. Бабетта, мініатюрна брюнетка з фіалковими очима, в маленькому прилеглому капелюшку, виявилася найпривабливішою; зрештою, його погляд так на най і застиг.

— Бабетта, — тихенько прошепотів він, — прекрасна Бабетта.

Від звучання цього імені, сумного і привабливого, немов мелодії «Велія» або «Піду до “Максима” я», що лунали з усіх патефонів, настільки розчулило Безіла, що він розплакався в подушку, перевернувшись на живіт. Він учепився за поручні ліжка і, схлипуючи та здригаючись, почав уголос уривчасто говорити сам з собою — як він їх усіх ненавидить, кого саме він ненавидить — назвав дюжину імен — і що б він з ними зробив, якби мав силу і могутність. Раніше в такі хвилини він подумки дякував Товстуну Гаспарові за його приязність, але сьогодні Товстун виявився таким самим, як інші. Безіл кидався на нього, безжально лупцював його кулаками, або ж презирливо сміявся, проходячи повз нього, коли той, осліплий, просив милостиню біля тротуару.

Він схаменувся, почувши, що увійшов Тредвей, але не поворухнувся і не зронив ані пари з уст. Він прислухався, як сусід ходить кімнатою, і через якийсь час зрозумів, що звуки шаф і шухляд комодів, які відкривалися, доносяться доволі часто. Безіл перекинувся, прикривши рукою заплакане обличчя. В руках у Тредвея був оберемок сорочок.

— Що ти робиш? — насторожився Безіл.

Сусід кинув на нього кам'яний погляд:

— Переїжджаю в кімнату до Вейлза.

— Ого!

Тредвей і далі пакував речі. Він виніс з кімнати один повний саквож, потім — другий, зняв зі стіни кілька вимпелів й потягнув у коридор велику валізу. Безіл дивився, як він загорнув у рушник предмети туалету, потім кинув останній погляд на напівпорожню кімнату, перевіряючи, чи все забрав.

— Бувай, — сказав він Безілу, і жоден м'яз не здригнувся на його обличчі.

— Бувай.

Тредвей вийшов. Безіл знову перекинувся на живіт і уткнувся обличчям в подушку.

— О, сердешна Бабетта! — хрипко вигукнув він. — Сердешна маленька Бабетта! О, сердешна маленька Бабетта!

Струнка і чарівна Бабетта кокетливо дивилася на нього зі стіни.

IV

Доктор Бейкон, відчуваючи важке становище Безіла, а можливо, й глибину його страждань, все-таки організував для нього поїздку до Нью-Йорка. Супровідним призначили містера Руні, футбольного тренера і водночас вчителя історії. У двадцять років містер Руні якийсь час вагався між вибором служби у поліції та вступом до невеликого коледжу в Новій Англії; характер у нього був складний, і доктор Бекон збирався позбутися його ближче до Різдва. До Безіла містер Руні ставився зі зневагою через підозрілу поведінку хлопчика, яка не викликала довіри, на футбольному полі під час останнього сезону. Але для поїздки до Нью-Йорка містер Руні мав власні мотиви.

У потязі Безіл сидів смирно, поглядаючи через могутнє плече тренера Руні на протоку Лонг-Айленд та зорані поля округу Вестчестер. Містер Руні закінчив читати газету, згорнув її та занурився в похмуре мовчання. Сніданок був ситним, але часу не було на те, щоб позбутися від надлишку калорій за допомогою фізкультури. Він згадав, що Безіл був нахабним хлопчиком, і був час, коли він дозволяв собі бовкати образи, то зараз цілком можна було трохи повчити його життя. Ця нестерпна тиша його дратувала.

— Лі, — раптом звернувся він до нього, намагаючись вкласти в свій тон бодай дещицю удаваної приязні, дружельності, — може, припиниш дурника клеїти?

— Перепрошую, сер? — Безіл отямився від схвильованого ступору, що охопив його ще зранку.

— Я запитую: ти коли-небудь візьмешся за розум? — дещо суворіше мовив містер Руні. — Невже тобі подобається, що з тебе в школі всі знущаються?

— Ні, не подобається, — настрій Безіла вмить погіршився. Невже бодай на один день не можна про все це забути?

— Ти так часто не зазнавайся! Навіть я на уроках історії кілька разів ледь втримався, щоб не звернути тобі шию! — Безіл не знав, що на це можна було б відповісти. — А на футбольному полі! — говорив далі містер Руні. — Навпаки, ховаєшся, як дівчинка! Міг би грати краще за всіх, якщо б захотів — як тоді, коли ми грали проти другого складу «Помфрет», — але ти боїшся!

— Не треба мені було вступати до другого складу, — сказав Безіл. — У мене ваги не вистачає. Треба було мені залішитися в третьому складі...

— Ти просто власної тіні боїшся, ось у цьому вся біда! Ти повинен взятися за себе. І на заняттях ти весь час у хмарах витаєш. Якщо і далі так триватиме, не бачити тобі коледжу як власних вух.

— Але ж я наймолодший хлопець у класі, — необачно заперечив він.

— Гадаєш, ти найрозумніший, еге ж? — він люто поглянув на Безіла. Потім він відволікся — щось раптом змінило

хід його думок — і якийсь час вони їхали мовчки. Коли за вікном потяга потягнулися щільна забудова нью-йоркських передмість, містер Руні знову заговорив, уже спокійно, немов присвятив довгий час обмірковуванню цього питання:

— Лі, чи можу я тобі довіряти?

— Так, сер.

— Ти зараз підеш, де-небудь пообідаєш, а потім вирушай на виставу. У мене є деякі особисті справи, і якщо я встигну — приєднаюся до тебе в театрі, якщо ні — зустріну тебе біля виходу.

Серце Безіла підскочило.

— Гарзд, сер.

— Мені б не хотілося, щоб ти розповідав про це в школі — я маю на увазі, про те, що у мене тут деякі особисті справи...

— Звичайно, ні, сер.

— Подивимось, чи зможеш ти хоч раз у житті тримати язик за зубами! — сказав тренер, спробувавши обернути все на жарт. А потім додав суворим тоном мораліста: — І щоб ані краплі алкоголю, зрозумів?

— Ні-ні, сер! — ця думка навіть жახнула Безіла. Спирт-не він ніколи ще не куштував і навіть не збирався — якщо не зважати на уявне і безалкогольне шампанське з його мрій про цілодобові кафе.

За порадою містера Руні він пішов обідати в готель «Мангеттен», що розташовувався неподалік вокзалу. У ресторані він замовив «клуб-сендвіч», картоплю-фрі та шоколадний парфе. Краєм ока хлопець спостерігав за безтурботними, добродушними, галантними відвідувачами, які сиділи за сусідніми столиками, наділяючи їх романтичними рисами і відкидаючи від себе всі думки про те, що це, найімовірніше, такі самі, як і він, жителі провінційних містечок Середнього Заходу. Школа звалилася з його плечей, як непотрібний тягар; вона віддукувалася чимось на зразок ледве чутного, слабкого і далекого, шуму. Він навіть не поспішав дістати з кишені листа, що був доставлений йому з ранковою поштою — адже отримав його в школі.

Йому захотілося замовити ще одну порцію шоколадного парфе, та Безіл не наважився зайвий раз турбувати зайнято-

го офіціанта; замість цього він розгорнув папірець. Лист був від матері.

ЛЮБИЙ БЕЗІЛЕ!

Пишу в неабиякому поспіху, оскільки боюся налякати тебе телеграмою. Дідусь їде за кордон, на води, і хоче, щоб ми поїхали разом із ним. Ти зможеш закінчити цей навчальний рік у Греноблі або в Монтре, повчиш там французьку мову, а ще ми з тобою зможемо проводити час разом. Якщо ти, звичайно, погодишся! Я знаю, як тобі подобається в школі Св. Ріджиса, де можна грати в футбол і бейсбол — ну а там, зрозуміло, нічого такого немає. З іншого боку, зміна атмосфери теж не завадить, навіть якщо доведеться відкласти на рік вступ до Єля. Тому, як і завжди, я хочу, щоб рішення прийняв ти сам. Коли ти отримаєш цього листа, ми вже будемо на шляху до Нью-Йорка. Ми зупинимося в готелі «Вольдорф», і ти, навіть якщо вирішиш не їхати, зможеш до нас приєднатися хоча б на кілька днів. Гарненько поміркуй, любий синку.

З любов'ю до мого найдорожчого хлопчика,

МАМА.

Безіл скочив зі стільця з підсвідомим бажанням негайно відправитися у «Вольдорф» пішки та зачинитися там в якійсь комірці до приїзду матері. Потім, відчувши необхідність зробити який-небудь вчинок, він підвищив голос і вперше в житті юнацьким баском гучно і впевнено покликав офіціанта. Бувай, школо Св. Ріджиса! Бувай, школо Св. Ріджиса! Він захлинався від щастя.

«Чудово! Чудово! Чудово!» — радів він про себе. Він більше не побачить ані доктора Бейкона, ні містера Руні, ні Бріка Вейлза, ні Товстуну Гаспара. Більш не буде Багза Брауна, не буде і домашнього арешту, і ніхто більш не прозиватиме його Пиндик. Не було сенсу їх більше ненавидіти, тому що вони перетворилися на безсилі тіні в застиглому навіки світі, з якого він вислизне, який він залишить позаду, помахавши йому рукою. «Живіть у злагоді! Бувайте!» — йому стало їх навіть трішки шкода.

Лише гуркіт Сорок другої вулиці зміг трохи стримати його п'янку радість. Притримуючи рукою гаманець, щоб не стати жертвою всюдисущих кишенькових злодіїв, він обережно рушив у бік Бродвею. Оце так чудовий день! Зараз він розповість містеру Руні... Але ж йому можна навіть не повертатися до цієї школи! Хоча, можливо, краще повернутися і розповісти їм, що його очікує, водночас як усім їм доведеться і далі жити в школі. Він підійшов до театру та увійшов у фойє, де стояв запах жіночої пудри, як завжди буває на денних виставах. Дістав квиток; його погляд затримався на точеному профілі за кілька футів від нього. Профіль належав кремезному двадцятирічному блондину, з вольовим підборіддям та пронизливими сірими очима. Безіл щосили напружив пам'ять та згадав ім'я — більш ніж ім'я — легенду, що спустилася з небес. Оце так чудовий день! Він ніколи раніше не зустрічав цього юнака, зате він бачив тисячі картинок з його портретом і безсумнівно визначив, що перед ним — Тед Фей, капітан футбольної команди Єля, який минулої осені майже самотужки порвав і Гарвард, і Принстон. Безіл відчув щось на кшталт солодкого щему. Профіль відвернувся; довкола нього заметушилася юрба; герой зник. Але Безіл точно знав, що кілька годин вистави він перебуватиме поруч із самим Тедом Феєм!

У сповненій шереху, шепоту та солодкого аромату напівтемряві глядацької зали він читав програмку. Це була вистава, яку він давно мріяв побачити; поки не піднялася завіса, навіть ця програмка набула сакрального значення як передвісниця жаданого видовища. Та коли піднялася завіса, програмка перетворилася на звичайнісінький папірець, який Безіл недбало жбурнув на підлогу.

ДІЯ ПЕРША. Газон у передмісті Нью-Йорка.

Видовище виявилось надто яскравим і блискучим, аби осягнути все відразу. Дія розвивалася так стрімко, що Безіл багато чого не втямив. Потрібно буде попрохати маму зводити його ще раз, коли вона приїде... наступного тижня... ні, завтра.

Промайнула година. На сцені тепер відбувалися доволі сумні події, хоч і з гумором, але сумні. Дівчина і чоловік. Що роз'єднує їх тепер? Ох, ці трагічні помилки й непорозуміння. Як сумно. Хіба вони не можуть поглянути одне одному в очі та все зрозуміти?

У вихорі світла і звуку, рішучості, очікувань і неминучих бід перша дія завершилася.

Безіл вийшов із зали. Пошукав очима Теда Фея — йому здалося, що він помітив його біля оббитої плюшем стіни в дальньому кінці театру, але Безіл не був упевнений. Безіл придбав пачку цигарок, запалив, але ледве встиг затягнути-ся, як почув із зали загриміла музика, і він стрімголов помчав на місце.

ДІЯ ДРУГА. Вестибюль готелю «Астор».

Так, звичайно, вона й справді була, ніби пісня, «Прекрасна нічна троянда». Звуки вальсу здіймали її високо, далі вище, туди, де краса викликає лише щем, а затим плавно опустили її до реального життя, разом з останніми акордами вальсу, ніби листочок, який вітер, гойдаючи, несе до землі. Нічний світ Нью-Йорка! Хто наважиться її засуджувати, коли її захопив цей блиск, і вона зникла до світанку, що забарвлює бурштиновим кольором рами вітрин, або розчинялася у вихорі далекої і чарівної музики, яка лунає, коли прочиняються на мить двері до бальної зали? Віват блискучому місту!

Минуло пів години. Той, хто по-справжньому її кохав, подарував їй троянди — прекрасні, як вона сама, — а вона з презирством кинула їх до його ніг! Вона розсміялася і повернулася до іншого, і почала танцювати — танцювати шалено, до знемоги. Лунає ніжний дискант флейт і низькі вібруючі звуки арфи. І ось знову ця музика, гостра і щемлива, проноситься сценою, наче хвиля почуттів, що підхоплює її, безпорадну, немов лист на вітрі:

*Троянда... Троянда... Троянда нічна
В серп весняний розквітає вона.*

За кілька хвилин під впливом незвичного враження і бажання відірватися від землі, Безіл вийшов постояти в юрбі

на театральному ганку. Погляд його відразу впав на майже забуту примару містера Руні, який зазнав цікавої метаморфози.

Правду кажучи, містер Руні дещо втратив свій звичний вигляд. По-перше, у нього на голові був зовсім інший капелюх — значно менший за розміром, ніж той, що він носив сьогодні зранку. По-друге, обличчя його втратило звичний діловий вираз та набуло відтінку безтурботності і навіть стало ніжно-блідим; краватка та сорочка загадково стирчали назовні, їх більше не приховувало казна-де вимокле наскрізь пальто. Як містеру Руні вдалося лишень за чотири години довести себе до такого стану — можна було пояснити лише тяжкими наслідками ув'язнення палкої і волелюбної душі в школі-пансіоні для хлопчиків. Містер Руні був народжений для праці та подвигів під неосяжним небосхилом, і, навіть не усвідомлюючи цього, він далі упевнено рухався назустріч своїй долі.

— Лі-і-і, — глухо протягнув він, — тобі треба взятися за розум! Я тебе на-а-а-вчу-у-у, як узятися за розум.

Аби уникнути загрозливої перспективи такого навчання прямо в театрі, Безіл зробив невдалу спробу змінити тему розмови.

— Не бажаєте глянути виставу? — запитав він, щоб явно полестити містеру Руні своїм припущенням, що той ще здатний дійти до крісла в залі. — Вона неймовірна!

Містер Руні зняв капелюха, продемонструвавши своє наскрізь мокре, скуйовджене волосся. Десь у глибині його свідомості на мить зажеврила картина навколишньої дійсності.

— Нам-м-м-м треба повертатися до школи, — мовив він серйозним та невпевненим тоном.

— Але вистава ще не закінчилася, — з жахом запротестував Безіл. — Мені необхідно додивитися останній акт!

Похитнувшись, містер Руні поглянув на Безіла, смутно розуміючи, що віддав себе цілком і повністю в руки цього хлопчиська.

— Гаразд, — погодився він. — Я піду поки де-небудь поїм. Зустрінемося біля чорного ходу!

Він різко розвернувся та пошкандибав, похитуючись, сходами вниз, і, не розмірковуючи, запаморочливою дугою достався сусідньої будівлі, де містився бар. Вражений Безіл повернувся в партер.

ДІЯ ТРЕТЯ. Сад на даху будинку містера ван Астора. Ніч.

Минуло пів години. Зрештою, все наближалось до щасливого фіналу. Актор-комік перевершив самого себе, він з однаковою готовністю то плакав, то сміявся, а в яскравому тропічному небі витало очікування щастя. Ще один принадно-жалібний дует — і раптом довга мить незрівнянної краси закінчилася.

Безіл задумливо стояв у фойє, спостерігаючи, як повз нього проходили глядачі. Завдяки материному листу і цій виставі його розум очистився від гіркоти й спраги помсти — він знову став самим собою, і йому захотілося чинити виключно правильно. Він замислився, чи безпомилковим рішенням буде доставити містера Руні назад до школи? Безіл почимчикував до бару, обережно прочинив двері та зазирнув досередини. Він побачив єдине: біля шинквасу містера Руні не було. Тоді він трохи проवेशтався вулицею, повернувся і знову спробував увійти. В його очах ці двері скидалися на хижі щелепи; оскільки він відчував страх перед салуном — адже був вихований у давніх традиціях Середнього Заходу. На третій раз спроба увінчалася успіхом. Містер Руні міцно спав за столиком у дальньому кінці зали.

Безіл знову вийшов надвір, походив туди-сюди, замислившись. А що, коли дати містеру Руні ще пів години? Коли не отямиться, доведеться їхати без нього. Зрештою, містер Руні після закінчення футбольного сезону постійно отруював його життя, і тепер Безіл міг просто вмити руки, а через кілька днів навіки забути про цю школу.

Він уже кілька разів проवेशтався вперед-назад, коли помітив вивіску «Службовий вхід», окинувши оком алею біля театру. Можна було поспостерігати за виходом акторів!

Безіл зупинився. Повз нього потоком йшли дівчата, але це були часи, коли образи актрис в пресі прославляти було не заведено; цих по-простому одягнених дівчат він прийняв радше за гардеробниць. Затим вийшла дівчина під руку з юнаком, і Безіл розвернувся і навіть пробіг кілька кроків вулицею, немов побоюючись, що вони його впізнають — а потім кинувся назад, дихаючи так гучно, немов у нього стався серцевий напад — адже дівчина, блискуча юна дев'ятнадцятирічна красуня, була Вона, а поруч з нею йшов не хто інший, як сам Тед Фей!

Тримаючись за руки, вони пройшли повз; Безіл мимоволі вирушив слідом. Вона на ходу щиро пригорнулася до Теда Фея, і стало зрозуміло — їх пов'язують найніжніші почуття. Перейшовши на протилежний бік Бродвею, вони звернули до готелю «Нікербокер», а Безіл, який відстав футів на двадцять, пішов за ними і встиг помітити, як вони увійшли до зали, де накрили столики для вечірнього чаю. Офіціант посадив їх за столик для двох, взяв замовлення, і вони, залишившись наодинці, палко пригорнулися одне до одного. Безіл помітив, що Тед Фей тримає в своїх долонях її руку, затягнуту в рукавичку.

Кімната, де пили чай, відокремлювалася від головної зали лише ланцюжком декоративних ялинок у горщиках. Безіл пройшов уздовж горщиків до канапи, що стояла майже навпроти їхнього столика, і сів там.

Дівчина говорила тихо, трохи затиноючись, не так впевнено, як на сцені, і доволі сумно:

— Так, Теде, звичайно!

Доволі часто протягом їхньої розмови вона повторювала: «Так, Теде, звичайно!», або: «Це не так, Теде!». Тед Фей говорив тихо, і Безіл не міг нічого розібрати.

— ...він сказав — через місяць, і він не має наміру більше чекати... Якоюсь мірою так, Теде... Це складно пояснити, але ж він зробив усе і для моєї мами, і для мене... Навіщо себе обманювати? Це безпрограшна роль, він міг доручити її будь-якій актрисі та зробити з неї знаменитість... Він надзвичайно турботливий... Я йому багато чим зобов'язана!

Безіл прислухався щосили, охоплений неабияким хвилюванням; тепер він чув і те, що говорив Тед Фей.

— А ще кажеш, що любиш мене.

— Зрозумій, рік тому, навіть більше, я пообіцяла вийти за нього заміж.

— Скажи йому правду: що любиш мене! Попроси його відпустити тебе!

— Це не оперета, Теде!

— Так, тут щось криється, — гірко сказав він.

— Пробач, любий мій Теде, але від таких розмов я втрачу глузд. Мені стає щоразу тяжче.

— Я в будь-якому разі поїду з Нью-Гейвена.

— Ні, нікуди ти не поїдеш! Ти залишишся, а навесні почнеш грати в бейсбол. Ти ж для цих хлопців — взірць! А якщо ти...

Він уривчасто засміявся:

— Хто б розповідав мені про взірців!

— А в чому річ? Я живу з ношею відповідальності перед Бельцманом. І тобі, як і мені, доведеться змиритися з тим, що нам не дано бути разом.

— Джері! Ти не відаєш, що твориш! Тепер усе життя, тільки-но я почую цей вальс...

Безіл встав і поквапився до виходу з готелю. Його переповнювали емоції. Він перебував у стані сильного емоційного замішання. Він зрозумів не все, що почув, але кинутий ним крадькома погляд на особисті стосунки цих двох, у ніг яких, як здавалося йому зі скромної висоти його життєвого досвіду, був увесь світ, показав йому, що життя для всіх без винятку — це боротьба, і нехай здалеку вона і видається блискучою, насправді вона завжди складна, на подив примітивна і дещо сумна.

І вони житимуть далі. Тед Фей повернеться до Єля, засуне її портрет у шухляду столу і знову почне вибивати свої знамениті хоум-рани при переповнених базах наступної весни; о пів на дев'яту вечора знову підніметься завіса, але в її житті вже не буде чогось теплого і юного — того, чим вона володіла ще вчора.

На вулиці уже стемніло, вогні Бродвею нагадували лісову пожежу, і Безіл повільно пішов туди, де світло лилося найяскравіше. З невиразним почуттям схвалення і панування він дивився на величезні поверхні реклам, що сяяли та перетиналися. Тепер він бачитиме їх часто, і його тривожне серце битиметься в унісон з величезним тривожним серцем нації — сюди він приходитиме завжди, коли йому вдаватиметься вирватися зі школи.

Та тепер усе змінилося — він їде до Європи! Безіл раптом зрозумів, що нікуди йому їхати не хочеться. Не міг він не послухатися поклику власної долі та отримати взамін лише кілька місяців без болю. Послідовне підкорення низки світів — спочатку школа, затим університет, а після і Нью-Йорк — ось про що він мріяв із самого дитинства, пронісши цю мрію з собою до самої юності. І невже глузування якихось хлопчаків зможуть змусити його відмовитися від справжньої мрії і з ганьбою сховатися в тіні? Він стрепенувся, як пес, що виходить з води, і відразу згадав про містера Руні.

Через кілька хвилин він увійшов до бару і, зміряний зацікавленим поглядом бармена, попрямував до столика, де все ще спав містер Руні. Безіл потрусив його за плече — спочатку обережно, потім рішуче. Містер Руні заворушився і почав вивчати очима Безіла.

— Схаменися, — сонно бурмотів він. — Візьмися за розум, а мене не чіпай!

— Я вже взявся! — сказав Безіл. — Чесне слово, я вже взявся за розум, містере Руні! Ходімо до умивальника, вам потрібно вмитися, а в потязі ще зможете поспати, містере Руні... Ну-бо, ходімо, містере Руні, ну, будь ласка...

V

Скрутний час, здавалося, не закінчиться ніколи. У грудні Безіл знову отримав догану, і аж до весни йому не дозволяли покидати школу. Розпечений матір'ю, він не звик до праці, і з цим, мабуть, не могла б упоратися жодна сила, окрім самого життя; він неодноразово починав усе з чистого аркуша, зазнавав поразки, але він починав знову і знову.

Після Різдва він потоваришував з одним свіжаком на ім'я Меплвуд, утім, вони посварилися через якусь дрібничку; протягом зимового семестру, коли школи для хлопчиків перетворюються на відокремлений маленький світ, що обмежений стінами шкільної будівлі, і дика хлоп'яча енергія лише зрідка дає собі вихід у спортивному залі, Безіл піддавався численним глузуванням і цькуванню за свої справжні та вигадані гріхи, і здебільшого вештався на самоті. З іншого боку, тепер з ним завжди були Тед Фей і патефонна платівка «Прекрасна нічна троянда»... «Тепер усе життя, тільки-но я почую цей вальс...» ...і вогні Нью-Йорка, і думки про те, як він гратиме в футбол восени, і чарівний міраж Єля, і скороминуща весна, що несла з собою надію.

Товстун Гаспар і ще кілька хлопців почали ставитися до нього ввічливо. Якось, повертаючись разом із Товстуном із занять, вони раптом розговорилися про актрис; згодом Безілу вистачило розуму не вихвалитися цією розмовою. Молодші хлопчаки раптом усвідомили, що він славний хлопець, а один із вчителів, який раніше його не любив, раптом дружньо поплескав його по плечу, заходячи до класу. Згодом усе забудеться — можливо, для цього вистачить і одного літа. А у вересні з'являться інші нахабні свіжаки, ну а для нього навчальний рік почнеться з чистого аркуша.

Якогось у лютому, коли хлопці грали в баскетбол, сталося дещо досить вагоме. Він і Брік Вейлз опинилися попереду, на половині противника, і в запалі сутички спортивний зал відлунював від різких ударів і пронизливих вигуків.

— Сюди!

— Білл! Білл!

Безіл вів м'яч по полю, а Брік Вейлз виявився вільним і дав сигнал, що готовий перехопити м'яч.

— Сюди! Лі! Гей! Лі!

Безіл зашарів, дав йому пас і промахнувся. Його покликали на прізвище! Заміна виявилася не надто вигідною, але все ж таки краще, ніж образливе прізвисько або глузування. Брік Вейлс продовжив гру, навіть не помітивши, що тільки-но здійснив — чи ж посприям здійсненню — чогось такого, що

внаслідок вберегло іншого хлопчиська від зарахування до легіону озлоблених, егоїстичних і нещасних неврастеніків. Нам не дано знати, якої рідкісної миті людина відкрита всьому світу, і від найлегшого дотику може згаснути навіки або повністю зцілитися. Мине ця мить — і, можливо, нам уже більше ніколи не вдасться до неї достукатися. І не зцілять її вже ніколи ані наші найбільш цілющі засоби, і не раять її вже ніколи наші найгостріші мечі.

Лі! Лишень кілька звуків. Але, засинаючи того вечора, Безіл неодноразово повторював їх подумки, розмірковуючи про них, відчуваючи радість від того, що тепер вони з ним назавжди; і він занурився у легкий сон.

ВІН ДУМАЄ: «Я — КРАСЕНЬ!»

I

У червні, після вступних іспитів до коледжу, Безіл Дюк Лі та ще п'ятеро інших випускників зі школи Св. Ріджиса сіли в потяг, що рушав на захід країни. Двоє зійшли в Піттсбурзі; один пересів на потяг до Сент-Луїса, двійко вийшли в Чикаго; далі Безіл поїхав сам. Перший раз у житті йому захотілося спокою, і тепер він міг вдихати його на повні груди; ближче до кінця навчання все стало значно краще, але загалом навчальний рік видався вкрай невдалим.

На ньому був капелюх фасону «дербі», який увійшов у моду дванадцятого року двадцятого століття, і синій строгий костюм, який видавався на ньому злегка короткуватим від того, що Безіл вже встиг з нього вирости. Що стосується внутрішнього стану, то Безіл був, час від часу, то безтілесним духом, майже не пов'язаний з особистістю і витав у хмарах вражень і емоцій, то — напористим честолюбцем, який відчайдушно намагався контролювати потік подій, що був шаблями його особистої еволюції від дитини до чоловіка. Він вірив, що завзятістю можна досягти будь-якої мети — такий принцип нинішньої американської системи виховання, — і його фантастичне честолюбство постійно змушувало його бажати багатого. Він хотів стати видатним спортсменом — яскравим, популярним і неодмінно щасливим. Протягом цього навчального року він був покараний за власну нахабність, за п'ятнадцять років удома його зовсім розбестили, тому тепер він вів себе надто замкнуто, що, укупі зі спостереженнями за оточуючими, зазвичай призводить до зародження мудрості. Певна річ, для успішного підкорення світу йому було

потрібно усвідомити, за що він боровся. Було очевидно: перш ніж досягти певних успіхів у спілкуванні із зовнішнім світом, він зрозуміє, що життя — це вічна боротьба.

День він провів у Чикаго, тиняючись вуличками та уникаючи представників «підземного світу»¹. Купив детективний роман під назвою «У темряві ночі», а о п'ятій годині вечора забрав валізу з вокзальної камери схову та сів у потяг лінії Чикаго — Мілуокі — Сент-Пол. У вагоні він відразу помітив знайоме обличчя своєї ровесниці, яка також їхала зі школи додому на літні канікули.

Маргарет Торренс було чотирнадцять років; вона була серйозною дівчиною, яку за звичкою вважали красунею — в дитинстві вона справді була досить симпатичною. Півтора року тому після безмовної боротьби Безілу вдалося-таки поцілувати її в чоло. Вони щиро раділи цій зустрічі; кожен із них на якийсь час виявився для іншого втіленням блакитного неба над рідною домівкою та прийдешніх літніх вечорів.

Тоді він вечеряв із Маргарет та її матір'ю у вагоні-ресторані. Маргарет зауважила, що перед нею вже не той надміру самовпевнений хлопчик, якого вона знала торік; Безіл уже не був настільки нестримно жвавий, а задума на обличчі, що з'явилася у нього після нещодавно зробленого відкриття, що не тільки у нього, а й у інших, є і бажання, і можливості — і навіть більші, ніж у нього — сподобалася Маргарет. У цій задумі вона помітила чарівний смуток. Він все ще випромінював умиротворення після бою, який йому довелося витримати. Маргарет він завжди подобався — вона була дівчиною серйозною і совісною, такі інколи його любили, але сам він був не здатний відповісти на їхні почуття — і тепер вона з нетерпінням чекала моменту, коли зможе всім розповісти, яким же він став привабливим!

Після вечері вони повернулися до оглядового вагона й усілися на порожньому задньому майданчику. За вікном у темряві мигтіли фермерські угіддя; потяг віз їх у західному на-

---

¹ «*Members of the underworld*» (англ.) — злочинці; буквальный переклад — члени підземелля.

прямку. Вони бесідували про спільних знайомих, про поїздки під час великодніх канікул, про п'єси, які вдалося відвідати в Нью-Йорку.

— Безіле, а ми купуємо автомобіль! — повідомила вона. — І я навчатимусь водіння.

— Чудово! — Він замислився: чи пустить його цього літа дідусь за кермо їхнього електромобіля.

Світло з вагона впало на її юне личко, і він, охоплений припливом щастя від того, що з кожною хвилиною він щоразу ближче до домівки, з почуттям мовив:

— А знаєш... Чи відомо тобі, що ти — найвродливіша дівчинка в місті?

Тієї миті, коли ця фраза злилася з хвилюючими сутінками, потрапивши Маргарет прямо в серце, звідкись з'явилася місис Торренс і повела доньку в купе лягати спати.

Безіл якийсь час на самоті посидів на оглядовому майданчику вагона, ледь помітивши, що Маргарет уже пішла, і відчуваючи повний спокій і задоволення від того, що тепер до самого ранку все так і залишиться в безладді та хаосі.

II

П'ятнадцять років — це той вік, який досить складно вловити; складно ось так-от клацнути пальцями і сказати: «Ось таким я був у п'ятнадцять!». Меланхолійний Жак¹ взагалі про нього не згадує; з упевненістю можна наголосити лише одне: десь між тринадцятьма — zenітом хлоп'ячого віку, і сімнадцятьма, коли вдається стати схожим на дорослого, є проміжок часу, коли юність щогодини пульсує між двома світами: молодду людину то ваблять небувалі експерименти, то вона марно рветься назад, в ті дні, коли ні за що не потрібно було платити. На щастя, однолітки не більш за нас пам'ятають про те, як

---

¹ *Меланхолійний Жак* — персонаж комедії В. Шекспіра «Як вам це сподобається», вельможа при дворі вигнаного герцога. У знаменитому монолозі «Весь світ — театр» Жак описує «сім дій в п'єсі», тобто сім основних етапів людського життя, з ранньої юності він одразу переходить до більш пізнього зрілого етапу.

ми вели себе в п'ятнадцять; однак, ось-ось підніметься завіса, і ми побачимо, як нерозважливо поведився Безіл того літа.

Все почалося з того, що Маргарет Торренс, піддавшись тяжінню до ідеалізації, що властива більшості розважливих дівчат, почала всім у захваті розповідати, що Безіл — справжній красень!

Звикнувши за минулий в школі рік вірити всьому, що говорять, і не знайшовши в той момент більше нічого, у що б можна було повірити, подруги сприйняли цю інформацію як незаперечний факт.

Безіл раптово перетворився на легенду. Дівчата на вулиці зустрічали його вибухами хихикання, але він ані про що не здогадувався.

Якось увечері, через тиждень після приїзду додому, він разом з Ріплі Бакнером після вечері вирушив на традиційні посиденьки на веранду до Імоджен Біссел.

Тільки-но вони з'явилися на алеї, Маргарет і ще дві дівчини раптово збилися докупки, судорожно зашепотіли і стали ганятися одна за одною по подвір'ю, видаючи якісь нерозбірливі вигуки. Що це було, ніхто так і не зрозумів, але закінчилося все лише з прибуттям в лімузині Гледіс ван Шеллінгер, яку з ніжністю і помпою супроводжувала покоївка матері.

Усі вони встигли відвикнути одне від одного. Ті, хто навчався в Новій Англії, відчували деяку перевагу, яка, втім, повністю врівноважувалася тією обставиною, що вони, як не прикро, не знали про романтичні зустрічі та сварки, сцени ревнощів і пригоди, що сталися тут за період їхньої відсутності.

О дев'ятій вечора всі поласували морозивом та повсідалися на кам'яних сходах, що нагрілися за день, зберігаючи збентежене мовчання, що відзначає половину шляху між дитячими смішками та юнацьким фліртом. Ще торік хлопчики катались би по двору на велосипедах; зараз вони всі просто сиділи та очікували незрозуміло чого.

Вони знали, що воно обов'язково трапиться, це знали навіть найнепримітніші дівчатка та найбільш несміливі хлопчики; романтичний світ літньої ночі, що солодко і міцно сти-

скав їхні серця, раптом поглинув у себе і їх самих, і тих, хто перебував з ними поруч. Потоком уривчастого багатоголосся долинали їхні голоси до місіс Біссел, яка читала книгу біля відчиненого вікна.

— Ні-ні, обережніше! Адже зламається. Безіле-е-е!

— Ріплі-і-і!

— І таки вдалося!

Регіт.

*...місячною затокою,
Лунали з неї голоси...*

— А ти бачив...

— Конні, припини... досить! Лоскотно. Обережно!

Регіт.

— Їдеш завтра на озеро?

— Поїду в п'ятницю.

— Елвуд приїхав...

— Невже? Елвуд приїхав?

— «... ти розбила мені серце...»

— Прошу, обережніше!

— Обережніше!

Безіл сидів на балюстраді поруч із Ріплі, слухаючи, як співає Джо Горман. Сам він неабияк шкодував, що не здатний співати так, «щоб у людей не в'янули вуха». Тому він раптово перейнявся захопленням щодо Джо Гормана, приписавши властивостям його особистості захопливу чистоту звуків, що ширяли у вечірніх сутінках.

Завдяки цим звукам Безіл згадав інший, абсолютно дивовижний вечір, та інших дівчат — недосяжних і чарівних. Йому стало сумно, коли голос замовк; всі почали мінятися місцями, запанувала майже діловита тиша — настав час давньої гри «Кажі правду».

— Білле, який твій улюблений колір?

— Зелений, — підказує хтось із друзів.

— Тс-с-с ! Нехай сам скаже!

Білл відповідає:

— Синій.

— А яке твоє улюблене жіноче ім'я?

— Мері, — відповідає Білл.

— Мері Гаупт! Білл закохався в Мері Гаупт!

Ця дівчина була косоокою, в колі хлопців вона була втіленням непривабливості.

— Кого б тобі хотілося поцілувати?

— Маму.

— Ні! Кого з дівчат!?

У темряві повисла пауза, яку пронизав смішок.

— Жодну.

— Так не чесно. Штраф! Маргарет, твоя черга.

— Тільки кажи правду, Маргарет.

Вона говорила правду, і невдовзі Безіл із подивом подивився з балюстради вниз; він щойно дізнався, що подобається їй найбільше!

— Оце так! — скептично вигукнув він. — Отакої! А чому ж не Г'юберт Блер?

І відновив дружню штурханину ліктями з Ріплі Бакнером. Обидва вмить звалилися з балюстради. Тепер під тортурами гри виявилось дбайливо розніжене серце Гледіс ван Шеллінгер.

— Який твій улюблений вид спорту?

— Крокет.

Це зізнання зустріли легкими насмішками.

— Хто з хлопчиків тобі більше всіх подобається?

— Терстон Колер.

Пролунав розчарований клекіт.

— А хто це?

— Так... Один хлопець з Нової Англії.

Вона явно ухиляється.

— А тут хто тобі подобається з тутешніх хлопців?

Гледіс завагалася.

— Безіл, — врешті-решт, відповіла вона.

До балюстради цього разу звернулися вже не настільки глузливі та грайливі погляди. Безіл дещо змазав враження своїми: «Отакої! Невже! Оце так!». Але всередині відчув приємне відчуття визнання і знайому радість.

На місці Гледіс уже сиділа Імоджен Біссел; мініатюрна красуня-брюнетка, яка в їхній компанії мала найбільший успіх. Інквізіторам набридло з'ясовувати гастрономічні уподобання, і цього разу вони до справи перейшли на першому ж питанні.

— Імоджен, ти коли-небудь цілувала хлопчика?

— Ні. — Почулися недовірливі вигуки. — Не цілувала! — з обуренням підтвердила вона.

— Добре. А тебе коли-небудь цілували?

Зашарівшись, але зберігаючи спокій, вона кивнула і дала:

— Я нічого не могла вдіяти!

— І хто це був?

— Не скажу.

— Ага! Г'юберт Блер, хто ж ще?

— Імоджен, яка у тебе улюблена книга?

— «Бeverлі з Гростарка»¹.

— А хто з дівчат тобі найбільш до вподоби?

— Пейшн Джонсон.

— Хто така?

— Ну, одна дівчина, зі школи.

На щастя, місіс Біссел відійшла від вікна.

— А хто із хлопчиків подобається?

Імоджен відповіла впевнено:

— Безіл Лі.

Цього разу запанувала неймовірна тиша. Безіл анітрохи не здивувався — адже нас ніколи не дивує власна популярність, — але усвідомив, що про нього говорили зовсім не ефемерні створіння, які народжувалися в уяві з прочитаних книг і спогадів про зауважених мимохідь у юрбі осіб, чії голоси він на мить розчув у пісні Джо Гормана. І коли незабаром із дому долинув перший батьківський оклик, який кликав до

---

¹ «Бeverлі з Гростарка» — роман Дж.-Б. Маккатчена про пригоди дівчини Бeverлі Келхун, яка видає себе за спадкоємицю престолу вигаданої європейської країни Гростарк. Екранізований С. Франкліном на кіностудії «Метро Голдвін-Маер» 1926 р.

дому когось із дочок, і дівчата, щебечучи, дружно втиснулися в лімузин Гледіс ван Шеллінгер, Безіл навмисне затримався в тіні, щоб ніхто не подумав, що він ніби красується. А затим, у нього в голові зажеврїла шалена думка про те, що якщо він познайомиться з Джо Горманом ближче, то, можливо, і співатиме, як він — він підійшов до Джо і запропонував зайти до крамниці Ламберта випити по склянці содової.

Джо Горман був високого зросту, з білявими бровами і недотепним виразом обличчя. До їхньої компанії він увійшов зовсім нещодавно. Безіл йому не подобався — він не забув, що торік Безіл гнув перед ним кирпич, але нові чутки він завжди вбирав із жадібністю і зараз був прямо-таки приголомшений очевидним успіхом Безіла у дівчат. У крамниці Ламберта було весело; великі метелики билися об металеву сітку дверей, за столиками сиділи млосні пари в білих сукнях та легких костюмах. Безіл зателефонував додому, і йому дозволили.

Вийшовши із залитої світлом крамниці в темряву, Безіл занурився в якийсь нереальний світ, йому здавалося, що він може на себе глянути збоку, і приємні події сьогоднішнього вечора почали набувати для нього нової вагомості.

Умиротворений гостинністю Джо, він почав обговорювати питання, що його хвилювало.

— Сьгодні трапилася доволі цікава річ, — зі зневажливою посмішкою зауважив він.

— Ти про що?

— Ну, всі ці дівчата, які говорили, що я подобаюся їм більше за всіх. — Джо приголомшила ця фраза. — Цікаво, — говорив далі Безіл, — в школі мене не вважали популярним хлопцем, мабуть, тому що я поводив себе надто чванькувато. Певно, річ у тім, що деякі хлопці популярні серед хлопців, а деякі — серед дівчат.

Він розкрився перед Джо, хоча не розумів цього, та й сам Джо відчував лише непереборне бажання змінити тему бесіди.

— Коли у мене буде автомобіль, — сказав Джо, тільки-но вони піднялися до його кімнати, — ми кататимемося з Імоджен і Маргарет!

— Чудово!

— Ти запросиш Імоджен, я — Маргарет; ну, або ще когось. Я, звісно, розумію, що подобаюсь їм значно менше, ніж ти...

— Скажеш дурницю! Це тому, що ти в нашій компанії ще не освоївся.

Для Джо це було болюче питання, і таке зауваження його не потішило. Та Безіл цього не помітив:

— Коли хочеш бути популярним, ти мусиш бути ввічливим зі старшими! Сьогодні, наприклад, ти не привітався з місіс Біссел.

— Щось я зголоднів, — поспішно мовив Джо. — Ходімо в буфетну, пошукаємо що-небудь попоїсти?

В одних піжамах вони спустилися вниз. Щоб остаточно змусити Безіла більше не говорити на цю тему, Джо почав тихенько наспівувати:

*Ох, прекрасна лялечко моя,
Ти така...*

Але після місяця цькування у школі події цього вечора надто подіяли на Безіла. Він почав відчувати до себе глибоку повагу. На кухні, вважаючи, що від нього чекають порад, він знову взявся за своє:

— Послухай, ось даремно ти носиш ці білі краватки! Ніхто з тих, хто навчався в Новій Англії, такої не носить!

Джо, злегка спалахнувши, відвернувся від холодильника, і у Безіла виникло якесь недобре передчуття. Але він не вгамовувався:

— А ще, скажи батькам, хай відправлять тебе навчатися до Нової Англії. Тобі корисно буде! До того ж, якщо ти збираєшся вступати в який-небудь коледж, спочатку краще закінчити тамтешню школу. Тебе там швидко до розуму доведуть.

Вважаючи, що його чогось вчити немає нагальної потреби, Джо сприйняв цей натяк за безтактний. Ба більше, йому навіть здалося, що сам Безіл аж ніяк не був таким вже знавцем, хоча і пройшов увесь цей процес.

— Ти будеш курку чи шинку? — Вони приставили стільці до кухонного столу. — Молоко будеш?

— Так, дякую.

Відчуваючи надлишок калорій — сьогодні після вечері він ситно попоїв ще тричі, — Безіл не вгамовувався. Потроху він розгортав перед Джо картину подальшого життя, блискавично трансформуючи його з банального недотепи із Середнього Заходу в сповненого витонченості та чарівного для жінок жителя східних штатів. Пройшовши в буфетну прибрати молоко, Джо затримався біля відчиненого вікна, щоб трохи віддихатися; Безіл слідував за ним по п'ятах.

— Ти зрозумій, коли до розуму хлопця не доведуть в школі, то йому доведеться всього вчитися уже в університеті, — далі повчав він.

Джо впав у відчай, він відчинив двері та вийшов на задній ганок. Безіл пішов за ним. Будинок стояв на краю стрімчастого пагорба, знизу розташовувався житловий квартал, і двоє хлопчиків трохи помовчали, вдивляючись у розсип вогнів, що простяглися нижньою частиною міста. Перед таємницею невідомого людського буття, що точилося серед вулиць, що лежали внизу, Безіл відчув, як сенс його слів раптом якось стиснувся і поблякнув.

Він замислився, про що ж це він говорив і чому це здавалося йому настільки важливим — і коли Джо почав знову неголосно наспівувати, ним знову опанувало тихе вечірнє умиротворення, і він відчув, що гору взяли його найкращі риси — розважливість і витримка.

Самозакоханість, марнославство і нечуйність, що опанували ним останньої години, відступили, і він досить тихо мовив: — Нумо прогуляємося кварталом?

Вони йшли босоніж, тротуар був теплий. Пробила лишень північ, але площа вже спорожніла, за винятком їхніх блідих фігур, майже непримітних під сяйвом зірок. Вони весело сміялися, відчуваючи себе відчайдушно сміливими. Лише одного разу, далеко попереду, вулицю перетнула якась тінь, що гучно, по-людськи, тупотіла, але ці звуки лише підкреслили їхню власну нематеріальність. Швидко прослизаючи поміж деревами по га-

лявинках від світла газових ліхтарів, вони обігнули увесь квартал й пришвидшилися, тільки-но запримітили будинок Джо Гормана — немов вони й справді загубилися посеред сну літньої ночі.

Піднявшись до кімнати Джо, вони вляглися в темряві, та ще не спали.

«Я забагато базікав, — думав Безіл. — Йому, певно, здалося, що я його повчаю, і він, мабуть, на мене сердиться. Але, можливо, після прогулянки він усе забув?».

На жаль, Джо не забув нічого — окрім поради, яку Безіл дав йому зі щиросердних спонукань.

«В житті ще не бачив таких мудрагелів, — гнівно розмірковував Джо. — Він думає, що він — красень! Вважає себе не ймовірно привабливим...»

III

Цього літа з'явилася нова, вкрай вагома, віха: в колі друзів Безіла раптом стало необхідно мати у власному розпорядженні автомобіль. Здавалося, що всі розваги могли відбуватися лише на великій відстані — біля озер у передмістях або в заміських клубах. Прогулянки містом перестали вважатися гідним заняттям. Ба більше, навіть єдиний квартал до будинку товариша тепер було заведено долати лише на авто. Навколо власників автомобілів почали утворюватися купки утриманців, а щасливі власники засобів пересування раптом почали набувати шаленої — принаймні, на думку Безіла, — влади.

Того дня, коли на озерах намічались танці, зранку він зателефонував Ріплі Бакнеру:

— Вігаю, Ріпе. Чи збираєшся ввечері їхати до Конні?

— Так, поїду з Елвудом Лімінгом.

— У нього знайдеться місце?

Ріплі нібито дещо збентежився:

— Гадаю, що ні. Адже він запросив Маргарет Торренс, а я — Імоджен Біссел.

— Он воно як!

Безіл насупився. Мабуть, це питання варто було вирішити ще тиждень тому. Невдовзі він зателефонував Джо Горману:

— Джо, ти сьогодні збираєшся до Девісів?

— Так, збираюся.

— А в тебе в машині місце є? Чи можна поїхати з тобою?

— Гадаю, що можна.

Його тону явно бракувало тепла.

— У тебе справді буде місце?

— Так. Ми заїдемо по тебе близько восьмої.

Безіл розпочав підготовку о п'ятій вечора. Удруге в житті він поголився, завершивши цю процедуру невеликим рівним порізом прямо під носом. Ранка кровоточила, але йому, за порадою покоївки Гільди, вдалося зупинити кровотечу за допомогою шматочків туалетного паперу. Паперу знадобилося чимало, і щоб можна було вільно дихати, він підрізав ножицями подушечку, що містилася під носом; з такими ось незграбними паперовими вусами і запеченою на верхній губі кров'ю він почав тинятися будинком, не знаходячи собі місця від нетерплячки.

О шостій вечора він знову зайнявся ранкою, відмочивши засохлий папір і спробувавши розгладити пальцями багрянний шрам. Через якийсь час ранка підсохла, але коли він необачно широко відкрив рот, щоб покликати маму, ранка відкрилася знову — і знову довелося вдатися до туалетного паперу.

Близько восьмої, надівши синій піджак і білі фланелеві штани, він наостанок припудрив шрам, ретельно розмазав пудру носовою хусткою і поквапився до автомобіля Джо Гормана. Джо був за кермом; поруч втиснулися Льюїс Крам і Г'юберт Блер. Безіл розташувався на просторому задньому сидінні сам, і машина поїхала, ніде не зупиняючись, з міста по шосе Блек-Бер; ніхто до Безіла не обертався, всі тихо розмовляли поміж собою. Спочатку Безіл вирішив, що вони мають підібрати дорогою ще когось; але, прислухавшись до розмов, поступово його охопив жах; якоїсь миті він навіть захотів вийти з машини, але в такому разі вони б зауважили, що він образився. Його душа, а разом з нею і обличчя, скам'яніли, і всю дорогу він так і просидів, ні з ким не розмовляючи — та й до нього ніхто не звертався.

Через пів години він запримітив будинок Девісів — високий просторий котедж, розташований на невеличкому півострові біля озера. Світло ліхтарів відбивало його хиткі

контури, що світилися на водній гладі, забарвленій в золоте і рожеве сяйво. Чим ближче вони під'їжджали, тим голосніше долинали із галявини низькі звуки басових труб і барабанів.

Увійшовши до будинку, Безіл почав озиратися в пошуках Імоджен. Навколо неї вже з'юрилися охочі до танців парубки, однак вона помітила Безіла. Його серце закалатало у відповідь на її м'яку щиру усмішку.

— Безіле, ти можеш записатися на четвертий, одинадцятий, і ще на другий додатковий, із біса... Що з твоєю губою?

— Порізався, коли голився, — квапливо відповів він. — Повечеряємо сьогодні?

— Вечеряти мені варто з Ріплі, адже він мене запросив!

— Ні, не варто, — запевнив її Безіл.

— Ні, варто! — втрутився Ріплі, який опинився поруч. — Чому б тобі не запросити на вечерю свою дівчину?

...Але ніякої дівчини у Безіла не було, хоча він це ще й не усвідомлював. Після четвертого танцю Безіл повів Імоджен на причал, де можна було влаштуватися в пришвартованому моторному човні.

— І що тепер? — запитала вона

Він не знав; якби він насправді в неї закохався, то обов'язково б розгубився. Коли її рука на мить торкнулася його коліна, він нічого не помітив і почав базікати. Він став розповідати їй, як чудово він грав у бейсбол у другому шкільному складі, як одного разу він вибив перший номер у грі з п'яти подач. Він розповів їй про те, що деякі хлопці популярні серед хлопців, а деякі — серед дівчат, і ось він, наприклад, популярний серед дівчат. Коротко кажучи, Безіл полегшив душу.

Зрештою, він відчув, що забагато уваги приділяє власній особі, він несподівано заявив, що Імоджен йому подобається йому більше за всіх.

Імоджен сиділа, тихенько зітхаючи під місячним сяйвом. У сусідньому човні, загубленому в темряві за пірсом, сиділо четверо. Джо Горман співав:

*Він — мій закоханий юнак...
Гадає, серце моє вкрав...*

— Я подумав, ти, либонь, захочеш про це дізнатися... — сказав Безіл Імоджен. — Подумав, що, може, ти вирішила, що мені подобається інша. Адже коли ми вчора грали, до мене черга так і не дійшла...

— Що-що? — перепитала Імоджен.

Вона вже встигла забути про вчорашній вечір, і про всі вечори, крім цього, і тепер думала про те, що в голосі Джо Гормана таїться якась магія. Наступний танець вона танцюватиме з ним. А Безіл був якийсь дивний — навіщось розповідає їй все це... Він, звичайно, був красень, приваблював, але... Вона не могла дочекатися, коли закінчиться цей танець. Така нудьга!

Усередині почувалася музика, нервові тремтячі скрипки заграли «Так роблять усі».

— О, ти чуєш? — пожвавилася Імоджен, випростовуючись і клацнувши пальцями. — Ти вмієш танцювати під регтайм?

— Стривай, Імоджен... — він почав здогадуватися, що від нього вислизнуло щось важливе, — перечекаймо цей танець тут... А Джо потім скажеш, що забула.

Імоджен рішуче спохопилася:

— Ой ні, як так можна!

Безіл неохоче провів її до зали. Його знову спіткала невдача — він знову забагато базікав. Він зі смутком очікував на одинадцятий танець — він поводитиметься інакше. Тепер він запевнив себе, що закоханий в Імоджен. Від самообману, від вдаваної пристрасті та бажання, у нього раптом пересохло в горлі.

Незадовго до початку одинадцятого танцю він виявив, що щось затівається, а його всі навмисне уникають. Хлопці перешіптувалися і тихо про щось сперечалися, а коли Безіл наблизився, відразу запанувала вимушена тиша. Він почув, як Джо Горман сказав Ріплі Бакнеру:

— Нас не буде лише три дні. Якщо Гледіс не відпустять, покличеш Конні, гаразд? Усі «дуеньї» будуть... — і раптом, помітивши Безіла, змінив закінчення фрази, — ... і всі разом сходимо до крамниці Сміта, з'їмо по морозиву, вип'ємо содової.

Дещо згодом Безіл відвів убік Ріплі Бакнера, але ніякої корисної інформації з нього витягти не вдалося: Ріплі не проба- чив Безіл спробу відбити у нього Імоджен.

— Та нічого такого, — вперто повторював він. — Чесне слово — збираємося до Сміта, і лишень... А що з твоєї губою?

— Порізався, коли голився.

Коли настав час танцю з Імоджен, та повела себе ще більш відсторонено, ніж раніше. Переміщаючись залом під пісень- ку «Грізлі» у ведмежих обіймах, що судорожно обхопили її, вона під час танцю не припиняла обмінюватися загадковими фразами з іншими дівчатами. Він знову повів її до човна, але там уже хтось сидів, і вони почали ходити туди-сюди по при- чалу; він намагався зав'язати розмову, але вона у відповідь лише наспівувала:

Він — мій закоханий юнак...

— Послухай, Імоджен! Коли ми сиділи в човні, я хотів тебе запитати про той вечір, коли ми грали в «Кажі правду». Ти тоді сказала правду?

— О, та навіщо взагалі згадувати про цю безглузду гру?

До неї дійшли чутки — до того ж непоодинокі, — що Безіл думає, що він — красень; ця чутка поширилася настільки стрімко, як і чутки щодо небачених чеснот Безіла, що рознес- лися два тижні тому. Імоджен зазвичай з усіма погоджувалася, і вона вже встигла погодитися відразу з кількома охопленими емоціями хлопчиками в тому, що Безіл поведив себе жакливо. Тому їй, завдяки власній мінливості, було легко перейнятися до нього неприязню.

Але Безіл вважав, що лише невдалий збіг обставин зава- див йому досягти мети під час попередньої перерви між тан- цями — хоча чого йому хотілося, він і сам не знав.

Нарешті, під час наступної перерви, йому відкрила прав- ду Маргарет Торренс, якій він за увесь вечір так і не приді- лив уваги.

— А ти збираєшся з нами поїхати до річки Сен-Кру? — за- питала вона, хоча чудово знала, що його ніхто туди не кликав.

— Що за поїздка?

— Джо Горман влаштовує. Мене запросив Елвуд Лімінг.
— Ні, не збираюся, — понуро відповів він. — У мене інші плани.

— Он як!..

— І з Джо Горманом ми не товаришуємо.

— Здається, він теж так вважає.

— Невже? І що він про мене говорить?

— Та так, нічого.

— І все ж таки! Скажи, що він говорить.

Через якийсь час вона відповіла, нібито неохоче:

— Ну, вони з Г'юбертом Блером говорять, що ти... зачав-
нився... Що ти вирішив, що ти — красень! — і у неї стиснулося
серце. Сумління у неї було неспокійне. Але вона згадала, що
сьогодні він запросив її лишень на один танець.

— Джо розповів, що ти сам йому вихвалився, що всі дів-
чатка вважають, що ти — красень.

— Я ніколи нічого подібного йому не говорив, — розлю-
тився Безіл. — Ніколи!

Він все зрозумів: це була справа рук Джо Гормана, який ви-
ршив скористатися його балакучістю; справжні ж друзі Безіла
завжди вибачали йому цей недолік. Підлість оточення немов
стисла його у свої лещата. Він вирішив їхати додому.

У вбиральні його гукнув Білл Кампф:

— Вітаю, Безіле, що у тебе з губою?

— Порізався, коли голився.

— Скажи, ти наступного тижня збираєшся на пікнік? Всі
їдуть.

— Ні.

— Послухай, тут приїжджає моя двоюрідна сестра з Чи-
каго, і мама попросила знайти для неї кавалера — тільки на
вихідні. Її звуть Мінні Бібл.

— Мінні Бібл? — перепитав Безіл, дещо збентежившись.

— Я думав, що ти теж їдеш з усіма за місто, але Ріплі Бак-
нер порадив спочатку тебе запитати, ось я і вирішив...

— Я мушу бути вдома, — миттєво відповів Безіл.

— Та годі, Безіле, — не вгавав Білл. — Лишень два дні,
і вона гарненька дівчина! Вона тобі сподобається!

— Навіть не знаю, — замислився Безіл. — Тоді вирішуємо так, Білле. Мені зараз потрібно встигнути на трамвай, щоб не спізнитися додому. І якщо ти мене підвезеш на своїй машині до Вайлвуда, то я поїду з вами на вихідні.

— Ну, звичайно!

Безіл вийшов на веранду і підійшов до Конні Девіс.

— До побачення, — вимовив він; хоч як він намагався, але голос пролунав зверхньо та холодно. — Було доволі весело!

— Шкода, що ти так рано йдеш, Безіле.

А про себе додала: «Такому чваньку — і було весело! Він певно думає, що він — красень!».

З причалу до нього долинув сміх Імоджен. Він мовчки спустився сходами з веранди і пішов доріжкою до Білла Кампфа, намагаючись триматися подалі від тих, хто розважався, ніби йому спало на думку, що лише один його вигляд зіпсує їм усе задоволення від прогулянки.

Вечір видався просто жахливим.

Через десять хвилин Білл висадив Безіла на кінцевій зупинці трамвая. Разом з ним до вагона увійшли кілька запізнілих гуляк, і трамвай, погойдуючись та грохотючи у темряві, повів його в бік Сент-Пола.

Дві дівчини, які сиділи навпроти Безіла, відразу почали на нього витріщатися і штовхати одна одну ліктями, але він на них не зважав — він думав про те, як вони всі потім шкодуватимуть — і Імоджен, і Маргарет, і Джо, і Г'юберт, і Ріплі...

«Подумати тільки! — журитимуться вони. — У двадцять п'ять років — уже президент Сполучених Штатів Америки! Ех, і навіщо ж ми з ним так погано обійшлися того вечора!» Він справді думав, що він — красень!

IV

Ерміні Гілберт Лабусс Бібл перебувала у вигнанні. У травні батьки привезли її з Нового Орлеана в Саутгемптон, сподіваючись, що активний відпочинок на природі відволіче п'ятнадцятирічну дівчину від думок про кохання. Однак і на півночі,

і на півдні, скрізь — навколо неї завжди вилися в'юном молодики. Не минуло й місяця, як вона і тут уже була «заручена».

З вищевикладеного аж ніяк не випливає, що властива двадцятирічній міс Бібл певна ваговитість проявилася вже тієї пори. Вона променіла свіжістю; деяким юнакам її обличчя нагадувало про вкриті росю блакитні фіалки, серед яких на світ дивилися блакитні озера, за гладдю яких таїлася ясна душа та виднілися свіжі троянди, що розпустилися лише сьогодні вранці.

Вона перебувала у вигнанні. Вона слідувала в національний парк «Глейшер», щоб забутися. Долею було визначено, що на шляху вона зустрине Безіла, для якого ця зустріч стане чимось на кшталт обряду ініціації, після якого він перестане дивитися лише на себе і зробить перший приголомшливий екскурс у світ кохання.

Під час першої зустрічі він видався їй тихим хлопчиком-красенем із задумливим обличчям, що стало результатом нещодавнього повторного відкриття ним того факту, що і у інших, а не лише у нього, є і бажання, і можливості — ба навіть більші, ніж у нього. Для Мінні, як і кілька місяців тому для Маргарет Торренс, ця задума видалася чарівливим смутком. За вечерею він поводився вкрай люб'язно щодо місіс Кампф — цю манеру він перейняв від батька. Окрім того, Безіл з неабиякою увагою слухав, як містер Бібл розповідає про походження слова «креол», що містер Бібл подумав про себе: «Ось, нарешті, юнак, в якому щось є!».

Після вечери Мінні, Безіл і Білл поїхали в селище Блек-Бер дивитися кіно, і потроху вплив чарівності та особистості Мінні додав їхньому роману і чарівності, і унікальності.

Упродовж років усі романи Мінні були схожі, як дві краплі води. Вона поглянула на Безіла — відкрито, мов дитина; потім широко розплющила очі, немов відчуваючи якесь комічне побоювання, та усміхнулася... Вона усміхнулася...

Попри всю невинність цієї усмішки, вона завжди сприймалася, як заклик, і вдаряла в голову, немов шампанське — завдяки контурам обличчя Мінні, до того ж незалежно від її настрою. Тільки-но усмішка з'явилася у неї на обличчі, Безіл

відчув раптову легкість і прагнення вгору, щоразу злітаючи все вище і вище, й спускався на землю лише тоді, коли усмішка ось-ось загрожувала перетворитися на оскал — але замість цього просто тихо танула. Вона була, ніби наркотик. Невдовзі він уже не хотів нічого іншого, окрім того, як дивитися на неї з невгамовним радісним захопленням.

Потому він вирішив перевірити, наскільки йому вдасться наблизитися до неї.

На певній фазі романтичних стосунків між двома молодими людьми присутність когось третього діє, як каталізатор. Другого дня, ще до того, як Мінні та Безіл не встигли перетнути межу багатослівних компліментів щодо виняткової краси й шарму одне одного, обоє вже почали мріяти про ту мить, коли їм вдасться позбутися товариства Білла Кампфа, який запросив їх у гості.

Ближче до заходу сонця, коли на землю спустилася перша вечірня прохолода, вони, скупавшись, відчували себе свіжими і відкритими всьому світові; вони сиділи на м'якій гойдалці, потопавши у високих подушках, у затінку від плюща, що обплутав веранду. Однією рукою обнявши Мінні, Безіл нахилився до її щічки, але Мінні примудрилася зробити так, що замість щоки він доторкнувся до її вологих губ. А кмітливості йому не бракувало.

Промайнула година; до них долинав голос Білла — він кликав їх то з причалу, то з другого поверху, то з альтанки в кінці саду; а в конюшні троє осідланих коней кусали свої вудечки; у квітниках сумлінно працювали бджілки. Тоді Мінні повернулася в реальність, і вони дозволили себе віднайти...

— Так, ми теж тебе шукали!

І Безіл, змахнувши руками, дивовижним чином здійнявся на другий поверх, щоб привести себе в порядок перед вечерею.

— Вона дивовижна дівчина! Ще б пак, вона — справжня красуня!

Він не повинен втрачати глузд! За вечерею і після він із непохитною і шанобливою увагою слухав, як містер Білл розповідає про довгоносика, який пожирає бавовну.

— Але я вас, певно, вже втомив? Вам, молоді, мабуть, хотілося б побути на одинці...

— Зовсім ні, містере Бібл! Нам було доволі цікаво, справді!

— Ну, гаразд, нумо збирайтеся та вирушайте на прогулянку. Я навіть не помітив, що вже пізня година! Нині рідко зустрінеш вихованого, розумного хлопця; стариганів, як я, хлібом не годуй, а дай із таким поговорити!

Білл разом із Безілом та Мінні дійшов до причалу.

— Сподіваюся, завтра буде сприятлива для плавання погода. Слухайте, мені зараз потрібно з'їздити в селище і набрати собі на завтра команду. Поїхали зі мною?

— Я, напевно, ще трохи тут посиджу, а потім піду спати, — сказала Мінні.

— Гаразд. А ти поїдеш, Безіле?

— Ну... так, звичайно, якщо я тобі потрібен, Білле!

— Тільки тобі доведеться сидіти на вітрилі, я його везу на лагодження.

— Мені б не хотілося тобі завдавати клопоту, якщо місця немає...

— Та ні, ти не завдаєш клопоту. Піду, виведу машину.

Але минув час, а він так і не повернувся — щось там таке трапилось з вітрилом, або з машиною, і це його затримало.

Була лише загроза, що він ось-ось з'явиться, це надавало всьому загострення і змушувало затамовувати подих.

Вони всілися в моторний човен та почали горнутися одне до одного, шепочучи:

— Цієї осені...

— Коли ти будеш в Новому Орлеані...

— Коли через рік я вступлю до Єля...

— Коли я приїду в коледж...

— Тільки-но я повернуся з «Глейшер»...

— Поцілуй мене ще...

— Ти дивовижний! Ти знаєш, що ти — дивовижний?.. Ти справжній красень...

Хлюпала вода; човен глухо бився об причал; Безіл відв'язав канат, відштовхнувся, і вони, погойдуючись, відпливли

від причалу, і човен перетворився на відокремлений острівець посеред ночі...

А наступного ранку, коли він пакував валізу, вона прийшла до нього в кімнату і стала біля дверей. Її личко сяяло від захвату; на ній була накрохмалена білосніжна сукня.

— Безіле, послухай! Я мушу тобі сказати: тато після сніданку розговорився і сказав дядькові Джорджу, що в житті не зустрічав такого приємного, спокійного та врівноваженого юнака, як ти; кузен Білл їде в табір на місяць, тому тато запитав у дядька Джорджа, як він вважає, чи дозволять тобі батьки поїхати з нами на два тижні в «Глейшер», щоб скласти мені компанію. — Вони взяли за руки та закружляли кімнатою від радості. — Дивися, нікому не проговорися, тому що він, гадаю, напише твоїй мамі і таке інше. Безіле, як чудово, еге ж?

Тому об одинадцятій, коли Безілу вже настав час їхати, вони попрощалися без смутку. До станції Безіла зголосився підвезти сам містер Бібл, який саме зібрався в селище по газети. Поки автомобіль не від'їхав, очі двох юних змовників сяяли, а помахі їхніх рук на прощання зберігали спільну таємницю.

Безіл відкинувся на сидіння; його переповнювало щастя. Він розслабився: приємно було усвідомлювати, що в гостях усе склалося якнайкраще. Він любив і її, і навіть її батька, який сидить поруч, — того, хто має щастя завжди перебувати поряд із нею і відчувати дурман її усмішки...

Містер Бібл запалив цигарку.

— Який клімат, — сказав він. — До кінця жовтня тут завжди гарна погода.

— Так, погода чудова, — підтвердив Безіл. — Я вже сумую за тутешніми жовтневими днями, тому що мені доведеться навчатися на сході країни.

— Готуєшся до вступу в університет?

— Так, сер, до Єля. — Йому спала на думку нова приємна подія в його житті. Він завагався, але вирішив, що містер Бібл, який ставиться до нього добре, певно поділить його радість. — Навесні я складав попередні іспити та нещодавно дізнався про результат — я склав шість із семи!

— Молодчина!

Безіл знову завагався, а проте, мовив далі:

— У мене «відмінно» з історії стародавнього світу, «добре» з історії Англії, «відмінно» з літератури. З алгебри у мене — «задовільно», з латині — один іспит «відмінно», другий «добре». Не склав лише французьку!

— Досить добре! — сказав містер Бібл.

— Я б склав усе, — додав Безіл, — якби не лінувався спочатку. У класі я був наймолодшим, ось і задер носа.

Було б непогано, якби містер Бібл зрозумів, що візьме із собою в парк «Глейшер» аж ніяк не дурня! Містер Бібл глибоко затагнувся цигаркою.

Поміркувавши, Безіл дійшов висновку, що остання фраза пролунала не зовсім так, як хотілося би, і вирішив дещо її пояснити.

— Не те, що задер носа, просто мені ніколи не потрібно було багато вчити — з літератури, так уже склалося, я завжди читав усе заздалегідь, і з історії я теж чимало читав. — Він осікся і спробував висловитися інакше. — Я хотів сказати, що зазвичай, коли говорять «задер ніс», на думку завжди спадає хлопчик, який бігає, увесь такий надутий, ніби кажучи всім: «Ось, дивіться, як я багато знаю!» Але я не такий! Я хотів сказати, що зовсім не вважаю, що знаю все, а просто нібито...

Поки він добирав доречне слово, містер Бібл мовив: «Гм!» і тицьнув цигаркою в бік озера.

— А он яхта пливе, — зауважив він.

— Так, справді, — погодився Безіл. — Та я мало що знаю про вітрильний спорт. Якось ніколи не цікавився. Я, звичайно, неодноразово плавав, допомагав закладати галси і все таке, але там особливо нічого робити. Мені більше подобається грати в футбол.

— Гм! — повторив містер Бібл. — А ось коли я був у твоєму віці, я щодня ходив на яхті по затоці.

— Мабуть, це захопливо, якщо вам так подобалося? — поступився Безіл.

— Найкращий період мого життя!

Попереду замайоріла залізнична станція. Безіл вирішив, що було б добре наостанок ще раз продемонструвати своє доброзичливе ставлення.

— Ваша донька, містере Бібл, доволі приваблива дівчина, — сказав він. — Дівчатам зі мною легко порозумітися, але зазвичай вони мені не дуже подобаються. А ось ваша дочка, на мою думку — неймовірно приваблива дівчина! — А з тим, коли автомобіль загальмував, його раптом охопило легке дурне передчуття; воно спонукало його зі смішком, ніби вибачаючись, додати: — На все добре! Сподіваюсь, я не за багато базікав?

— Анітрохи, — відповів містер Бібл. — Щастя! Бувай!

Через кілька хвилин потяг Безіла рушив, а містер Бібл зупинився біля привокзального кіоску, щоб купити газету та утерти спітніле чоло — цей липневий день видався неймовірно спекотним.

«Отакої! Це мені урок: ніколи не вирішувати на живу нитку — з обуренням подумав він. — Подумати тільки — два тижні довелося б слухати в “Глейшері”, як цей жовторотий нахаба без утаву тараторив би про себе! Хвала Господу, що сподобив мене на цю недовгу поїздку!»

* * *

Повернувшись додому, Безіл в буквальному сенсі сів і почав чекати. У жодному разі він не бажав виходити з домівки; відлучався він лише до найближчої крамниці, щоб освіжитися лимонадом — але і звідти він стрімголов мчав назад. Від кожної телефонної трелі, від кожного дзвінка у двері він підскакував і завмирав, немов від удару струмом на електричному стільці.

Удень він склав чудовий географічний вірш, який негайно відправив у листі Мінні:

*Паризькі квіти чудодійні
Й букети руж багрових Рима
Печаллю наливаються у Відні,
Коли проходиш повз манірно.
Я пам'ятаю вечір на причалі,
Зірки і місяць оповиті чарами,
Коли любов у запаху й печалі
Оповилась іспанськими гітарами.*

Але ось так скінчився понеділок, майже минув вівторок, а нічого не відбувалося. Наприкінці другого дня очікування, коли Безіл тинявся з кімнати в кімнату, виглядаючи з вікон на пустельну мляву вулицю, Мінні йому зателефонувала.

— Слухаю, — серце у нього шалено калатало.

— Безіле, нам час їхати.

— Їхати! — безпорадно повторив він.

— Безіле, мені шкода! Тато передумав і не хоче нікого з нами брати.

— Ох!

— Мені шкода, Безіле.

— Я би, мабуть, все одно не зміг..

Настала коротка пауза. Відчуваючи, що там, на іншому кінці дроту — вона, він насилу дихав і не міг видавити з себе ані слова, та й говорити міг теж лише із зусиллям.

— Безіле, ти мене чуєш?

— Так.

— Можливо, на зворотному шляху знову опинимось тут. У будь-якому разі пам'ятай — взимку ми зустрінемося в Нью-Йорку!

— Так, — вимовив він, а потім несподівано додав: — Найімовірніше, ми більше не побачимося...

— Обов'язково побачимося! Мене кличуть, Безіле! Я мушу йти. Бувай!

Він сидів біля телефону, збожеволівши від смутку. Через пів години його знайшла покоївка — він сидів, схилившись над кухонним столом. Він чітко уявляв собі, що сталося, хоча Мінні йому про це і не сказала. Він знову став на ті самі граблі, перекресливши за якихось пів години всі результати своєї взірцевої поведінки впродовж трьох днів. І його б анітрохи не втішило, якби він дізнався, що цього все одно було не уникнути. Під час поїздки він обов'язково перестав би стримуватися, і тоді було б ще гірше — хоча, можливо, було б і не настільки сумно. Але зараз він міг думати лише про те, що вона їде...

Він лежав на ліжку, засмучений, спантеличений, нещасний — але не зломлений. Час від часу та сама жага життя, що піддавала його дух болючим бичуванням, давала йому мож-

ливість стерти з себе кров, немов краплі роси, але не для забуття, а щоб і далі нести свої шрами назустріч новим лихам і новим спокутам, назустріч невідомій долі.

* * *

Через два дні мама сказала, що дід дозволяє йому час від часу брати покататися сімейний електромобіль — якщо, звичайно, машина нікому не знадобиться у справах, і за умови, що батареї будуть завжди заряджені, а один раз на тиждень машина буде вимита. Через дві години він уже сидів за кермом та прямував по Хрест-авеню. Він відкинувся назад, немов сидів за кермом «Штутц Біркет», і вичавив зі своєї машини максимальну швидкість. Біля будинку родини Біссел він невпевнено зупинився, побачивши, що йому знадвору махає рукою Імоджен.

— Вітаю! У тебе є машина?!

— Дідусева, — скромно відповів він. — А я думав, що ти поїхала з усіма на Сен-Кру?

Вона похитала головою:

— Мама не відпустила; з дівчат майже ніхто не поїхав. У Міннеаполісі трапилася якась жахлива аварія, і мама сказала, що дозволить мені кататися в машині, тільки якщо за кермом буде водій, який досяг вісімнадцятиріччя.

— Як ти вважаєш, Імоджен, а електромобілів це стосується?

— Ну, я не знаю... Яюсь не замислювалася. Зараз піду запитаю.

— Скажи мамі, що з цієї колимаги можна вичавити щонайбільше дванадцять миль на годину, — гукнув він навздогін. За хвилину вона весело вибігла з будинку.

— Мені дозволили, Безіле! — вигукнула вона. — Мама ніколи не чула, щоб електромобілі потрапляли в аварії. Куди поїдемо?

— Куди завгодно! — безтурботно мовив він. — Я дещо помилився, коли сказав, що з цієї колимаги можна вичавити щонайбільше дванадцять миль на годину: із неї легко вичавити всі п'ятнадцять! Слухай, з'їздьмо в крамницю Сміта і вип'ємо по лимонаду з кларетом?

— Ах, Безіле Лі!

ПОЛОНЕНА ТІНЬ

Безіл Дюк Лі зачинив за собою вхідні двері та ввімкнув світло в їдальні. З другого поверху долинув сонний голос матері:

— Це ти, Безіле?

— Ні, мамо, це грабіжник!

— Опівніч. Я вважаю, що опівночі повертатися пізенько для п'ятнадцятирічного хлопчика.

— Ми зайшли до крамниці Сміта випити содової.

Завжди, коли на Безіла звалювався якийсь новий обов'язок, йому говорили, що йому «вже майже шістнадцять»; коли ж ішлося про які-небудь пільги, йому завжди було «лишень п'ятнадцять».

Вгорі почулися кроки; і місіс Лі, вже в пеньюарі, спустилася на один проліт сходами.

— Вам із Ріплі сподобалася вистава?

— Ще б пак!

— І про що вона?

— Та так, про одну людину. Звичайна вистава.

— А назва у неї була?

— «Ви — масон?»¹

— Зрозуміло. — Вона зупинилася, пильно вдивляючись в його насторожене і напружене обличчя, утримуючи його тим самим на місці.

— Спочатку треба попоїсти.

— А хіба ти не попоїв?

---

¹ «Ви масон?» — комедія Лео Дітріхштейна (1865–1928), поставлена на Бродвеї 1901 р. та екранізована 1915 р.

Безіл відповів не відразу. Перед ним у вітальні стояла книжкова шафа, що матово поблискувала скляними дверцятами, і Безіл, кинувши на неї тьмянний погляд, почав розглядати книжки.

— Ми хочемо п'єсу поставити, — раптом вимовив він. — Я сам її напишу.

— Що ж... Це добре. Будь ласка, не засиджуйся і лягай спати. Вчора ти ліг надто пізно, і в тебе вже помітно темні кола під очима.

Із книжкової шафи Безіл витяг «Ван Бібер та інші»¹, розгорнув і почав читати, водночас поглинаючи велику тарілку полуниці з вершками. Повернувшись до вітальні, юнак кілька хвилин посидів біля рояля, перетравлюючи вечерю і милуючись кольоровою картинкою на обкладинці нот пісні з «Опівнічних синів»². На зображенні були намальовані троє чоловіків у вечірніх костюмах і циліндрах, які бадьоро крокують Бродвеем на тлі вогнів Таймс-сквер.

Безіл з обуренням заперечував би будь-які спроби викрити його в тому, що з усіх творів мистецтва саме це подобалося йому найбільше, хоча на сьогодні було саме так.

Хлопчина піднявся до себе в кімнату. Із шухляди письмового столу витягнув загальний зошит і розгорнув його.

ФРАНЦУЗЬКА МОВА

Безіл Дюк Лі,

5-й КЛАС

ШКОЛА Св. Ріджиса,

м. Істчестер, штат Коннектикут.

А на звороті сторінки, під заголовком «Неправильні дієслова», було занотовано:

---

¹ «Ван Бібер та інші» — збірка оповідань Річарда Гардінга Девіса (1864–1916), американського журналіста, військового кореспондента, письменника. Вперше опублікована 1892 р.; головним героєм книги є Кортландт ван Бібер, «Робін Гуд» із вищого світу, авантюрист і «шляхетний розбійник».

² «Опівнічні сини» — мюзикл Реймонда Хаббела на лібрето Глена Макдони з піснями Моріса Скотта на вірші Ф. Дж. Барнса, був поставлений на Бродвеї в 1909–1910 рр.

Теперішній час:
je connais nous com
tu connais
il connaît.

Він перегорнув ще одну сторінку.

«МІСТЕР ВАШИНГТОН-СКВЕР»

Музична комедія

Автор тексту: Безіл Дюк Лі

Музика: Віктор Герберт

ДІЯ ПЕРША

(Веранда «Клубу мільйонерів», поблизу Нью-Йорка.
Вступ виконують Лейла і хор дебютанток):

Співаємо ми в такт, співаємо у лад,
Хоча на сцену першим не виходить хор,
Веселі та щасливі, наче скарб,
Але ніхто не чув, як виступає першим хор.
В театрі нині наш дебют,
Так весело ще не було,
Наш голос візьме у полон,
Нас пізнають, нас визнають
У світі вищому як зло,
Але ніхто не чув, як виступає першим хор.

Лейла (*виходить уперед*): Скажіть, дівчата, чи не з'являвся сьогодні містер Вашингтон-Сквер?

Безіл перегорнув сторінку; запитання Лейли так і залишилося без відповіді. Замість нього на новому аркуші паперу великими літерами було розміщено новий заголовок:

«ГИК! ГИК! ГИК!»¹

Веселий фарс в одному акті.

Автор тексту: Безіл ДЮК ЛІ.

---

¹ «Гик! Гик! Гик!» — цей драматичний уривок створений Фіцджеральдом за мотивами реального мюзиклу «Фу! Фу! Фе-Фе!», який ставився в Принстонському університеті 1914 р. Автором слів пісень цього мюзиклу був сам Фіцджеральд. — Прим. ред.

СЦЕНА

(Фешенебельні апартаменти в Нью-Йорку, поблизу Бродвея. Майже опівночі. Коли підіймається завіса, гучно стукають у двері; через кілька хвилин двері відчиняються; разом із компаньйоном входить імпазантний чоловік у фраку, в супроводі приятеля. Чоловік найімовірніше пив увесь вечір, оскільки бурмоче щось нерозбірливе, ніс його почервонів, йому ніяк не вдається утримуватися на ногах. Він вмикає світло і виходить на середину сцени.)

С т е й в е з а н т: Гик! Гик! Гик!

О ' Г а р а (його приятель): Бегоре, ти увесь вечір лише це і повторюєш.

Безіл гортав сторінки квапливо, але не без зацікавлення; він пробігав очима написане.

П р о ф е с о р П а м п к і н: Отже, коли ви маєте честь називати себе освіченою людиною, то, напевно, зможете відповісти, як буде латинською «вітаю»?

С т е й в е з а н т: Гик! Гик! Гик!

П р о ф е с о р П а м п к і н: Відповідь правильна. Звичайно, так. Я...

На цьому місці текст «Гик! Гик! Гик!» обривався. А на наступній сторінці тією самою рішучою рукою, немов не помітивши, що дві попередні спроби скінчилися нічим, був виведений ще один жирно підкреслений заголовок:

«ПОЛОНЕНА ТІНЬ»¹

Мелодраматичний фарс у трьох актах.

Автор тексту: Безіл ДЮК ЛІ.

СЦЕНА

(Дія усіх трьох актів відбувається в бібліотеці в нью-йоркському маєтку ван Бейкерів. Елегантна обстава: збоку стоїть червоний торшер, на стіні висять старовинні пе-

---

¹ «Полонена тінь» — 1912 р. юний Фіцджеральд справді написав п'єсу з такою назвою. Того ж року в м. Сент-Пол ця п'єса була поставлена дитячим драматичним гуртком «Елізабетинці» (Фіцджеральд брав участь як автор і як актор). — *Прим. ред.*

рехрещені списи, лицарські шоломи тощо, біля стіни — диван; обстановка нагадує печеру в східному стилі. Коли підіймається завіса, за столом сидять міс Саундерс, Лейла ван Бейкер та Естелла Керредж. Міс Саундерс — стара діва, років приблизно сорока; грайлива, як кішечка. Лейла — чорнокоса красуня. Естелла — блондинка. Разом ці дами становлять ефектний контраст.)

«Полонена тінь» займала решту сторінок і ще кілька додаткових аркушів, вкладених у зошит. Дочитавши до кінця, Безіл якийсь час сидів у роздумах. У Нью-Йорку цього року театральний сезон ознаменувався «шахрайськими комедіями»; настрої, невимушеність, жвавність та яскравість двох бачених ним вистав не йшли йому з голови. Йому вони здавалися надзвичайно сугестивними, відкриваючи новий світ, значно просторіший і блискучіший, ніж світ за вікнами і дверима його будинку, і саме цей світ, а зовсім не бажання створити щось на кшталт «Офіцера 666»¹, надихнув його на твір, який зараз лежав перед ним. Незабаром він взяв чистий блокнот і, накресливши друкованими літерами на першій сторінці «Дія друга», почав писати.

Минула година. Кілька разів Безіл звертався до невеличкої колекції збірок жартів і до старої пошарпаної «Скарбниці дотепності та гумору», в якій містилися замшілі пуританські гостроти єпископа Вілберфорса² та Сіднея Сміта³. Тієї миті, коли в його творінні тихенько прочинилися двері, він почув гучний скрип східців. З жахом, тремтячи, він підвівся — але все було тихо; об сітку дверей із вулиці бився білий метелик, десь далеко в місті пробив годинник, птах на дереві шумно лопотів крилами.

---

¹ «Офіцер 666» — кримінальна комедія драматурга Августина Мак-Г'ю (1877–1928), поставлена на Бродвеї Дж. Коеном і С. Гаррісом 1912 р. Екранізувалася в 1914, 1916 і 1920 рр.

² *Семюель Вілберфорс* (1805–1873) — єпископ Оксфордської англіканської церкви, вважався одним із найблискучіших ораторів свого часу.

³ *Сідней Сміт* (1771–1845) — англійський сатирик і проповідник, богослов за освітою, який прославився дотепною серією листів на захист віротерпимості та прав католиків у Англії. — *Прим. ред.*

О пів на п'яту ранку він відправився у ванну і з подивом помітив, що за вікном уже світає. Він не спав усю ніч! Йому згадалося, що хронічне недосипання веде до втрати розуму, і він застиг у коридорі та болісно почав прислухатися до себе, щоб зрозуміти, чи збожеволів уже чи ні? Все навколо здавалося якимось незвичайним і нереальним; він, в гонитві за бляклою ніччю, гарячково кинувся до своєї кімнати, судорожно зриваючи з себе одяг. Роздягнувшись, він кинув останній сумний погляд на свій рукопис; в голові у нього залишалася ще одна сцена. Щоб хоч трохи відстрочити неминуче божевілля, він ліг у ліжку — і ще цілу годину писав, лежачи.

Пізно вранці його грубо розбудила одна з двох безжальних сестер-шведок, які теоретично становили домашню прислугу сімейства Лі.

— Одинадцята година! — гаркнула вона. — П'ять по одинадцятій.

— Дайте мені спокій! — пробурмотів Безіл. — Що вам потрібно, навіщо мене будите?

— Прийшли до тебе... — (Безіл розплющив очі.) — Ти всі вершки вчора вночі з'їв, — не вгамовувалася Гільда. — Матір твоя каву не могла підсолодити собі.

— Та невже всі?! — скривився Безіл. — Я сам бачив, що там ще лишалися.

— Ті скиснули.

— Який жах! — вигукнув він, сідаючи. — Яке лихо!

Хвилину вона зловтішалася. Лише згодом повідомила:

— До тебе Ріплі Бакнер.

І пішла, причинивши двері.

— Хай підніметься сюди! — заволав Безіл їй вслід. — Гільдо, невже важко дослухати? А листів для мене немає?

Відповіді не було. За мить до нього влетів Ріплі:

— Отакої, ти ще в ліжку валяєшся?

— Всю ніч над п'єсою працював. Друга дія майже закінчена, — Безіл вказав на свій письмовий стіл.

— Про це я й прийшов поговорити, — сказав Ріплі. — Мама вважає, що нам потрібно залучити міс Галлібертон.

— Навіщо?

— Ну, просто, щоби була присутня.

Хоч міс Галлібертон і була цілком приємною особою, яка суміщала обов'язки репетитора з французької мови і тренера з гри в бридж та вважалася неформальною вихователькою і другом дітей, Безілу здалося, що під її керівництвом проєкт матиме дешицю дилетантства.

— Вона не втручатиметься, — мовив далі Ріплі, явно цитуючи матір. Я буду продюсером, ти — режисером-постановником, як ми і домовлялися, а вона нехай працює суфлером і забезпечує дисципліну на репетиціях. Матусі дівчат за це точно будуть вдячні!

— Ну, гаразд, — неохоче погодився Безіл. — А тепер варто подумати над акторським складом. По-перше, нам треба вирішити, хто гратиме головну роль — це у нас шляхетний грабіжник на прізвисько Тінь. Лише в фіналі виявиться, що насправді він не грабіжник, а юнак із вищого світу, котрий зайнявся грабіжництвом, тому що посперечався!

— Ця роль для тебе!

— Ні, для тебе!

— Та годі! Ти ж у нас талант, кращий актор! — заперечив Ріплі.

— Ні, я візьму собі якусь невеличку роль — на мені ще режисерування.

— Гаразд. Але мені теж треба буде вирішувати всілякі ділові питання, я ж продюсер!

Вибір актрис — хоч спочатку хлопці вважали, що від претенденток відбою не буде, — виявився складнішим. Зрештою, для головної ролі була схвалена кандидатура Імоджен Біссел; роль її подруги вирішили віддати Маргарет Торренс, а роль «міс Саундерс, старої диви, грайливої, як кішечка» — Конні Девіс.

Коли Ріплі висловив побоювання, що дехто з дівчат образиться, якщо їх не запросять, Безіл придумав ролі покоївки та куховарки, які «просто виглядатимуть з кухні». Але він навідріз відмовився виконувати подальші побажання Ріплі про те, що добре б ввести ще двох-трьох покоївок, «яку-небудь швачку» і професійну доглядальницю. Навіть найбільш невловимий зі шляхетних грабіжників повинен проявити незвичайну

майстерність, аби залишитися тінню в будинку, що настільки переповнений жінками.

— І я скажу тобі, кого ми точно не запросимо! — задумливо мовив Безіл. — Джо Гормана та Г'юберта Блера!

— Якби довелося мати справу з Г'юбертом Блером, я б узагалі відмовився брати участь! — впевнено заявив Ріплі.

— І я теж.

Г'юберт Блер мав, можна сказати, якийсь чудодійний успіх серед дівчат, чим викликав неприязнь у Безіла і Ріплі, яким довелося випробувати через нього чимало мук ревнощів.

Коли вони почали телефонувати майбутнім виконавицям, їхній задум відразу отримав уже перший удар. Виявилось, що в Імоджен Біссел від'їздила на три тижні до Рочестера, штат Міннесота, де їй повинні були видалити апендицит.

Вони замислилися.

— Тоді, напевно, Маргарет Торренс?

Безіл заперечливо похитав головою. Він уявляв Лейлу ван Бейкер винятковою і палкою натурою, на відміну від Маргарет Торренс. Однак навіть Лейла в очах Безіла не вирізнялася особливою привабливістю — вона значила для нього навіть менше, ніж дівчата з ілюстрацій Гаррісона Фішера, котрі прикрашали його стіну біля шафки в школі. Але Маргарет Торренс для цієї ролі точно не годилася. Вона не була тією, кого він собі уявляв за пів години до того, як узявся за телефон.

Безіл відхилив кандидатку за кандидаткою.

Зрештою, він пригадав одне обличчя, нібито зовсім ненароком, щоправда, настільки виразно, що невдовзі у нього з язика зірвалося ім'я:

— Евелін Бібі!

— Хто-хто?

Хоч Евелін Бібі виповнилося лише шістнадцять, та завдяки своїй чарівності, що передчасно розквітнула, вона потрапила до компанії молодих людей дещо старших за себе, й для Безіла вона була представницею покоління героїні його п'єси Лейли ван Бейкер. Думати про те, щоб її запросити, було схо-

же на надії запросити до своєї п'єси Сару Бернар¹, але тільки-но було вимовлено її ім'я, всі інші кандидатки миттєво втратили і жвавість, і яскравість.

Опівдні вони подзвонили у двері маєтку родини Бібі; обидва впали в ступор, коли їм відчинила сама Евелін, яка з ввічливістю, під якою приховувався подив, запропонувала їм увійти.

За порт'єрами вітальні Безіл раптом помітив молодого чоловіка в спортивних штанях гольфіста — і впізнав його.

— Ми, напевно, не вчасно... — промовив він.

— Іншим разом завітаємо! — додав Ріплі.

І вони поспішно рушили до дверей, але на шляху у них встала Евелін.

— Що за дурниці! — заперечила вона. — Адже це лишень Енді Локгарт!

«Лишень» Енді Локгарт у вісімнадцять років — чемпіон Західної ліги з гольфу, капітан юнацької бейсбольної команди, красень, улюбленець долі, живий символ блискучого, чарівного світу Єля! Увесь рік Безіл намагався наслідувати його ходу й безуспішно прагнув навчитися грати на фортепіано без нот, на слух, як це з легкістю робив Енді Локгарт.

Після невдалої спроби втечі хлопцям довелося пройти в кімнату. Їхній план видався їм надто нахабним й абсурдним.

Увійшовши в їхнє становище, Евелін спробувала звести справу до жарту.

— А ви саме вчасно! — сказала вона Безілу. — А то я вечорами увесь час сиджу вдома і все чекаю, ну коли ж ти завітаєш — саме від того вечора у Дейвісів. І що ж ти раніше не з'являвся?

Безіл знічено дивився на неї, йому було несила навіть усміхнутися. Він пробурмотів:

— А ти чекала?

— Так, чекала, уяви собі. Сідай і розповідай — чому ж ти нехтував мною! Либонь, за красунею Імоджен Біссел упадав!

---

¹ *Сара Бернар* (1844–1923) — французька актриса, яку на початку ХХ ст. називали «найвідомішою актрисою за всю історію». Успіху вона досягла на сценах Європи в 1870-х рр., а потім успішно гастролювала і в Америці. — *Прим. ред.*

— Як я розумію... — почав Безіл. — Я чув, що вона поїхала в інше місто, їй мають вирізати апендицит... Тобто...

На цьому його голос перетворився на нерозбірливе бурмотіння, тому що Енді Локгарт почав награвати на фортепіано задумливі акорди, що змінилися матчиш¹ — ексцентричним пасинком аргентинського танго. Евелін відсунула ногою килим, злегка підбрала спідницю та плавно протопала кілька па, постукуючи підборами по підлозі.

Ні живі ні мертві, вони сиділи на дивані, немов подушки, і дивилися на неї. Вона стала майже красунею, з досить виразними рисами обличчя і яскравим рум'янцем, за яким, здавалося, завжди трохи тремтить від сміху її серце. Її голос та гнучка постать перебували в постійному русі, відгукуючись забавною луною на кожен звук і рух навколишнього світу, і навіть ті, кому вона не подобалася, змушені були визнавати: «Евелін будь-кого розсмішить».

Свій танець вона завершила, навмисне спіткнувшись і нібито з переляку вхопившись за фортепіано, і Безіл з Ріплі порснули зі сміху. Помітивши, що їхнє збентеження майже зникло, вона підійшла до них і сіла, і вони знову розсміялися, коли вона мовила:

— Перепрошую — не змогла втриматися!

— Хочеш зіграти головну роль в нашій п'єсі? — запитав Безіл, набравшись відчайдушною хоробрості. — Сцену нам надасть школа «Мартіндейл», а зібрані кошти підуть до «Фонду бідних дітей».

— Безіле, це так несподівано...

Енді Локгарт відвернувся від фортепіано і глянув на них.

— І що буде за постановка? Мінстрел-шоу²?

---

¹ *Матчиш* (порт. *maxixe*) — бразильський міський парний танець, а також музичний жанр, відомий як «бразильське танго». — Прим. ред.

² *Мінстрел-шоу* (з англ. *Minstrel* — служник та *shows* — шоу) — самотня форма американського музичного театру, яка виникла в першій половині XIX ст. під впливом африканського фольклору в середовищі білих акторів, які імітували африканську манеру співу, танцю, гри, інтонування, наслідували репертуар.

— Ні, шахрайська комедія, вона називається «Полонена тінь». Під керівництвом міс Галлібартон. — Він раптом оцінив усю зручність цього імені, за яким можна було легко сховатися.

— А чому б не поставити щось на кшталт «Особистого секретаря»? — перебив його Енді. — Гарна п'єса для вашого віку. Ми її торік у школі ставили.

— Ні, це не обговорюється, — не зволікаючи, відповів Безіл. — Ми ставитимемо мою п'єсу!

— Ти сам написав п'єсу? — вигукнула Евелін.

— Так.

— О Боже мій! — промовив Енді. І знову взявся за гру на фортепіано.

— Зголошуйся, Евелін, — наполягав Безіл. — Репетиції триватимуть лише три тижні, і у тебе буде головна роль!

Вона розсміялася:

— Ой, ні! В мене не вийде. Чому б вам не запросити Імоджен?

— Вона захворіла, я щойно говорив... Послухай...

— А Маргарет Торренс?

— Мені не потрібен ніхто, крім тебе!

Безпосередність цього прохання зворушила її серце, і вона на мить завагалася. Але цієї миті переможець чемпіонату Західної ліги з гольфу знову поглянув на неї зі глузливою по-смішкою, і вона похитала головою.

— Нічого не вийде, Безіле. Мені, найімовірніше, доведеться їхати з батьками в інший штат...

Безіл та Ріплі неохоче підвелися:

— Було б неймовірно, якби ти зіграла цю роль, Евелін!

— Мені шкода, але я не зможу.

Безіл зволікав, намагаючись вигадати що-небудь; йому ще більше захотілося, щоб вона погодилася; без неї вся ця витівка вже видавалася безглуздою. І раптом з його вуст зірвалася відчайдушна фраза:

— Ти, безумовно, стала б зіркою! До речі, головну роль гратиме Г'юберт Блер...

Затамувавши подих, Безіл поглянув на неї; вона замислилася.

— До побачення! — сказав він.

Децо насупившись, вона провела їх до дверей і вийшла з ними на веранду.

— То скільки часу, говорите, триватимуть репетиції? — задумливо запитала вона.

II

Три дні потому, серпневого вечора на ганку будинку міс Галлібертон, Безіл читав акторам свою п'єсу. Він нервував, і спочатку його перебивали вигуками на кшталт: «Голосніше!» або «Не торохти, будь ласка!». Тієї миті, коли дотепна перепалка двох бандитів-коміків викликала у слухачів сміх — жарти були перевірені часом і обкатані ще Вебером і Філдсом¹ — читання перервало запізниле прибуття Г'юберта Блера.

Г'юбертові виповнилося п'ятнадцять років; хлопцем він був досить пустопорожнім, якщо не брати до уваги двох-трьох переваг, які дісталися йому з надлишком. Оскільки одна перевага передбачає наявність і інших переваг, юнки завжди відгукувалися на найменші його примхи, безмовно терпіли його легковажність і не могли повірити, що їм ніколи не вдасться подолати байдужість його вдачі. Їх засліплювала його яскрава самовпевненість, його янгольська безпосередність, за якою ховався справжній талант маніпулятора, і його екстраординарна грація. Рослий, гарної статури, він володів спритністю та координацію рухів, яка зазвичай властива тим, у кого, як то кажуть, «плоть від плоті земної». Юнак постійно перебував у русі, дивитися на нього було справжнім задоволенням, і Евелін Бібі виявилася не єдиною дівчиною з «дорослої» компанії, якій ввижалася в ньому якась таємнича обіцянка; не лише вона подовгу спостерігала за ним, відчуваючи щось більше, ніж банальна цікавість.

Зараз він стояв біля дверей, з виразом удаваної пошани на округлому зухвалому обличчі.

---

¹ *Джо Вебер і Лью Філдс* — дует естрадних коміків, популярний на межі XIX–XX ст.

— Вибачте! — сказав він. — Це Перша методистсько-епіскопальна церква, чи не так? — тут всі, навіть Безіл, засміялися. — Я просто напевно не знав. Мені здалося, що я потрапив до церкви, але тут чомусь немає лавок!

Вони знову, вже дещо збентежено, розсміялися. Безіл почекав, поки Г'юберт усядеться поруч з Евелін Бібі. Потім він знову почав читати п'єсу, але слухачі зачаровано дивилися на Г'юберта, який намагався втримати рівновагу, балансуючи на задніх ніжках стільця. Читання тепер супроводжувалося цим скрипучим акомпанементом. Увагу слухачів знову привернула п'єса лише тоді, коли Безіл вимовив: «А тепер на сцену виходить Г'юберт».

Безіл читав більш як годину. Коли він закінчив, згорнув зошит і зніяковіло поглянув на слухачів, несподівано вибухнув шквал оплесків. Він ретельно дотримався всіх літературних канонів, і, попри весь гротеск, нісенітниці, результат його праці справді викликав зацікавлення — це була готова п'єса. Безіл ще затримався, щоб поговорити з міс Галлібертон, а затим, увесь зашарілий від збентеження, вирушив додому в серпневих сутінках, сяючи від захвату і репетируючи подумки.

Протягом першого тижня репетиції зводилися до того, що Безіл метався туди-сюди із зали на сцену і зі сцени в зал, вигукуючи: «Ні! Дивись, Конні, ти маєш виходити ось так!». А потім події набули характеру непередбачуваного. Одного дня на репетицію завітала міс ван Шеллінгер. Після репетиції вона проголосила, що не дозволить Гледіс брати участь в «п'єсі про негідників». Вона вважала, що від цього елемента можна позбутися — наприклад, двох комічних шахраїв легко замінити «двома кумедними фермерами».

Безіл вислухав це з жахом. Коли вона пішла, він запевнив міс Галлібертон, що нічого в тексті не змінюватиме. На щастя, у Гледіс була роль кухарки, і цю вставну роль можна було легко викреслити, але її відсутність позначилася на іншому. Гледіс була спокійною та сумірною дівчиною, «найвихованішою дівчиною у місті», і за її відсутності поведінка акторів на репетиціях почала погіршуватися. Ті, кому дісталися лише скупі репліки на кшталт: «Я запитаю у містера ван Бейкера,

сер!» в першому акті, або «Ні, мем!» — у третьому, почали демонструвати своє нічев'я у проміжках поміж виходами. Тому тепер на репетиціях дедалі частіше лунало:

— Прошу вас, заспокойте цього молокососа, або відправте його, нарешті, додому!

— Де ж та покоївка? Маргарет, прокинься, будь ласка!

— Що тут кумедного? Чого зуби скалите?

Дедалі складніше ставало тактовно керувати Г'юбертом Блером. Попри його небажання вчити репліки, актором він виявився цілком стерпним, однак за лаштунками він перетворився на справжню проблему. Перед Евелін Бібі він без угаву розігрував власні сценки, наприклад, грайливо ганявся за нею залом, або ж клацав горішки і кидав шкарлупки за спину так, що вони найдивовижнішим чином завжди приземлялися саме на сцені. Коли його закликали вгамуватися, він бурмотів собі під ніс: «Та сам помовч!» — і Безіл цілком вгадував сенс слів, хоча толком нічого розібрати не міг.

Зате Евелін Бібі цілком виправдала всі очікування Безіла. На сцені вона приваблювала до себе загальну трепетну увагу, і Безіл, віддаючи належне, додав їй реплік. Він заздрихав тому дещо сентиментальному задоволенню, яке вона відчувала від спільних із Г'юбертом сцен, і навіть відчував невиразні та знеособлені ревності, коли бачив, як майже щовечора після репетицій вони разом сідали в його автомобіль.

Так тривало два тижні. Одного разу Г'юберт, запізнившись на годину, сяк-так відіграв першу дію та повідомив міс Галлібертон, що йде додому.

— А що трапилося? — запитав Безіл.

— Справи є.

— Важливі?

— А тобі обов'язково знати?

— Так, обов'язково, — розлютився Безіл, але тут втрутилася міс Галлібертон.

— Не сваріться, хлопці! Г'юберте, Безіл просто хотів сказати, що якщо ця справа не дуже важлива, то... Адже ми всі тут жертвуємо свій вільний час заради успіху нашої п'єси!

Втім, це зауваження викликало у Г'юберта лише нудьгу.

— Мені треба в центр — батько просив за ним заїхати.

Він кинув холодний погляд на Безіла, немов закликаючи того оскаржити правдивість такого пояснення.

— Але чому ти тоді запізнився аж на годину?— не вгамувався Безіл.

— Тому що мені потрібно було допомогти матері.

Навколо них уже всі скупчилися, і Г'юберт окинув оточуючих поглядом переможця. Адже причина була поважна — і лише Безіл розумів, що це була брехня.

— Нісенітниця! — сказав він.

— Це ти так вважаєш... Пиндику!

Безіл на крок підступив до нього, його очі блиснули:

— Що ти зараз сказав?

— Я сказав «Пиндик». Хіба не так тебе кликали в школі?

Що правда, то правда. Прізвисько тяглося за ним зі школи. І навіть коли він сплотнів від люті, його відразу опанувало цілковите безсилля від розуміння того, що минуле завжди поруч, нікуди від цього не подітися. На мить йому здалося, що навколо нього глузливі шкільні фізіономії. Г'юберт засміявся.

— Іди геть! — натягнутим голосом вимовив Безіл. — Ну-бо! Забирайся звідси!

Г'юберт вкотре вишкірився, та коли Безіл зробив ще один до нього крок, той одразу подався назад.

— Здалася мені твоя п'еса, як корови сідло!

— Ось і йди геть і не повертайся!

— Вгамуйся, Безіле! — поруч схвильовано заметушилася міс Галлібертон.

Але Г'юберт знову засміявся і почав шукати очима свою кепку.

— На цей фарс допотопний мені начхати, — пирхнув він і самовдоволено потягнувся до дверей.

Того вечора репліки Г'юберта читав Ріплі Бакнер, але репетиція не клеїлася. Міс Бібі грала без душі, інші актори збивалися в купки й перешіптувалися, але миттєво змовкали, коли Безіл до них наближався. Після репетиції міс Галлібертон, Ріплі й Безіл зібралися на нараду. Оскільки Безіл навідріз відмовився грати головну роль, було вирішено довіри-

ти її якомусь Мейолу де Беку, знайомому Ріплі. Цей хлопець уже прославився своєю грою в драмгуртку міської старшої школи. Однак наступний день завдав їм нового нещадного удару. Евелін, червоніючи та ніяковіючи, пояснила Безілу та міс Галлібертон про те, що у родини змінилися плани, і вони відїжджають на схід країни наступного тижня, тому вона аж ніяк не може брати участь у виставі. Безіл усе зрозумів. Навдовго утримати її міг лише Г'юберт.

— Бувай, — сумно сказав Безіл.

Їй стало соромно, коли вона побачила його неприхований відчай, і вона спробувала виправдатися.

— Але я, насправді, нічого не можу вдіяти! Ой, Безіле, мені так прикро!

— А якщо я за тобою пригляну, ти не зможеш залишитися вдома ще на тиждень? А потім поїдеш до родини, — запропонувала міс Галлібертон, яка нічого не підозрювала.

— Ні, навряд чи. Батько хоче, щоб ми поїхали всі разом. Це єдина причина. Інакше я б залишилася!

— Зрозуміло, — сказав Безіл. — Бувай.

— Безіле, ти не ображаєшся? — її охопила хвиля розкаяння. — Я допомагатиму вам усім, чим зможу! Ще тиждень приходитиму на репетиції, а коли знайдете мені заміну, допоможу тій дівчинці увійти в роль. Але, на жаль, тато сказав, що їхати ми мусимо разом.

Даремно Ріплі після тієї репетиції намагався підняти бойовий дух Безіла, висуваючи йому пропозиції, які той з презирством відкидав. Маргарет Торренс? Конні Девіс? Вони навіть зі своїми ролями не могли впоратися! Безілу здавалося, що вистава просто розвалюється на очах. Коли він повернувся додому, було ще зовсім не пізно. Пригнічений, він сидів біля вікна своєї спальні, дивлячись, як син Барнфільдів самотньо бавиться на сусідньому подвір'ї.

Мати Безіла прийшла додому о п'ятій і відразу відчула пригніченість сина.

— Тедді Барнфільд кір підхопив, — повідомила вона, намагаючись його відволікти. — Тому він і бавиться зараз на самоті...

— Невже? — байдуже відгукнувся він.

— Хвороба не смертельна, але жахливо заразна. Ти уже перехворів, коли тобі було сім років.

— Гм...

Вона помовчала.

— Ти через свою п'есу засмучуєшся? Щось трапалося?

— Ні, мамо. Просто хочеться побути на самоті.

Через якийсь час він встав і пішов надвір, щоб випити склянку солодового молока до найближчого кіоску. У нього в голові визріла шалена ідея піти до містера Бібі й попросити, якщо можна, відкласти родинну поїздку. Ех, якби лишень знати напевно, що саме від'їзд і є та єдина причина відмови Евелін...

Його думки порушила поява одинадцятирічного брата Евелін, який крокував вулицею йому назустріч.

— Вітаю, Геме. Чув, що ви їдете?

Гем ствердно кивнув:

— Через тиждень. Поїдемо на море.

Безіл задумливо на нього поглянув, ніби молодший брат Евелін завдяки своїй спорідненості з нею володів якимось секретом, за допомогою якого можна було змусити її передумати.

— А зараз куди прямуєш? — запитав він.

— Іду до Тедді Барнфільда бавитися.

— Що? — вигукнув Безіл. — Хіба ти не знаєш... — і відразу замовк. Йому спала на думку зухвала і злочинна ідея; в голові знову пролунали слова матері: «Хвороба не смертельна, але жахливо заразна». Якщо юний Гем Бібі підхопить кір, то Евелін не зможе виїхати...

Рішення було поспішним і холоднокривним.

— Тедді у себе на задньому дворі бавиться, — мовив він. — Якщо хочеш потрапити прямо до нього швидше, не ходи через будинок — можна пройти трохи далі вулицею, а потім звернути на алею, зрозумів?

— Гарзд... Дякую! — довірливо сказав Гем.

Майже хвилину Безіл простояв, дивлячись йому вслід, поки хлопчик не звернув за ріг на алею; Безіл знав, що в житті ще не робив ганебнішого вчинку.

Ш

Через тиждень місіс Лі покликала Безіла вечеряти раніше, ніж зазвичай; на столі були його улюблені страви: гуляш, смажена скибочками картопля, нарізані кільцями персики з вершками і шоколадний торт.

Кожні п'ять хвилин Безіл говорив:

— Ой! Котра година? — і вибігав у передпокій подивитися на годинник. — Цей годинник не відстає? — раптом запитав він з підозрою. Раніше його ніколи це не цікавило.

— Годинник справний! Якщо будеш швидко їсти, почнеться печія, і ти не зможеш добре зіграти.

— Як тобі програмка? — уже втретє запитував він. — «Ріплі Бакнер-молодший пропонує: комедія Безіла Дюка Лі “Полонена тінь”».

— На мою думку, досить добре.

— Але насправді він нічого не пропонує!

— Зате звучить досить солідно!

— І все-таки, котра година зараз? — занепокоївся він.

— Ти щойно сам говорив, що зараз десять хвилин по шостій.

— Ну, так. Мені, певно, уже час збиратися?

— Їж персики, Безіле! Якщо не доїси, не буде снаги виступати!

— Але мені виступати не потрібно, — терпляче пояснив він. — У мене маленька роль, і зовсім неважливо...

Пояснити було складно.

— Мамо, благаю тебе: не всміхайся мені, коли я вийду на сцену, — попрохав він. — Поводь себе так, ніби ти мене зовсім не знаєш.

— Але привітатися можна буде?

— Що?! — Він зовсім втратив почуття гумору. З усіма по-прощався, і, намагаючись щосили змусити свій шлунок перетравлювати їжу, а не серце, яке раптом чомусь провалилося в шлунок, він вирушив до школи «Мартіндейл».

Коли в темряві завиднілися освітлені вікна школи, його хвилювання стало нестерпним; будівля нічим не нагадувала ту будівлю, котру він відвідував протягом трьох тижнів. У по-

рожному вестибюлі кожен крок відбивався лунко та зловісно; нагорі був лише вартовий, який розставляв рядами стільці, а Безіл тим часом міряв кроками порожню сцену, поки до зали не увійшов ще хтось.

Прийшов Мейол де Бек, рослий, кмітливий, але не дуже приємний хлопець, якого вони висмикнули з Хрест-авеню кварталу для виконання головної ролі. Мейол, який зовсім не нервував, навіть спробував зав'язати з Безілом невимушену бесіду. Він хотів знати думку Безіла щодо того, чи не буде заперечувати Евелін Бібі, якщо він якось її провідає, коли вони відіграють виставу? Безіл припустив, що не буде. Потім Мейол похвалився, що у нього є товариш, батько якого володіє пивоварнею, і ще у нього є машина з двигуном із дванадцяти циліндрів.

Безіл мовив:

— Нічого собі!

О чверть на сьому почали прибувати зграйками інші учасники вистави: Ріплі Бакнер з шістьма хлопцями, які на його прохання мали виконувати обов'язки білетерів і капельдирів; міс Галлібертон, яка намагалася випромінювати спокій і солідність; Евелін Бібі, яка увійшла з приреченим виглядом, немов приносячи себе в жертву невідомо чому, і кинула на Безіла погляд, котрий промовляв: «Ну що ж! Схоже, мені і справді доведеться через усе це пройти...».

Хлопчиків гримував Мейол де Бек, а дівчаток — міс Галлібертон. Незабаром Безіл переконався, що міс Галлібертон виконує обов'язки гримера вперше; однак, з огляду на її хвилювання і що три тижні репетицій украй її втомили, він проявив дипломатичність. Нічого не сказавши, Безіл почав водити кожну дівчину до Мейола для внесення необхідних коректив у образ.

Вигук Білла Кампфа, який стояв у щілини між полотнищами завіси, змусив Безіла негайно туди підбігти. До зали увійшов лисий чоловік в окулярах, його провели на місце по центру, він сів та почав вивчати програмку. Це був перший глядач! Цей чіпкий погляд, що раптово став настільки таємничим і незбагненим, міг винести вердикт як про

успіх, так і про провал п'єси. Ознайомившись з програмкою, він зняв окуляри й озирнувся. До зали увійшли дві бабусі та двоє хлопчаків, за ними майже відразу з'явилася ще дюжина глядачів.

— Гей, Ріплі! — пошепки покликав Безіл. — Розпорядись, щоб дітей саджали в перший ряд!

Втискуючись в костюм поліцейського, Ріплі поглянув на нього, і довгі чорні вуса, приклеєні до його верхньої губи, обурено затремтіли.

— Давним-давно розпорядився.

У залі, що швидко наповнилася, чулося дзиччання розмов. Малеча в першому ряду совалася на стільцях, дорослі перегукувалися і перемовлялися; манірними і безмовними купками у різних місцях зали сиділо кілька дюжин кухарок і покоївок.

А потім, раптово, все було готове для початку. Це було неймовірно! «Стривайте! Стривайте! — ледь не закричав Безіл. — Не може бути, щоб все було підготовлене! Щось обов'язково забули — ми ж увесь час щось забували!» Але в залі згасло світло, і заграли «Зустрінемося в тіні» піаніст зі скрипалем з оркестру Гейера, які відразу спростували ці так і не вимовлені слова. Міс Саундерс, Лейла ван Бейкер і Естелла Керредж, подруга Лейли, вже сиділи на сцені, а готова суфлірувати міс Галлібертон з блокнотом у руках зайняла місце збоку за лаштунками. Музика раптово стихла, і розмови в перших рядах припинилося.

«Господи!» — подумав Безіл. — «Господи!»

Підняли завісу. Звідкись долинув гучний голос. Невже з тієї, абсолютно незнайомої, трупи на сцені?

— Я це зроблю, міс Саундерс. Повірте, я це зроблю!

— Але, міс Лейло, мені здається, що в наш час читати газети — неналежне заняття для сучасних леді!

— Ну й то що! Я хочу все знати про цього дивовижного шляхетного грабіжника на прізвисько Тінь!

Це все відбувалося насправді! Він ще не отямився, а заломо прошелестів смішок — це Евелін передражнила міс Саундерс у неї за спиною.

— Безіле, твій вихід! — шепнула міс Галлібертон.

Безіл і Білл Кампф, шахраї, схопили за лікті Віктора ван Бейкера, гуляку та хазяйського сина, і приготувалися допомогти йому потрапити до будинку.

Як не дивно, вийти на сцену, коли на тебе підбадьорливо дивиться відразу стільки очей, виявилось досить легко. Погляд матері ковзнув кудись на задник сцени; він впізнав і назавжди запам'ятав і інші обличчя із залу.

Білл Кампф забув свою репліку, але Безіл не розгубився і відразу промовив свою — і дія тривала далі.

Міс Саундерс: Схоже, ви — олдермен Шостого округу?

«Кролик» Сіммонс: Так, мем.

Міс Саундерс (*грайливо похитує головою, як кішечка*): А що таке олдермен?

«Китаєць» Радд: Олдермен — це щось середнє між політиком і піратом!

Цією реплікою Безіл особливо пишався, але із зали не долинуло жодного звуку; ніхто навіть не усміхнувся. Зате наступної миті, коли Білл Кампф через неухважність утер чоло носовою хустинкою, а потім здивовано вирячився на червоні плями гриму, що залишилися на хустці, — в залі пролунав сміх. Ось такий він, театр.

Міс Саундерс: Отже, ви вірите в примар, містере Радд.

«Китаєць» Радд: Звісно, мем, я вірю. А у вас вони водяться?

Настала черга першої ключової сцени. На затемнених підмостках повільно відчинилося вікно, і Мейол де Бек, «у фракку і циліндрі», пробрався до кімнати. Він тихенько, навшпиньки, пройшов від одного краю сцени до іншого, і цієї миті з'явилася Лейла ван Бейкер. Спочатку вона злякалася, але він запевнив її, що він — просто товариш її брата Віктора і завітав до нього. Вони почали розмову. Лейла наївно, але з почуттям, повідала йому, що захоплюється грабіжником на прізвисько Тінь, про чії подвиги вона чимало читала в газетах. При цьому дівчина висловила надію, що сьогодні Тінь не з'явиться в їхньому будинку, бо всі фамільні скарби зараз лежать в тому сейфі, що праворуч.

Незнайомиць був голодний. Він запізнився на вечерю, тому попоїсти йому сьогодні ввечері так і не вдалося. Чи буде він молоко з печивом? Так, звичайно, це було б добре. Ледве вона вийшла з кімнати, як він вже стояв навколішках біля сейфу та вовтузився із замком, анітрохи не збентежившись тим, що на передніх дверцятах сейфа за графаретом було виведено слово «Духовка». Дверцята відчинилися, але він зачув кроки та встиг їх зачинити перш ніж повернулася Лейла із молоком та печивом.

Вони зволікали; їх явно вабило одне до одного. Грайлива, мов кішечка, до кімнати увійшла міс Саундерс; її представили. І знову Евелін передражнила її у неї за спиною, і в залі пролунав сміх. З'явилися і інші мешканці будинку; всіх представили незнайомцеві. Що трапилося? Грюкнули двері, і біг Мулліган, поліцейський.

— Нам щойно повідомили із центрального управління, що горезвісний грабіжник Тінь, за словами свідків, вліз у вікно вашого будинку! Прошу всіх навіть не намагатися покинути це приміщення!

Завіса опустилася. Перші ряди — там сиділи молодші брати і сестри акторів — мліли від захвату. Актори вийшли на уклін.

За мить Безіл опинився на сцені наодинці з Евелін Бібі. Вона сперлася на стіл; в гримі вона видавалася втомленою та схожою на ляльку.

— Ой, Безіле! — вимовила вона.

Евелін не до кінця пробачила йому за те, що він впіймав її на слові та зажадав виконати обіцянку, коли її молодший брат підхопив кір, що відклало від'їзд всієї родини. Досі Безіл намагався тактовно її уникати, але тепер вони опинилися віч-на-віч, і обоє були в доброму гуморі від хвилювання та успіху.

— Ти дивовижно зіграла! — вигукнув він. — Неймовірно!

На мить він знітився. Йому ніколи не вдалося б їй сподобатися, їй потрібен був хтось на кшталт неї, здатний зачепити її душу, вплинути на її почуття, — хтось на кшталт Г'юберта Блера, приміром. Інтуїція підказувала їй, що в майбутньому

Безіл здобуде якість — поки ще незрозуміло, яке, але точно по-важне — становище; проте його нескінченні спроби змусити людей думати й відчувати, як йому хочеться, викликали у неї лише нудьгу і втому. Але зараз, в запалі цього вечора, вони раптом потягнулися одне до одного та поцілувалися; і відтоді — оскільки спільного у них було замало, що цього їм не вистачило б навіть для сварки — вони стали друзями на все життя.

Коли на початку другої дії знову піднялася завіса, Безіл вислизнув з-за лаштунків, збіг униз східцями, потім злетів вгору вже іншими, тими, що вели до входу в залу; де і застигнув у темряві, спостерігаючи за виставою. Він беззвучно сміявся, коли сміялася публіка, і насолоджувався п'есою так, ніби бачив її вперше.

У другій і в третій дії були дві досить схожі сцени. У кожній з них Тінь, який перебував на сцені наодинці, заставала зненацька міс Саундерс. Мейол де Бек, який репетирував усього лише десять днів, увесь час ці сцени плував, але Безіл виявився абсолютно не готовий до того, що відбулося зараз. При появі на сцені Конні Мейол виголосив свою репліку з третьої дії, і Конні машинально відповіла своєю — і теж не з тієї дії.

Інші актори на сцені теж нервували і ніяковіли, і раптом посеред другої дії вони почали розігрувати сцену з третьої. Це сталося настільки стрімко, що Безіл лише смутно відчув, що щось трапилося. Потім він кинувся вниз одними східцями, вгору — іншими, увірвався за лаштунки і вигукнув:

— Завіса! Опустіть завісу!

Охоплені жахом хлопці схопилися за троси. За мить Безіл, у якого перехопило подих, стояв перед публікою.

— Шановні глядачі! — почав він. — У складі нашої трупи були заміни, і як наслідок наразі трапилася накладка. Перепрошуємо! З вашої ласки, ця сцена буде зіграна знову!

Під смішки й оплески він повернувся за лаштунки.

— Мейоле, увага! — схвильовано вигукнув він. — Сцену починаєш ти один. Твоя репліка: «Хочу переконатися, що коштовності на місці». Конні, ти відповідаєш: «Будь ласка, не зважайте на мене». Приготувалися! Завіса!

Огірки негайно виправили. Міс Галлібертон, в напівнепритомному стані, прийняла у когось з рук склянку води, і після закінчення дії вся трупа знову вийшла на уклін. А за двадцять хвилин вистава закінчилася. Головний герой притиснув до грудей Лейлу ван Бейкер, зізнавшись, що він і є Тінь, «але відтепер — полонена Тінь»; завіса підіймалася знову і знову, на сцену проти її волі витягли міс Галлібертон, а проходами поміж рядів снували капельдинери з оберемками квітів. Потім запанувала невимушеність, і щасливі актори, спустившись до зали, з усіх боків приймали вітання, відчуваючи себе героями вечора. До Безіла підійшов незнайомий старигань та потиснув йому руку, сказавши: «Юначе! Я впевнений, що ми про вас ще почуємо!», а репортер із місцевої газети запитав, чи справді йому лишень п'ятнадцять років? Усе це могло б вплинути на Безіла доволі кепсько і запаморочливо, але Безіл відчув, що все це уже в минулому. Ще не розійшлися всі глядачі — до нього все ще підходили та вітали — а він уже відчував, що в його душі запанувала якась гірка пустка. Все скінчилося, все уже відбулося, і ось пішло в небуття — скінчилася вся робота, весь інтерес, що поглинав його без залишку. Він відчував таку порожнечу, що зазвичай породжує страх.

— На добраніч, міс Галлібертон! На добраніч, Евелін!

— На добраніч, Безіле! Вітаю, Безіле! На добраніч.

— Де моє пальто? До побачення, Безіле.

— Залиште, будь ласка, костюми на сцені! Завтра їх нам потрібно повернути.

Безіл покинув залу одним із останніх; він ще раз піднявся на сцену й обвів поглядом спорожнілу залу. Його очікувала мама, й вони разом почимчикували додому. Вперше цього року ніч видалася прохолодною.

— Я вважаю, що все було неймовірно! Ти задоволений? — Безіл зволював із відповіддю. — Невже тобі не сподобалося?

— Сподобалося. — Він відвернувся.

— Так у чому ж річ?

— Ні в чому. — А згодом додав: — Насправді ніхто особливо і не переймався, еге ж?

— Чим?

— Та всім.

— Кожен переймається різним. Я ось, наприклад, хвилююся за тебе.

Вона хотіла потріпати його по голові, але він інстинктивно ухилився від простягнутої до нього руки.

— Ох, не треба! Я зовсім не про це.

— Ти перевтомився, мій любий синку.

— Анітрохи! Мені просто сумно.

— Не варто сумувати. Після вистави мені багато хто говорив...

— Ох, та все це вже в минулому! І не говорімо про це — ніколи більше зі мною про це не говори, добре?

— Тоді що тебе бентежить?

— Та так, один малюк.

— Який ще малюк?

— Малюк Гем — я не можу тобі розповісти...

— Ось прийдемо додому, приймеш гарячу ванну, щоб заспокоїти нерви.

— Добре.

Але, тільки-но вони увійшли в будинок, як він одразу міцно заснув прямо на дивані. Мати не наважилась його будити. Вона вкрила його ковдрою, пледом, підсунула під непокірну голову подушку й пішла нагору.

Там вона довго простояла навколішках біля ліжка.

— Допоможи йому, Господи! Допоможи йому, — молилася вона, — бо він потребує допомоги, якої я вже дати не зумію.

БЕЗДОГАННИЙ СПОСІБ ЖИТТЯ

I

Коли він, трохи втомлений, увійшов до їдальні, відчуваючи після душу на тілі приємну прохолоду вільного одягу, всі схопилися на ноги і почали його вітати, плескаючи в долоні, поки він пробирався на своє місце. Ті, хто сидів за столом, витягувалися вперед і усміхалися йому.

Чудова гра, Лі! Хоч ми і програли — але ти в цьому точно не винен!

Безіл і сам знав, що матч він відіграв відмінно. Аж до фінального свистка після кожного подальшого ривка він відчував неймовірний приплив енергії. Але такий успіх відразу не збагнути; в пам'яті спливали лише окремі епізоди — наприклад, коли такл¹-велетень команди Ексетера встав на повний зріст на лінії прямо навпроти і вигукнув: «Всі на цього квотера²! Він — боягуз!» А Безіл вигукнув у відповідь: «Та це татко твій — боягуз!», і суддя на лінії, який чув кинуте Безілу безпідставне звинувачення, добродушно усміхнувся. Протягом тих дивовижних годин тіла супротивників втратили і масу, і силу; Безіл лежав під тією величезною купою, кидався навперейми на неї, абсолютно не відчуваючи ударів, бажаючи лише одного — якомога швидше опинитися знову на ногах, щоб відвоювати заповітні два акри галявини. До кінця першої половини матчу він вирвався вперед на шістдесят ярдів — ура, тачдаун³! Але пролунав свисток, і тачдаун не зарахували. Для шко-

---

¹ Такл — блокуючий півзахисник в американському футболі.

² Тобто квотербек, див. прим. 2 на с. 62.

³ Тачдаун (англ. touchdown — приземлення) — один зі способів набирання очок в американському та канадському футболі. Зараховується, коли гравець з м'ячем забігає в очкову зону суперника.

ли Св. Ріджиса цей момент став кульмінацією всього матчу. Гравці-суперники були важчими фунтів на десять; до кінця матчу всі раптом зневірилися, і команда Ексетера здобула два тачдауни, перемігши команду школи, в якій навчалось всього сто тридцять п'ять осіб!

Коли закінчився обід і учні юрбою повалили геть з їдальні, до Безіла підійшов тренер команди Ексетера і сказав:

— Лі, я зустрів багатьох квотербеків із різних шкіл, але ще ніколи я не бачив такої чудової гри!

Доктор Бекон підкликав його до себе кивком голови. Поруч із ним стояло двоє випускників школи Св. Ріджиса, які приїхали на матч із Принстона.

— Безіле, гра була досить напруженою! Ми всі пишаємося нашою командою і... особливо — тобою! — Ніби похвала видалася йому надмірною, він поквапився додати: — І всіма іншими, звісно!

Він відрекомендував Безіла випускникам. Про одного з них — Джона Гренбі — Безіл чув. Говорили, що в Принстоні його вважають «великою людиною» — серйозний, чесний і симпатичний юнак, із доброю усмішкою й великими широкими блакитними очима. Школу Св. Ріджиса він закінчив ще до Безілового вступу.

— Відмінна гра, Лі! — і Безіл у відповідь видав належний скромний смішок. — Чи не матимете сьогодні трохи часу? Мені б хотілося з вами трішки поговорити.

— Звичайно, сер! — Безіл був задоволений. — Будь-коли!

— Тож пройдемося, погуляємо, скажімо, о третій? Мій потяг відходить о п'ятій.

— Залюбки!

Немов на крилах, Безіл злетів до своєї кімнати в корпусі шестикласників. Усього рік тому він був, напевно, найменш популярним хлопцем у школі — Пиндик Лі. Тепер зрідка однокласники через забудькуватість кликали його Пиндиком, до того ж негайно вибачаються.

Якийсь хлопчак висунувся з вікна корпусу Мітчелл і, помітивши Безіла, вигукнув: «Відмінна гра!». Темношкірий садівник, підрівнюючи живопліт, усміхнувся, побачивши його,

й гучно озвався: «Та ви їх майже розгромили, сер, та ще й сам!». Коли Безіл увійшов до будівлі, комендант гуртожитку містер Гікс вигукнув: «Вони повинні були зарахувати той тагдаун! Саме неподобство!». Стояв прохолодний золотистий жовтневий день, оповитий блакитним серпанком бабиного літа — за такої погоди завжди добре мріється про майбутню славу, про тріумфальні прибуття у великі міста, про романтичні зустрічі з таємничими, мов незбагненні русалії, дівчатами. Опинившись у себе в кімнаті, він занурився в сон наяву, крокуючи з кутка в куток і повторюючи про себе уривки фраз: «...ніколи не бачив такої чудової гри!», «...татко твій — боягуз!», «Ще раз влаштуєш офсайд¹, і я надеру твій жирний зад!».

Раптом він повалився на ліжко від сміху. Бо той, кому погрожували, в перерві ще й вибачався — то був Порк Корріган, від якого торік Безілу довелося тікати цілих два сходових прольоти!

О третій він зустрівся з Джоном Гренбі, і вони відправилися гуляти на пік Грюнвальда, слідуючи стежкою вздовж довгої та низької цегляної стіни; ця стіна сонячного ранку завжди нагадувала Безілу про якісь туманні та сміливі пригоди, зовсім як в книзі «Широке шосе»². Певний час Джон Гренбі розповідав про Принстон, але, зрозумівши, що в серці Безіла глибоко засів Єль, і лише Єль, він здався. Через якийсь час на його вродливому обличчі з'явився розсіяний вираз, він усміхнувся — і ця усмішка, здавалося, була відбитком іншого, кращого світу.

— Лі, я дуже люблю школу Св. Ріджиса! — раптом випалив він. — Тут я провів найщасливіші роки свого життя. Я винен їй стільки, що й повік не розплачуся. — Гренбі несподівано

---

¹ Положення «поза грою», або офсайд (англ. offside) — правило в деяких командних видах спорту, що забороняє гравцю брати участь у грі при певному положенні на полі. Зазвичай порушення правила офсайду карається втратою м'яча/шайби командою.

² «Широке шосе» — пригодницький роман англійського письменника Джеффри Фарнола (1878–1952); герой роману — авантюрист англійського історичного періоду Регентства Пітер Вайбарт. Оpubлікований 1910 р. — Прим. ред.

повернувся і поглянув на Безіла. — Цікаво, а ти сам розумієш, що міг би тут здійснити?

— Що? Я?

— Чи усвідомлюєш ти, який вплив могла б мати твоя чужа гра?

— Ну, це було не настільки чудово...

— Звичайно, саме так ти й повинен говорити, — з жаром оголосив Гренбі, — але все ж таки це неправда! Проте я покликав тебе сюди зовсім не для того, щоб співати тобі дифірамби! Мені захотілося дізнатися, чи розумієш ти, яка в тебе з'явилася сила, щоб творити добро? Я хочу сказати, що тепер ти можеш впливати на всіх цих хлопців — вони всі можуть вести чисте, чесне та гідне життя!

— Я якийсь ніколи про це не думав, — сказав Безіл, дещо приголомшений, — я ніколи не думав про...

Гренбі енергійно поплескав його по плечу.

— Від сьогоднішнього ранку в тебе з'явилася відповідальність, від якої тобі не ухилитися! Від цього самого ранку ти відповідаєш за будь-якого учня, який ховається за фізкультурною залом із цигаркою й смердить тютюном; ти відповідаєш за їхню лайку й брудні слівця, і за те, що вони вчаться брати чуже, крадучи молоко та їжу ночами з їдальні!

Він замовк. Безіл похмуро дивився прямо перед собою.

— Отакої! — сказав він.

— Так-так! — підтвердив Гренбі, очі його сяяли. — У тебе є можливості, якими мало хто володіє. Я розповім тобі один випадок. У Принстоні я познайомився з двома хлопцями, які руйнували свої життя пияцтвом. Я міг би сказати: «Це не моя справа», й дозволити їм надалі котитися низхідною, але коли я дослухався до голосу свого серця, то зрозумів, що так не можу! Тому я прийшов до них із відкритою душею і розповів їм все, прямо й відверто, і ці хлопці — принаймні, один з них — відтоді ані краплі в рот не взяли!

— Але в нашій школі, здається, ніхто не п'є! — заперечив Безіл. — Хоча був у нас один хлопець, звали його Бейтс — але бідолаху виключили торік, і...

— Це не має значення, — перебив його Джон Гренбі. — Куріння веде до пияцтва, а пияцтво тягне за собою... ну, всякі інші речі...

Гренбі виголошував промову цілу годину, а Безіл слухав; цегляний мур вздовж дороги й обважнілі від плодів гілки яблуні над головою щохвилини дедали більше втрачали барви, а думками він щоразу поринав кудись углиб. Цілковита безкорисливість цієї людини його вразила, — людини, яка звалила на власні плечі тягар інших. Гренбі запізнився на потяг, але сказав, що це не має значення, оскільки він бачить, що йому вдалося посіяти зернину відповідальності в душі Безіла.

До своєї кімнати Безіл повернувся із відчуттям трепету, тверезості та твердого переконання. До цього моменту він вважав себе досить кепським хлопчиськом; останнім героєм, з яким йому вдалося себе ототожнити, був «Гаррі-на-волосок»¹ з коміксів, які друкувалися в недільних додатках — Безілу тоді було десять років. І хоча він досить часто розмірковував про життя, всі його думки були похмурими, абстрактними й ніколи не стосувалися питань моралі. Його погані нахили по-справжньому стримував лише страх — страх втратити можливість чогось досягти, страх втратити силу.

Але зустріч із Джоном Гренбі трапилася знаменної миті. Після ранкового тріумфу шкільне життя навряд чи могло обіцяти щось більше, а тут виникло дещо нове. Стати бездоганним зовні й внутрішньо; як висловився Гренбі — вести бездоганний спосіб життя. Гренбі коротко змалював йому це бездоганне життя, не забувши наголосити на його цілком матеріальних перевагах, на кшталт загального визнання і впли-

---

¹ «Гаррі-на-волосок» — ідеться про героя доволі популярних на початку ХХ ст. коміксів Чарльза Вільяма Каглесса (1878—1931); сюжет коміксів полягав у тому, що Гаррі постійно намагався врятувати свою кохану «Прекрасну Белінду» від пасток лиходія «Невтомного Рудольфа». Комікси створювалися для щоденного додатку до газети «Нью-Йорк уорлд». — *Прим. ред.*

ву в університеті — а уява Безіла вже давно перебувала десь у далекому майбутньому. Коли на останньому курсі Єля його виберуть останнім кандидатом у члени таємного товариства «Череп і кістки», а він із сумною і сентиментальною, зовсім як у Джона Гренбі, усмішкою відмовиться і вкаже на когонебудь іншого, хто більше, ніж він, жадає вступити до цього товариства, юрба, що збереться навколо, ледь втримає сльози... А потім, коли він вступить у справжнє життя, і у віці двадцяти п'яти років звернеться до нації з інвагураційної трибуни на сходах Капітолія, всі присутні біля підніжжя громадяни його країни дивитимуться на нього знизу вгору очима, сповненими захвату та любові...

Занурений в мрії, Безіл непомітно поглинув із пів дюжини галет і випив пляшку молока, що залишилися внаслідок нічного нальоту на їдальню. Він смутно усвідомлював, що від таких нічних нальотів тепер доведеться відмовитися, але зараз на нього напав вовчий апетит. З побожністю він обірвав ланцюжок своїх приємних думок, поки не наївся.

Осінній морок за вікном розсікали фари проїжджих повз автомобілів. У цих автомобілях їхали відомі футболісти та чарівні дебютантки, таємничі авантюристки, королі шпигунства — заможні, безтурботні, представники богеми, які поспішали до блискучого Нью-Йорка, до модних танцювальних зал, до затишних кафе, до ресторанів на хмарочохах під сяйвом осіннього місяця, що прикрашені зеленню. Він зітхнув; можливо, згодом і йому вдасться стати часткою всього цього романтичного життя? Уславитися неабияким дотепником та блискучим співрозмовником, і видаватися при цьому сильним, серйозним та стриманим... Уславитися великодушним, відкритим і самовідданим, але при цьому залишатися дещо таємничим, та викликати у оточуючих добрі почуття і навіть легку гіркоту меланхолії... Стати водночас і світлим, і темним... Досягти цієї гармонії, сплавити все це воедино в одній людині — ось це була мета! Думка про таку досконалість викристалізувала його життєву енергію в несамовитий і стрімкий порив. На мить його душа полинула слідом за мінливими вогнями, туди — в мегаполіс;

потім він рішуче встав, загасив цигарку і при світлі настільної лампи почав накидати для себе правила майбутнього бездоганного життя.

II

Через місяць Джордж Дорсі, сумно виконуючи власний обов'язок, супроводжував свою матір під час прогулянки шкільною територією; опинившись у відносно відокремленому місці біля тенісних кортів, він наполегливо запропонував матері перепочити на лавці.

Досі мовлення його обмежувалося кількома уривчастими репліками: «Тут спортзал...», «Це божевільний Конклін, вчитель французької. Його у нас ніхто не любить...», «Будь ласка, не говори мені “брате мій” у присутності хлопчаків». Тепер його обличчя набуло зосередженого виразу, що властивий підліткам у присутності батьків. Далі можна було не напружуватися. Він очікував, що зараз почнуться запитання.

— Так, Джордже, а тепер поговорімо про канікули на День подяки. Кого ти до нас запросив?

— Безіла Лі.

— Розкажи мені трохи про нього.

— Розповідати особливо нічого. Хлопчик з шостого класу, йому шістнадцять років.

— Із пристойної родини?

— Так. Приїхав сюди з міста Сент-Пол, це в Міннесоті. Я його вже давно запросив.

Місіс Дорсі зауважила деяку стриманість у голосі сина:

— Ти хіба шкодуєш, що запросив його? Ви з ним більше не товаришуєте?

— Звичайно, товаришуємо...

— Адже не бачу сенсу запрошувати до себе в гості того, з ким ти вже не товаришуєш. Можна просто сказати, приміром, що у твоєї мами раптом змінилися плани.

— Я добре до нього ставлюся, — запевнив Джордж; потім знехотя додав: — Просто останнім часом він став якийсь дивний.

— Як це розуміти?

— Ну, просто дивакуватий.

— Поясни, Джордже, що з ним таке? Я не хочу, щоб ти за-
прошував у гості всіляких диваків!

— Та він не те, щоб дивак. Просто тепер він якось дивно
поводиться: буває, відведе кого-небудь вбік і провадить із ним
бесіди. А потім нібито усміхається...

Місіс Дорсі була заінтригована:

— Усміхається?

— Еге. Увесь час кого-небудь відводить убік і теревенить,
аби тільки слухали, а потім усміхається... — він скривив
вуста, показуючи — ось так.

— А про що теревені?

— Щоб, мовляв, не лаялися, не курили, щоб додому не за-
бували писати, всяке таке. Один хлопець піддався, поводить
себе тепер так само, а загалом його навсправжки не сприй-
мають. Він ніби зазнався, бо у футбол грає краще за інших.

— Добре, якщо не бажаєш, тоді не запрошуватимемо його.

— Ні-ні! — сполошився Джордж. — Я не можу відмови-
тися, адже я його вже запросив.

Певна річ, Безіл нічого не відав про цю розмову, і за тиж-
день на Центральному вокзалі Нью-Йорка шофер сімейства
Дорсі перейняв у хлопчиків їхній багаж. Над містом зайняв-
ся малиново-сірий світанок, а всіх перехожих супроводжу-
вали маленькі кульки морозяного повітря, яке вони вдиха-
ли. Навколо безліччю граней спрямовувалися в небо будівлі:
внизу вони здавалися крижаними, немов безбарвна посміш-
ка старого, вище були діагоналі матового золота, що були за-
барвлені пурпуром по краях, — там, де над нерухомим небом
пливли карнизи.

У довгому приземкуватому англійському лімузині — та-
кий автомобіль Безіл бачив уперше — сиділа дівчина, на ви-
гляд його ровесниці. Вона байдуже підставила братові щоку
для поцілунку, холодно кивнула Безілу й з кам'яним облич-
чям пробурмотіла: «Вітаю». Більше вона не зронила ні слова
і, здавалося, цілком поринула у власні думки. Напевно, че-
рез свою надмірну стриманість вона спочатку не справила
на Безіла жодного враження, але не встигли вони доїхати до

будинку Дорсі, як Безіл збагнув, що в житті ще не бачив такої красуні! У неї було загадкове обличчя. Довгі вії, що м'яко відтіняли блідість шкіри, майже торкалися щік й ніби намагалися приховати безконечну тугу в її сірих очах; але коли вона всміхалася, на її обличчі спалахував ніжний товариський вираз, немов кажучи: «Продовжуйте далі; я слухаю. Я зачарована! Я... Я так чекала — цілу вічність — цієї зустрічі з вами!». Потім вона згадувала, що сором'язлива, або тужить; усмішка зникала, і дівчина знову опускала вії. Мить, що ледве встигла розпочатися, відразу закінчувалася, залишаючи по собі лише нав'язливу та невситиму цікавість.

Будинок Дорсі розташовувався на 53-й вулиці. Спочатку Безіла здивувала удавана вузькість його фасаду з білого мармуру і максимально повне використання всього можливого внутрішнього простору. По всій ширині будинку вишикувалися зали для прийому гостей, у вікнах їдальні сяяло штучне освітлення, п'ять поверхів у шанобливій тиші обслуговували невеликий ліфт. Ця компактна розкіш видалася Безілу новим світом. Цікавим і романтичним видавалося те, що навіть підлоги на цьому острові були розкішнішими, ніж увесь величезний особняк Джеймса Дж. Гілла в рідному місті. Від хвилювання Безіл відразу забув про шкільне заціпеніння. Ним знову опанувала спрага до нового досвіду, яку пробуджували в ньому попередні короткі поїздки до Нью-Йорка. У потужному та яскравому блиску П'ятої авеню, в цій вродливій дівчині, яка не зронила за всю дорогу ні слова, крім механічного «Вітаю!», у цьому бездоганному будинку, ніщо не видавалося йому знайомим, а він знав, що коли про оточення йому нічого невідомо — отже, попереду обов'язково чекає пригода.

Виявилось, що настрою, який охоплював його протягом цілого місяця, не так легко позбутися. На першому місці для нього тепер перебував ідеал. Жоден день не мине намарно, коли він, як казав Джон Гренбі, залишатиметься «чесним із собою» — а це означало допомагати іншим. За ці п'ять днів він зможе добре потрудитися над Джорджем Дорсі; крім того, можуть появитися й інші кандидати. Ось так, розмірковую-

чи про те, що йому випала нагода отримати найкраще з обох світів, він розпакував свій саквояж і переодягнувся до обіду.

Посадили його поруч з місіс Дорсі, яка зауважила, що Безділ дещо більш приязний, ніж було заведено — так завжди поводили себе уродженці Середнього Заходу, — але при цьому йому не бракувало ввічливості та врівноваженості. Він розповів їй, що збирається стати дипломатом — і сам собі не повірив; але побачивши, що це викликало у місіс Дорсі зацікавлення, він не став більше нічого вигадувати, щоб виправити похибку.

Залишок дня був розпланований заздалегідь; вони збиралися піти танцювати. Адже то був дивовижний час! Моріс¹ танцював танго в шоу «За рікою», а Кастлі² демонстрували свій славнозвісний крок у третьому акті «Сонечка» — і цей крок проклав шлях у вищий світ сучасному танцю, відкрив для дівчат із хороших родин дорогу до кафе, що докорінно змінило американський уклад життя. Могутня і багата імперія відчула свою потужність і почала шукати розваг — хай і невибагливих, але і не вульгарних.

До третьої години зібралася компанія з семи осіб, і всі сіли в лімузин, щоб відправитися в кабаре «У Еміля»³. Серед них були дві бліді елегантні шістнадцятирічні дівчини — прізвище батька однієї з них гриміло в фінансовому світі — і двоє гарвардських першокурсників, які обмінювалися зрозумілими лише для них жартами і приділяли увагу лише Жобені Дорсі.

---

¹ *Моріс Муве* (1889–1927) — один з найвідоміших салонних танцівників Америки. У бродвейському шоу «За рікою» (1912) танцював танго в парі з Флоренс Волтон (1890–1981); ця пара тоді вважалася суперниками пари Кастлів (про них див. далі).

² *Вернон Кастл* (1887–1918) та *Ірен Кастл* (1893–1969) — салонні танцівники, які винайшли особливий стиль танцю — різновид фокстроту — названий на їхню честь «кастл-уолк»; британська музична комедія «Сонечко», в якій виконувався цей танець, з успіхом демонструвалася на Бродвеї 1913 р. — *Прим. ред.*

³ *Кабаре «У Еміля»* — популярне до початку Першої світової війни кабаре в театральному кварталі Нью-Йорка; в цьому кабаре часто виступали Вернон та Ірен Кастл. — *Прим. ред.*

Безіл очікував, що зараз усі почнуть ставити одне одному звичайні питання:

«А ти в якій школі навчаєшся?», «Чи ти знаєш такого-то або таку-то?», — і спілкування стане невимушеним, але нічого такого не було. Панувала якась знеособлена атмосфера; його навіть долали сумніви, чи запам'ятала та четвірка його ім'я? «Насправді, — міркував він, — ніби кожен лишень і чекає, коли ось-ось хтось із нас виставить себе у смішному становищі». І знову все навколо видалося йому новим і невідомим; він вирішив, що в Нью-Йорку, мабуть, заведено поводитися саме так.

Вони приїхали в кабаре «У Еміля». Лише в деяких паризьких ресторанах, де все ще зустрічаються аргентинці, які невтомно виписують ногами кренделі, що закладені в них самою природою, зберігся хоча б відблиск тієї танцювальної манії, що охопила світ напередодні Першої світової війни. Тоді танці не були доповненням до алкоголю, залицяння чи засобом звікувати ніч — вони були самодостатніми. Мало-рухливі біржові маклери, шістдесятирічні жінки, ветерани армії конфедератів, поважні державні мужи та вчені, жертви гіподинамії — всі вони бажали не просто танцювати, але танцювати чудово! У тверезих до того головах дозрівали найфантастичніші устремління; неймовірна потреба виставляти себе напоказ раптом стала проявлятися в родинях, що вирізнялися скромністю протягом декількох поколінь. Довгоногі нікчеми на ранок прокидалися відомими, відчинялися місця, в яких, на бажання, можна було танцювати хоч до ранку. Завдяки витонченості рухів або ж незграбній похибці будувалися і руйнувалися кар'єри, укладалися шлюби або розривалися заручини — а високий англієць і дівчина в голландському оціпку¹ оголошували наступний танець...

Біля входу в кабаре Безіл неабияк розхвилювався: сучасні танці належали до тієї категорії речей, щодо яких Джон Гренбі був особливо непримиренний.

У гардеробній він підійшов до Джорджа Дорсі:

---

¹ Ідеться про Вернона та Ірен Кастрл. — *Прим. ред.*

— У нас є вільний юнак? Як гадаєш, чи не буде заперечень, якщо я танцюватиму самі вальси? Решту я танцюю так собі...

— Звичайно, жодних проблем, — він із цікавістю поглянув на Безіла. — Овва, та невже ти взагалі від усього вирішив відмовитися?

— Ні, не від усього... — знітився Безіл.

Танцювальна зала вже була переповнена. Особи різного віку та рангів напружено ковзали під нервові та бурхливі ритми модної мелодії «Переборщив з гірчицею»¹. Три пари, що утворилися, миттєво встали з-за столу, залишивши Безіла на самоті. Споглядаючи у різні боки, він намагався переконати себе, що глибоко зневажає те, що відбувається, але досить добре вихований, щоб демонструвати це. Однак навколо було на що подивитися, а тому зберігати такий настрій виявилось складно; і він, як зачарований, сидів і дивився на енергійні ніжки Жобени, аж раптом до нього за столик сів недобре зодягнений юнак років дев'ятнадцяти.

— Перепрошую, — заговорив він з перебільшеною люб'язністю, — чи не за цим столиком сидить юна міс Жобена Дорсі?

— Так, за цим.

— Мене запросили тут сісти. Прізвище моє — де Вінчі. І не запитуй — з художником ми не рідня!

— Моє прізвище Лі.

— Дуже добре, Лі. Що тобі замовити? Що ти сьогодні п'єш? — Наблизився офіціант з тацею, і де Вінчі з огидою поглянув на те, що принесли. — Чай, суцільний чай... Офіціанте, принесіть-но мені подвійний «бронкс»²... А для тебе, Лі? Те саме?

— Ні-ні, дякую, — швидко відповів Безіл.

— Тоді несіть один.

---

¹ «Переборщив з гірчицею» — популярна мелодія 1913 р. у стилі регтайм, створена британським аранжувальником Сесилом Макліном (1883–1944) за мотивами французької пісеньки «Tres Moutarde». — *Прим. ред.*

² «Бронкс» — коктейль, інгредієнтами якого є джин, апельсиновий сік і два сорти вермуту.

Де Вінчі зітхнув; у нього був стомлений вигляд п'яка, який вже кілька днів не виходить із запою.

— Онде гарненький песик під столом. Даремно вони дозволяють тут курити, якщо сюди проводять собак.

— А в чому річ?

— Дим роз'їдає очі.

Його логіка викликала у Безіла деяку розгубленість.

— Тільки не кажи мені про собак, — з глибоким зітханям продовжував де Вінчі. — Я намагаюся про них не думати.

Безіл охоче змінив тему, поцікавившись, чи навчається його співрозмовник у коледжі.

— Два тижні. — Для більшої переконливості де Вінчі підняв угору два пальці. — Рівно стільки мені треба було, щоб закінчити Єль. Я був першим, кого в п'ятнадцятому році вигнали з Шеффу¹.

— Сумно, — щиро відказав Безіл. Зробивши глибокий вдих, він зобразив співчутливу посмішку. — Твої батьки, либонь, засмутилися.

Де Вінчі витріщився на нього з-під лоба, немов з-за скелець окулярів, але не встиг він відповісти, як танець скінчився й інші повернулися за столик.

— Вітаю, Скідді.

— Нарешті, Скідді!

Всі вони добре зналися. Один з першокурсників поступився йому місцем поряд із Жобеною, і між ними зав'язалася приглушена розмова.

— Це Скідді де Вінчі, — шепнув Джордж на вухо Безілу. Того літа вони з Жобеною побралися, та підозрюю, що з неї вистачило. — Траплялося, вони тікали на авто його матусі в Бар-Харбор; вели себе просто жакливо.

Несподівано Безіл зашарівся від хвилювання, ніби хтось клацнув електричним ліхтариком. Він дивився на Жобену —

---

¹ *Шефф* — жаргонна назва Науково-технічного коледжу, одного з підрозділів Єльського університету. Заснований 1847 р. та згодом перейменованний на честь залізничного магната і філантропа Джозефа Ерла Шеффілда (1793–1882), який пожертвував коледжу 130 тис. доларів. У 1956 р. коледж припинив функціонувати як окремий заклад.

її нескінченно відчужене обличчя на мить просвітліло, хоча усмішка відразу стала сумною; в її очах читалася щира доброзичливість, але не було радості. Безіл захотілося дізнатися, чи бентежить Сکیدді де Вінчі розрив із Жобеною. Можливо, якщо він виправиться, кине пити й повернеться до Єля, вона змінить рішення.

Знову заграла музика. Безіл зніяковіло розглядав свою чашку.

— Танго, — сказав Джордж. — Танго ж можна танцювати, га? У ньому нічого поганого немає — іспанський танець.

Безіл замислився.

— Звичайно, можна, — наполягав Джордж. — Кажу тобі, це іспанський танець. Чим тебе бентежить іспанське танго?

Один з першокурсників із цікавістю дивився в їхній бік. Перехилившись через столик, Безіл запросив Жобену на танець.

Перш ніж підвестися, вона щось шепнула де Вінчі, а потім, щоб компенсувати цю невеличку нечемність, усміхнулася Безілу. Він, з легким запамороченням, повів її до зали.

Раптом вона зронила настільки обурливу репліку, що Безіл здригнувся і мало не спіткнувся, гадаючи, чи не почулося йому?

— Можу посперечатися, що твої губи поцілували вже тисячу дівчат, — мовила вона.

— Що?!

— Скажеш, ні?

— Звичайно, ні, — заявив Безіл. — Насправді я...

Вона знову байдуже опустила вії й почала підспівувати оркестру:

*Танго зсередини зігріває,
Тіло в різні сторони хитає,
І більш незнаного таки немає...*

Що таїли ці слова? Що поцілунки — це звичайна річ, що вони варті захоплення? А ще Джон Гренбі, якщо його згаду-

вати, говорив: «Хто цілує вродливу дівчину, той підштовхує її в лігво диявола».

Безілу згадалося все його минуле: вечір, проведений із Мінні Бібл на веранді у Кампфів, повернення з озера Блек-Бер¹ разом з Імоджен Біссел на задньому сидінні машини, численні знайомства завдяки іграм в «пошту», дитячі поцілунки, які припадали на вухо чи ніс, оскільки об'єкт ухилявся.

Тепер із цим покінчено; він більше ніколи не поцілує жодної дівчини, поки не зустрине ту, яка стане його дружиною. Але його турбувало, що дівчина, яка здавалася йому абсолютно безгрішною, настільки легковажна в цьому питанні. Дивне збудження, яке охопило його, коли Джордж згадав, що Жобена й Скідді де Вінчі в автомобілі «вели себе просто жахливо», переросло в обурення, і це обурення зростало. Злочинне діяння — адже їй не було ще й сімнадцяти. Раптом його осяяло: напевно, він не повинен залишатися осторожним; напевно, йому доля подарувала можливість проявити себе. Якщо пояснити їй, що це глухий кут, що вона прирікає себе на страждання, то його поїздка до Нью-Йорка не буде марною. Він зможе повернутися в школу щасливим, усвідомлюючи, що приніс одній дівочій душі спокій, якого вона раніше не знала.

Насправді що виразніше він уявляв собі Жобену і Скідді де Вінчі в автомобілі, то більше скаженів.

О п'ятій годині вони вийшли з кабаре «У Еміля», щоб перебраться в «Кастл-гаус»². Асфальт поблискував від мряки. Схвильована настанням сутінків, Жобена рвучко схопила Безілу під руку:

— Всі ми не помістимося в автомобілі. Наймімо он той екіпаж.

---

¹ *Озеро Блек-Бер* — вигадана Фіцджеральдом назва. — *Прим. ред.*

² Ідеться про танцювальний клуб, організований на кошти кількох представниць нью-йоркського вищого світу. Вернон та Ірен Кастл виступали тут у ролі вчителів новітніх танців. Підлітки віку Безіла танцювали в цьому закладі у другій половині дня; доросла публіка з'їжджалася вечорами. — *Прим. ред.*

Вона дала адресу старезному кучерові у вицвілій темно-зеленій лівреї, й перекошені дверцята загородили їх від дощу.

— Як вони всі мені набридли! — зашепотіла вона. — У них порожні очі, у всіх, крім Скідді, але через якусь годину в нього буде заплітатися язик. Перший сигнал уже був: він почав бідкатися через свого песика Курчатко, який здох місяць тому. Ти коли-небудь зачаровувався тим, хто приречений; тим, хто йде визначеним долею шляхом, ніколи не скаржитися, не сподівається; тим, хто змирився з таким буттям?

Його чисте серце відчайдушно запротестувало.

— Навіщо ж себе губити? — заперечив він. — Кожен може почати з чистого аркуша.

— Тільки не Скідді.

— Кожен може, — наполягав він. — Потрібно лише прийняти рішення стати трішки кращим, і тоді ти здивуєшся, наскільки це легко і наскільки щасливішим ти станеш.

Схоже, вона його не чула.

— Як чудовно, чи не так? Надворі негода, а ми з тобою їдемо в цьому екіпажі, — вона повернулася до нього та усмінулася, — удвох.

— Так, — мимоходом погодився Безіл. — Суть у тому, щоб кожен намагався вести бездоганний спосіб життя. Починати можна в дитячому віці, років у десять-одиннадцять, тоді можна досягти абсолютної бездоганності.

— Справді, — згодилася вона. — У певному сенсі Скідді й веде бездоганний спосіб життя. Він не знає тривоги, не знає жалю. Його можна було б відправити в минуле... ну, скажімо, у вісімнадцяте століття або в будь-яку добу, коли цінувалися гроші та красені, — і він був би там як вдома.

— Це зовсім інше, — стривожився Безіл. — Це зовсім не те, що я розумію під терміном бездоганне життя.

— Ти маєш на увазі щось більш витончене, — припустила вона. — Я відразу про це подумала, побачивши твоє підборіддя. Б'юся об заклад, ти просто береш усе, що захочеш.

Кинувши на нього ще один погляд, вона хитнулася в його бік.

— Ти не розумієш... — почав він.

Вона поклала руку йому на лікоть:

— Зачекай хвилинку; ми майже приїхали. Не поспішаймо до зали. Тут так святково, все палахкотить, а там — задуха, штовханина. Скажи візникові, нехай проїде ще кілька кварталів. Я помітила, що ти зовсім мало танцював; мені це сподобалось. Терпіти не можу чоловіків, які підскакують при першому акорді, ніби від цього залежить їхнє життя. Скажи, тобі справді лише шістнадцять?

— Справді.

— А видаєшся старшим. У твоєму обличчі так багато можна прочитати.

— Ти не розумієш... — уже з відчаєм повторив Безіл.

Прочинивши віконце, вона звернулася до візника:

— Підіймайтеся Бродвеєм, поки ми не скажемо, де зупинитися. — Знову відкинувшись на сидіння, вона мрійливо повторила: — Бездоганне життя. Хотіла б я провадити бездоганне життя. Я ладна страждати, якщо знати заради чого; не бажаю чинити щось мізерне, жалюгідне, нище — нехай у мене будуть лише великі гріхи.

— Та ні ж бо! — сполохався Безіл. — Хіба це вихід? Це хворобливі думки. Ніколи не говори таких речей — ти ж дівчина, тобі всього шістнадцять років. Ти мусиш... мусиш усе обмірковувати та частіше згадувати про вічне. — Він спинився, очікуючи, що Жобена його переб'є, та вона мовчала. — Ось я, наприклад, лишень місяць тому викурював по дванадцять або навіть п'ятнадцять цигарок на день, коли у мене не було тренування з футболу. Сипав прокльонами, лихословив і майже не писав додому, тому батьки змушені були час від часу телеграфувати — тривожилися про моє здоров'я. У мене не було почуття відповідальності. До недавнього часу мені навіть і на думку не спадало, що можна жити бездоганно, але варто лише спробувати.

Він зробив паузу не в змозі впоратися зі своїми почуттями.

— На думку не спадало? — тихо перепитала Жобена.

— Ніколи. Я був таким, як усі, навіть гіршим. Мимохідь цілувався з дівчатами й не страждав.

— Що ж... що тебе так змінило?

— Зустріч з однією людиною. — Він різко повернувся до неї й ціною чималих зусиль зобразив на своєму обличчі жалюгідну подобу ледь помітної та сумовитої посмішки Джона Гренбі. — Жобено, у тебе... у тебе є задатки високоморальної дівчини. Я глибоко засмутився, помітивши, як ти сьогодні палила й танцювала ті сучасні, розгнuzдані танці, — це ж дикунство. Та ще ті твої розмови про поцілунки... А якщо ти зустрінеш чоловіка, який зберіг цноту і який нікого не цілував, окрім рідних, — тобі ж доведеться зізнатися, як ти жакливо себе поводи́ла?

Вона раптом різко відкинулася назад і рішуче промовила крізь бокове віконце:

— Тепер можете повертати у зворотному напрямку — адресу ми вам повідомили.

— Цьому треба покласти край. — Безіл знову посміхнувся, щосили намагаючись підняти її на сходи́нку вище. — Пообіцяй мені, що спробуєш. Це не так вже й складно. І коли одного чудового дня у твоєму житті з'явиться чесний і відкритий чоловік, який запитає: «Вийдеш за мене заміж?» — ти зможеш сказати йому, що ніколи не танцювала фривольних танців, окрім іспанського танго і бостону, і ніколи ні з ким не цілувалася... з шістнадцяти років, а можливо, тобі взагалі не доведеться говорити, що ти бодай із кимось цілувалася.

— Це ж нечесно, — сказала вона якимось дивним голосом. — Хіба я не повинна сказати йому всю правду?

— Ти зможеш сказати, що згрішила через незнання гріха.

— Он як.

На жаль, екіпаж зупинився саме біля «Кастл-гауса». Жобена поквапилася всередину і, аби загладити свою провину внаслідок тривалої відсутності, увесь вечір присвятила виключно Скідді й гарвардським першокурсникам. Але, поза сумнівом, вона замислилася — точно так, як він місяць тому. Якби Безіл мав трохи більше часу, йому вдалося б остаточно переконати її, продемонструвавши вплив на оточуючих того, хто веде бездоганний спосіб життя.

Але наступного дня юнак її майже не бачив. Вона втекла ще до сніданку і не прийшла на зустріч із Безілом і Джорджем після денної вистави; даремно вони чекали на неї в «Білтмор-грилі». Під час вечері були гості, Безіл відчув прикрість через те, що Жобена після обіду відразу кудись зникла. Невже його серйозність її налякала? У такому разі її необхідно побачити, переконати, прив'язати до себе невидимою ниткою високої мети. Можливо... можливо, — вона і є та ідеальна дівчина, з якою йому судилося побратися. Від цієї карколомної думки йому затамувало подих. Він почав планувати їхнє майбутнє: вони підтримуватимуть одне одного в досягненні бездоганного життя і жоден з них не подарує поцілунку нікому іншому — на цій умові він наполягатиме, до того ж категорично; дівчина має заприсягтися, що ані на крок не наблизиться до Скідді де Вінчі; а після буде подружнє життя, сповнене високого служіння, бездоганності та любові.

Увечері хлопчики знову пішли в театр. Повернулися вони майже опівночі; Джордж піднявся наверх, щоб побажати матері добраніч, а Безілові доручив дослідити вміст холодильника. У темній кухні, коли Безіл намагався на дотик визначити на незнайомій стіні, де вмикається світло, раптом він почув, як у кухні хтось вимовив його ім'я, та здригнувся:

— ...містер Безіл Дюк Лі.

— Нічого проти нього не маю. — Безіл впізнав манеру Скідді де Вінчі розтягувати слова. — Звичайнісінький хлопча...

— Неправда, він мерзенний маленький педант, — безпелляційно заявила Жобена. — Читав мені замшілі нотації про мораль, про паління, танці, поцілунки та про те, як в моєму житті одного дня з'явиться чесний і порядний чоловік... ти ж розумієш: чесний і порядний чоловік. Гадаю, що говорив він про себе, бо вихвалявся, яким бездоганим життям він живе. Ох, просто жах, до того ж він говорив настільки єлейним тоном, що мене ледь не знудило. Вперше в житті мені захотілося випити коктейль.

— Не переймайся, він ще дитина, — беззлобно повторив Скідді. — У нього перехідний вік. Встигне ще подорослішати.

Безіл застигнув від почутого; його обличчя палало, щелепа відвисла. Найбільше йому хотілося наживати п'ятами, але він приріс до підлоги.

— Те, що я думаю про праведників, навряд чи можна надрукувати на папері, — повідомила Жобена через якийсь час. — Мабуть, я від природи мерзенна, Сکیدді; у будь-якому разі, спілкування з пристойними молодими людьми завжди викликає у мене таку реакцію.

— Тоді як щодо мене, Жобено?

Запанувала довга пауза.

— Цього разу зі мною щось трапилося, — врешті-решт, зізналася вона. — Ще вчора я вважала, що між нами все скінчено, Сکیدді, але відтоді у мене перед очима так і стоїть юрба таких, як цей Безіл Дюк Лі, тільки вже дорослих, і всі вони прохають мене розділити з ними їхнє бездоганне життя. І я відмовляюся — звичайно. Якщо хочеш, я виїду за тебе в Гринвічі — притьмом завтра!

III

О першій годині ночі у Безіла ще світилося у кімнаті. Ти-няючись кімнатою, він подумки розбирав одну судову справу за іншою з Жобеною в ролі лиходійки, але будь-яка з них розбивалася об скелю гіркого приниження. «Мерзенний маленький педант» — ці слова, виголошені з переконаністю й презирством, перекреслили всі високі принципи Джона Гренбі. Він став рабом власних ідеалістичних марень — за останню добу Жобена стала головною рушійною силою його життя, і в глибині душі Безіл відчував, що вона має рацію.

Коли він прокинувся в День подяки, під очима у нього темніли кола. Саквояж, покладений для негайного від'їзду, нагадував про вчорашню ганьбу; Безіл, який ще не зовсім прокинувся, валявся в ліжку, потупившись на стелю; його очі наливалися рясними сльозами. Людина старшого віку могла б прикритися добрими намірами, але Безіл не знаходив собі виправдань. Шістнадцять років він плів за течією без керма і без вітрил, завдяки лише своїй природній боротьбі за виживання, та ще тій обставині, що дорослі, крім Джона Гренбі, ніколи не

захоплювали його уяви. Тепер Джон Гренбі розчинився з вчорашнім днем без сліду, і Безіл прийняв як належне, що тепер йому самому, без порадників, доведеться відновлювати свою попередню позицію.

Напевно він знав лише те, що Жобена не повинна виходити за Скідді де Вінчі. Безіл відмовлявся нести відповідальність за такий її вчинок. Якщо знадобиться, він готовий був піти до її батька та все йому розповісти.

За пів години, вийшовши зі своєї кімнати, він зіткнувся з Жобеною в коридорі. На ній був модний блакитний костюм: вузька спідниця та льняна блуза з рюшами біля комірця. Злегка піднявши вії, вона чемно побажала йому доброго ранку.

— Мені потрібно з тобою поговорити, — похапцем пробелькотів він.

— Ой, вибач, — вона усміхалася йому, ніби нічого й не трапилося, що його надто збентежило. — У мене лишень хвилинка.

— Це досить важливо. Я знаю, що викликаю у тебе неприязнь...

— Що за нісенітниця! — вона весело розсміялася. — Я добре до тебе ставлюся. Звідки такі безглузді думки?

Не встиг хлопчак відповісти, як вона квапливо помахала йому рукою і втекла вниз сходами.

Джордж поїхав до міста, і Безіл провів ранок, блукаючи Центральним парком серед лапатоного снігу, що вільно кружляв, і продумував промову, заготовлену для містера Дорсі.

«Це не моя справа, просто мені боляче спостерігати за тим, як ваша дочка витрачає своє життя на безпутну людину. Якби я мав дочку з подібним ставленням до життя, я був би тільки вдячний тому, хто зміг би розкрити мені очі, тому я і прийшов до вас. Зрозуміло, після цього я не зможу залишатися у вашому будинку, а тому будьте».

О чверть на першу, хвилюючись від очікування у вітальні, він почув, як увійшов містер Дорсі. Безіл поквапився нагору, але містер Дорсі вже зайшов у ліфт і натиснув на кнопку. Розвернувшись, Безіл пустився наввипередки з машиною на третій поверх і застав містера Дорсі в холі.

— Це стосується вашої дочки... — схвильовано почав він, — це стосується вашої дочки...

— Слухаю, — зупинився містер Дорсі, — із Жобеною щось не так?

— Мені треба поговорити з вами про неї.

Містер Дорсі засміявся:

— Чи не збираєшся ти просити її руки?

— О ні.

— Ну добре, поговоримо після вечері, коли з'їмо індичку й забудемо про всі негаразди.

Поплескавши Безіла по плечу, він пішов до своєї кімнати.

Це була велика родинна вечеря і, вдаючи, що він поглинений розмовою, Безіл уважно стежив за Жобеною, намагаючись за її вбранням та виразом обличчя розкусити відчайдушні наміри дівчини. Вона майстерно вміла приховувати свої справжні почуття, у чому цього ранку він зміг переконатися особисто, однак кілька разів вона глянула на годинник, після чого щоразу її погляд ставав задумливим.

Після вечері до бібліотеки принесли каву, і Безілу почало здаватися, що пустопорожні балачки надто затягнулися. Коли Жобена несподівано встала і вийшла з кімнати, він кинувся до містера Дорсі.

— Ну, юначе, чим можу зарадити?

— Розумієте... — зам'явся Безіл.

— Наразі вдалий час для розмови — я ситий і щасливий.

— Розумієте... — Безіл знову затнувся.

— Сміливіше. Ми збиралися поговорити про мою Жобену.

Але тут із Безілом трапилося щось неймовірне. Він поглянув на себе збоку — і побачив ябедника, який, перебуваючи в гостях, підло нашіптує містеру Дорсі про його дочку.

— Розумієте... — тупо повторив він.

— Питання перше: чи зможеш ти її забезпечувати? — весело запитав містер Дорсі. — Питання друге: чи зможеш ти тримати її під контролем?

— Забув, що хотів сказати, — випалив Безіл.

Спантеличений, він вибіг із бібліотеки. Кинувшись нагору, він постукав до кімнати Жобени. Ніхто не відповів, тоді

він прочинив двері й заглянув усередину. В кімнаті нікого не було, але на ліжку лежав наполовину зібраний саквосяж.

— Жобено! — тривожно покликав він.

Відповіді не було. Покоївка, що проходила повз кімнату, повідомила, що міс Жобена робить завивку в маминій кімнаті.

Безіл поквапився вниз, поспіхом надягаючи капелюх і пальто, він напружено згадував, де саме вони якось увечері висадили Скідді де Вінчі. Впевнений, що впізнає будівлю, він проїхав по Лексінгтон-авеню на таксі, помилився трьома парадними дверима — і затремтів від радості, коли на табличці поруч із дзвінком побачив ім'я: «Леонард Едвард Девіс де Вінчі». Натиснувши на кнопку, Безіл почув, як у свердловині внутрішніх дверей повернувся ключ.

Жодного плану в нього не було. Не сподіваючись перекопати де Вінчі, він вирішив як у виставі повалити суперника на підлогу, зв'язати й залишити лежати на підлозі, допоки все не вгамується. З огляду на те, що Скідді важив на сорок фунтів більше, завдання було не з легких.

Скідді пакував речі — навіть пальто, недбало кинуте на валізу, не могло приховати цього факту від Безіла. З-поміж різних речей на туалетному столику стояла почата пляшка віскі, а поруч — напівпорожня склянка.

Приховуючи своє здивування, Скідді запропонував Безілу крісло.

— У мене до тебе справа... — Безіл намагався говорити спокійно, — це стосується Жобени.

— Жобени? — спохмурнів Скідді. — Що таке? Це вона тебе прислала?

— Ні-ні. — Безіл проковтнув клубок, що підступив до горла, намагаючись виграти час. — Я тут подумав... хотів із тобою порадитися... розумієш, я бачу, що вона мене недолюблює, але не знаю за що.

На обличчі у Скідді промайнуло полегшення.

— Нісенітниця якась. Вона до тебе добре ставиться. Вип'єш?

— Ні. Зараз не хочу.

Скідді допив склянку; після недовгого вагання прибрав із валізи пальто.

— Мені пакуватися треба, ти вибач, гаразд? За місто їду.

— Звичайно.

— Може, все-таки вип'єш?

— Ні, я нещодавно зав'язав.

— Коли починаєш сіпатися через усілякі нісенітниці, найкраще рішення — алкоголь.

Задзвонив телефон, і він відповів, щільно притискаючи слухавку до вуха:

— Так... Я не можу зараз говорити... Так... Тоді о пів на шосту. Зараз близько четвертої... Потім поясню... Побачимось...— З офісу телефонували, — пояснив він із награною байдужістю. — Чи не надумав ковтнути трохи, га?

— Ні, дякую.

— Облиш хвилювання. Радій життю.

— Неприємно гостювати в будинку і знати, що ти комусь не подобаєшся.

— Та подобаєшся ти їй, подобаєшся! Вона сама мені говорила про це.

Поки Скідді збирав речі, вони обговорювали далі цю ситуацію. В голові у Безіла запаморочилось, нерви були натягнуті до межі, і після кожного запитання, що було поставлене серйозним тоном, він вдавався в безконечні розлогі міркування. Він так і не вигадав нічого ліпшого, аніж залишатися зі Скідді й чекати найкращої нагоди для довірливої бесіди.

Однак тактика «морочити голову» не допомогла; настирливість гостя стала Скідді надокучати. Врешті-решт, він зачинив валізу, залпом осушив склянку і заявив:

— Добре, мені час вирушати.

Вони вийшли разом, і Скідді спіймав таксі.

— Тобі в який бік? — запитав Безіл.

— У передмістя... Тобто в центр.

— Я з тобою, — зголосився Безіл. — Ми могли б... могли б випити... в «Білтморі».

Скідді завагався.

— Я тебе підкину до місця призначення.

Коли таксі загальмувало біля «Білтмора», Безіл не ворухнувся, щоб вийти.

— Хіба ти зі мною не підеш? — з надією запитав він.

Насупившись, Скідді глянув на годинник:

— Часу обмаль.

Безіл засмучено відкинувся на спинку сидіння:

— Самому мені туди йти не варто: я виглядаю дуже молоддо, у мене навіть замовлення не приймуть, якщо зі мною не буде когось соліднішого.

Вмовляння подіяли. Скідді вийшов із таксі, примовляючи: «Лишень хутчіш», і вони увійшли в бар.

— Що ти питимеш?

— Що-небудь міцніше, — відповів Безіл, запалюючи першу цигарку за місяць.

— Два «стінгери»¹, — замовив Скідді.

— Це не серйозно.

— Тоді два подвійних «стінгери».

Краєчком ока Безіл зиркнув на годинник. Було двадцять по п'ятій. Не чекаючи, поки Скідді доп'є свій коктейль, він зробив знак офіціанту повторити замовлення.

— Ні-ні! — запротестував Скідді.

— Моя черга, не сперечайся.

— Ти ж не доторкнувся до свого келиха.

Безіл з огидою пригубив коктейль. Він зауважив, що від нової порції спиртного Скідді дещо розслабився.

— Піду я, — машинально вимовив він. — Важлива зустріч.

Тут Безіла осяяло.

— Я от гадаю: чи не завести собаку? — оголосив він.

— Не говори зі мною про собак, — скорботно мовив Скідді. — У мене були жахливі переживання щодо собаки. Я тільки нещодавно оговтався.

— Я вважаю, собака — найкращий друг людини, — не вгамовувався Безіл.

---

¹ *Стінгер* (англ. Stinger) — алкогольний коктейль на основі м'ятного лікеру і спирту, які ретельно перемішують струшуванням і подають у коктейльному келиху.

— Справді? — Скідді щосили ляснув долонею по столу. — Я теж так вважаю, Лі. Саме так.

— Ніхто не любить тебе так віддано, як собака, — продовжував Безіл, сентиментально вдивляючись удалечінь.

Тут принесли другу порцію подвійних «стінгерів».

— Дозволь розповісти мені про собаку, якого більше немає, — погодився Скідді. Він глянув на годинник. — Уже спізнююся, та одна хвилина погоди не змінить — ти ж любиш собак.

— Люблю їх понад усе на світі, — Безіл підняв свій перший келих, який ще був наполовину повний. — За наших найкращих друзів, за собак!

Вони випили. На очах Скідді заблищали сльози.

— Слухай, я тобі розповім. Узяв я цього песика ще цуценям, виростив, вигодував. Красень був, ердельтер'єр, породистий, від Мактавіша Шостого.

— Зуб даю, що красень!

— Ще б пак! Слухай...

Заговоривши про свого собаку, Скідді зм'як, й Безіл підсунув йому свій непечатий келих, який той відразу міцно стиснув пальцями. Підкликавши бармена, Безіл замовив ще два «стінгери». На настінному годиннику було п'ять хвилин по шостій.

Скідді говорив і далі. Згодом лише сам погляд на журнальну статтю про собак викликав у Безіла гострий приступ нудоти. О пів на сьому Скідді, похитуючись, підвівся:

— Треба йти... Важливе побачення... Не хотів би засмутити...

— Гарзд. Ходімо до шинквасу та вип'ємо ще по одній на останок.

Скідді був знайомий з барменом і трохи потеревенив із ним, оскільки час вже не мав значення. Він випив зі своїм давнім приятелем, щоб побажати йому успіху в досить важливій справі. Потім осушив ще келих.

Чверть на восьму Безіл вивів Леонарда Едварда Девіса де Вінчі з бару готелю, залишивши його валізу під опікою бармена.

— Важлива зустріч... — бурмотів Скідді, поки вони чекали таксі.

— Дуже важлива, — підтвердив Безіл. — Я маю перекона-
тися, що ти туди потрапиш.

Коли під'їхала машина, Скідді завалився на сидіння, а Бе-
зіл сказав шоферу адресу.

— Дякую тобі, бувай! — вигукнув Скідді. — Зайдімо ще
куди-небудь, вип'ємо ще один раз за кращих друзів людини.

— Е ні, — відмовився Безіл, — у тебе надто важлива
зустріч.

— Ти правий. Надто важлива.

Машина рушила, і Безіл дивився їй услід, поки вона не
зникла за рогом. Скідді їхав на Лонг-Айленд провідати моги-
лу улюбленого песика.

IV

Раніше Безіл не брав до рота ані краплі спиртного, і зараз
у його і без того охоплену тріумфальним полегшенням голову
вдарило ще й три коктейлі, які йому довелося в себе перехи-
лити. Повертаючись в будинок Дорсі, він звів очі до неба і ви-
бухнув реготом. Почуття власної гідності, що було втрачене
минулої ночі, знову повернулося до нього; його гріла впевне-
ність у своїй могутності.

Двері відчинила покоївка, і Безіл інтуїтивно відчув, що
в холі на першому поверсі хтось є. Він почекав, поки покоїв-
ка піде, потім підійшов до дверей гардеробної та прочинив їх.
Там, біля саквояжику, стояла Жобена, роздратована й пере-
лякана водночас. Чи то Безіл, обманутий своєю самовпевне-
ністю, щось переплутав, чи то її личко й справді засяяло від
полегшення, коли він увійшов?

— Вітаю. — Вона зняла пальто, повісила його, немов саме
для цього сюди увійшла — і вийшла на світло. Її обличчя, ча-
рівне і бліде, випромінювало спокій, ніби вона сіла та скла-
ла руки.

— Джордж тебе розшукував, — байдуже повідомила вона.

— Справді? Я бачився з одним приятелем.

З подивом вона відчула легкий запах коктейлю.

— Але мій друг відправився на могилку свого собаки, тому
я повернувся додому.

Вона раптом заціпеніла:

— Це був Скідді?

— Він розповідав мені про свого собаку, — похмуро повідомив Безіл. — Що не кажи, а собака — кращий друг людини.

Дівчина сіла на диван і втупилася на Безіла широко розплющеними очима:

— Скідді напився до втрати пульсу?

— Він поїхав на могилу свого собаки.

— От дурень! — вигукнула вона.

— Ти на нього чекала? Невже це твій саквояж?

— Не твоя справа.

Безіл витягнув валізу з гардеробної та заніс у ліфт:

— Сьогодні вона тобі не знадобиться.

В її очах зблиснули сльози відчаю.

— Не здумай пити, — уривчасто сказала Жобена. — Хіба ти не бачиш, на що перетворився Скідді?

— «Стінгер» — кращий друг людини.

— Тобі лише шістнадцять. Гадаю, вчора ти пожартував, коли почав проповідувати ідеї бездоганного життя.

— Звичайно, то був жарт, — погодився він.

— Я ж спочатку подумала, що ти серйозно. Невже ніхто на світі нічого не говорить серйозно?

— Ти подобаєшся мені більше за всіх дівчат на світі, — тихо сказав Безіл. — І це правда.

— Ти мені теж подобався, поки не почав говорити мені, що я не повинна цілуватися.

Він наблизився до неї та взяв її за руку:

— Візьмімо валізу догори, допоки покоївка не прийшла.

Вони увійшли до темної кабіни ліфта і зачинили дверцята.

— Тут десь є вимикач, — сказала вона.

Не випускаючи її руки, він притягнув її до себе й міцно обійняв:

— Це той випадок, коли світло нам зараз не потрібне.

* * *

У потягу на зворотному шляху Джордж Дорсі несподівано прийняв рішення. Його зуби зціпилися.

— Зрозумій правильно, Безіле... — він запнувся. — Але скажи: ти пив спиртне на День подяки?

Безіл похмуро кивнув.

— Іноді мене тягне до випивки, — помірковано мовив він. — Не знаю, що з цим вдіяти? У моїй родині всі вмирають від алкоголю.

— Отакої! — вирвалося у Джорджа.

— Але я зав'язав. Дав слово Жобені, що в рот не візьму ані краплі спиртного, поки мені не виповниться двадцять один рік. Вона хвилюється, що я занাপащу себе, якщо і далі настільки гульгьяюватиму!

Джордж якийсь час помовчав.

— Про що ви з нею розмовляли увесь час? Адже я вважав, що ти в гості приїздив до мене, а не до неї!

— Це... це святе, — безтурботно відповів Безіл. — Послухай! Якщо спізнаємося на вечерю, попросімо Сема, щоб ввечері не зачиняв вікно в їдальні?

ДО ЗІРОК

I

Якось під вечір, у скорботному золотистому сьайві пізнього літа, Безіл Дюк Лі та Ріплі Бакнер-молодший сиділи на ганку домівки родини Лі. У будинку мелодійно задзеленчав телефон, обіцяючи загадкові перспективи.

— Я думав, тобі додому час, — сказав Безіл.

— А я думав, тобі.

— Я зараз піду.

— І я теж.

— Чого ж не йдеш?

— А ти чого?

— Та ось вже йду.

Вони зареготали, і через часті позіхання сміх поступово перетворився на якесь булькання.

Коли знову задзвонив телефон, Безіл похопився:

— Мені ще тригонометрію потрібно вивчити до вечері.

— Ти справді восени збираєшся до Єля? — скептично поцікавився Ріплі.

— Збираюся.

— Усі вважають, що це безглуздий намір — тобі ж усього шістнадцять.

— У вересні сімнадцять буде. Ну бувай. Ввечері зателефоную.

Безіл почув, як його мати взяла слухавку нагорі, і відразу розпізнав у її голосі сумні нотки.

— Так... Еверетте, який жах!.. Так... Боже мій!

Через якийсь час він зрозумів, що йдеться про звичні турботи, пов'язані з родинним бізнесом, і пішов на кухню пере-

кусити. На зворотному шляху він зіткнувся з матір'ю, котра квапливо спускалася сходами. Вона частенько кліпала очима, капелюшок на ній був задом наперед, що свідчило про неабияке хвилювання.

— Мені необхідно з'їздити до твого дідуся.

— Що трапилося, мамо?

— За словами дядька Еверетта, ми втратили силу-силенну грошей.

— Скільки? — стривожився він.

— По двадцять дві тисячі доларів кожен. Але це ще не остаточні підрахунки.

Вона пішла.

— Двадцять дві тисячі! — повторив він пошепки.

Уявлення його про гроші були дещо розпливчасті та побіжні, однак він зауважив, що під час сімейних вечер одвічна розмова про продаж залізничній компанії кварталу на Третій вулиці нещодавно змінилася тривожними бесідами про акції «Західної муніципальної комунальної компанії». О пів на сьому зателефонувала мати й звеліла йому повечеряти. З нестримним занепокоєнням, він сів за стіл на самоті, навіть не зауважив розгорнуту «Міссісіпську компанію»¹, що лежала біля тарілки. Стривожена й сумовита, матір повернулася о сьомій і, впавши поруч з ним на стілець, виклала деталі їхнього фінансового становища: вона, її брат Еверетт і їхній батько втратили більш як вісімдесят тисяч доларів. Її охопила паніка й, сидячи за столом, жінка зацьковано озиралася на всі боки так, ніби гроші витрачалися навіть тут, а вона намагалася негайно скоротити витрати.

— Мушу припинити продаж акцій, інакше у нас нічого не залишиться, — заявила вона. — Нам доведеться виживати на три тисячі на рік, ти це розумієш, Безіле? Не уявляю, як зможу відправити тебе до Єля.

---

¹ «Міссісіпська компанія» (1902) — історичний роман Емерсона Хоу (1857–1923) про життя Джона Ло, який прославився введенням паперових грошей у Франції і заснуванням сумнозвісної «Міссісіпської компанії».

У нього душа в п'яти сховалася: майбутнє, яке, як маяк, завжди затишно світило попереду, наостанок яскраво спалахнуло і згасло. Мати здригнулася і рішуче похитала головою:

— Доведеться тобі вступати до університету штату.

— Аякже! — вигукнув Безіл.

Коли вона побачила, як витягнулося і стало нерухомим його обличчя, їй стало його шкода, але вона заговорила далі досить різким тоном, яким зазвичай говорять із тими, кому ви змушені відмовити.

— Мені досить прикро, адже тато мріяв, щоб ти навчався в Єлі. Але кажуть, що разом з одягом та дорогою це потягне на дві тисячі за кожен навчальний рік. Дідусь допоміг мені оплатити твоє навчання в школі Св. Ріджиса, але саме він завжди стверджував, що вищу освіту краще здобувати в державному університеті.

Як уві сні, мати попленталася наверх із чашкою чаю, а Безіл залишився в темній вітальні наодинці зі своїми думками. Зараз втрата грошей означала для нього лише одне: він не поїде навчатися до Єля. Самі ці слова, які ще не набули значення, тиснули на нього неабияким тягарем — адже він безліч разів за звичкою виголошував: «Я вступаю до Єля»; поступово він усвідомив, скільки приємних і знайомих надій віддаляється від нього разом із цими словами.

Ель означав для нього далекий американський Схід, безмежна туга за яким опанувала ним відтоді, як він уперше прочитав книги про життя у мегаполісах.

У старих штатах, далеко від тужливих залізничних вокзалів Чикаго і нічних пожеж Піттсбурга¹, відбувалося щось таке, від чого серце його тріпоче. Він уже перейнявся неосяжно вабливою суетою Нью-Йорка, напругою днів і ночей величезного міста, дзвінкою, мов натягнуті дроти. Там нічого не доводилося домальовувати, бо це і була сама суть романтики — життя барвисте і принадне, як у книжках та мріях.

---

¹ У 1845 р. в Піттсбурзі вирували руйнівні пожежі, які знищили більш як тисячу будинків. Згодом місто було відновлене.

Але шлях до цього незбагненого та заможного існування простягався крізь браму Єля. Вже сама ця назва викликала спогад про героїчну команду, яку раннього морозяного листопадового вечора згуртувало нездійсненне завдання; потім він згадав про групу бездоганих, аристократичних джентльменів у циліндрах і з тростинами, які стояли в барі готелю «Мангеттен». І, невіддільний від тріумфів і нагород, труднощів і славетних перемог, в його уявленні постав неодмінний і незрівнянний дівочий образ...

Але ж на навчання можна заробити? Раптом ця ідея видалася йому цілком досяжною. Він почав стрімко міряти кімнату кроками, декламуючи майже вголос:

— Ну звичайно, так і треба вчинити.

Він поквапився нагору і, постукавши в кімнату до матері, оголосив натхненним голосом провидця:

— Мамо, я знаю, що робити! Я сам зароблятиму на навчання в Єлі.

Він присів до неї на ліжко, і вона дещо замислилася. Вже кілька поколінь чоловіки в їхньому роді не вирізнялися особливою винахідливістю, тож ідея видалася їй несподіваною.

— Здається мені, ти не з тих, хто звик працювати. Окрім того, підробляють зазвичай ті хлопчики, які перед вступом здобули субсидію або грант, а у тебе навчання, як завжди, кульгає.

Безіл образився. До Єльського університету він підготувався на рік раніше, ніж всі його однолітки, тому такий закид він вважав несправедливим.

— І чим ти збираєшся зайнятися? — запитала вона.

— Можу чистити каміни, — не розгубився Безіл. — Можу згрібати сніг із тротуарів. По-моєму, студенти здебільшого таким чином підробляють... а, і ще займаються репетиторством. Ти ж зможеш дати мені ту суму, якою обійшлося б навчання в державному університеті?

— Треба подумати.

— Гаразд, не турбуйся, — категорично заявив він. — Якщо я зароблю собі на навчання, якраз зможу відшкодувати твої збитки... Майже.

— Може, почнеш із того, що підшукаєш роботу на літо?

— Завтра ж. Сподіватимемося, я накопичу потрібну суму, тож тобі не доведеться мені допомагати. На добраніч, мамо.

У себе в кімнаті Безіл зупинився перед дзеркалом і з громоподібною рішучістю заявив, що сам заробить на навчання в Єлі, а потім дістав із книжкової шафи пів дюжини заповорошених творів Гораціо Елджера¹, до яких не торкався сто років. Подібно до того, як молодий чоловік післявоєнної доби міг би вивчати «Короткий курс ведення бізнесу», виданий університетом Джорджа Вашингтона, він сів за стіл і почав повільно гортати «Тільки вгору».

II

Через два дні — наслухавшись глузувань від швейцарів, кур'єрів і секретарок редакцій «Преси», «Вечірніх новин», «Соціалістичної газети», зеленого «бульварного» листка під назвою «Кур'єр», де його переконали, що репортер, якому «майже сімнадцять» років, нікому не потрібен, зазнавши на власній шкурі всі приниження, які очікують юного громадянина у вільній країні, який намагається заробити на навчання в Єлі; Безіл Дюк Лі, надмірно «вразливий», щоб звертатися до батьків своїх друзів, влаштувався працювати на залізницю за протекцією Едді Пармелі, який жив на протилежному боці вулиці.

Наступного ранку, о пів на сьому, захопивши з собою обід і новенький комбінезон, який обійшовся в чотири долари, Безіл знімаючі увійшов у депо. Він відчував себе новачком у незнайомій школі, хіба що ніхто не виявляв до нього жодного інтересу і не запитував, чи буде він вступати до спортивної команди. Безіл відзначився у журналі відвідувань, від чого йому стало ніяково, і, навіть не отримавши застережень від

---

¹ *Гораціо Елджер* (1832–1898) — американський письменник, автор з-поміж ста книг для хлопчиків («Скрипаль Дік», «Лише вгору» та ін.). Більшість героїв Г. Елджера дивним чином перетворюються з бідняків на багатіїв.

бригадира, був відправлений тягати дошки для ремонту вагонного даху.

Настав полудень; усе відбувалося своїм порядком. Голову напекло сонцем, руки й спину ломило, але жодна подія не порушувала сумний спокій цього ранку. На дикому поні не проскакала повз нього донька президента компанії; сам директор не пройшов цехом і не виділив його схвальним поглядом. І все ж Безіл, не падаючи духом, продовжував працювати — не варто багато чого очікувати від першого робочого дня!

Обідали вони разом з Едді Пармелі. Той кілька років підробляв тут під час канікул, а цієї осені збирався вступати до університету штату. Він скептично похитав головою, коли Безіл сказав йому, що хоче заробити на Ель.

— Ти ось що зроби, — порадив він. — Позич у матері дві тисячі та купи двадцять акцій «Плуга і трактора». Потім іди в банк і під заставу цих акцій візьми кредит ще на дві тисячі, а на них купи ще двадцять акцій. Потім рік сиди й не смикайся — і гроші на Ель у тебе в кишені.

— Навряд чи мама дасть мені дві тисячі.

— Ну не знаю, я б тільки так і вчинив.

Якщо ранок не відзначився якимись подіями, то після обіду трапився досить неприємний казус. Безіл отримав невелике підвищення: йому довірили залізити на вантажний вагон і допомогти прибивати дошки, які він тягав уранці. Виявилося, що вбивати цвяхи в дошку значно складніше, ніж вбивати їх у стіну; однак він вважав, що досягнув певних успіхів, аж раптом знизу гукнув невдоволений голос:

— Гей, ти! Нумо, підведись!

Безіл глянув униз. Там, із загрозовито багряним обличчям, стояв бригадир. — Так, ти, у новенькому комбінезоні. Підведись!

Безіл озирнувся, але не побачив, щоб хтось поруч приліг; поруч гарували лише двоє похмурих угорців, і до нього дійшло, що звертаються саме до нього.

— Що, вибачте, сер? — перепитав він.

— Або вставай на коліна, або забирайся звідси геть. Ти де перебуваєш, га?

Хлопець забивав цвяхи сидячи, тому, либонь, бригадир запідозрив його в ледарстві. Вдруге подивившись на бригадира, Безіл не став пояснювати, що в сидячому положенні відчуває себе більш впевнено, і пропустив зауваження повз вуха. Ось в Єлі, напевно, немає залізничних майстерень; і з рапто-вим болем він одразу пригадав зловісну назву «Нью-Йорк — Нью-Гейвен — Гартфорд»...

На ранок третього дня Безіл усвідомив, що його комбінезон зник, а потім почув, що всі робітники, котрі працювали менше ніж пів року, підлягатимуть звільненню. Він заробив чотири долари й втратив комбінезон. Наука забивати цвяхи стоячи на колінах обійшлася йому вартістю трамвайних квитків.

III

В історичній частині міста стояла велика старомодна садиба, де жив його двоюрідний дід, Бенджамін Райлі; саме туди, не відкладаючи візиту, заявився Безіл. Це була його остання надія — Бенджамін Райлі був рідним братом дідуся Безіла, але останні двадцять років вони не спілкувалися.

У просторій вітальні його зустрів невисокий, кремезний старий, чиє незворушне обличчя ховалося за сивою кучерявою бородою. Поруч із ним стояли жінка років сорока, з якою він одружився пів року тому, та її п'ятнадцятирічна дочка. Ту гілку сімейства, до якої належав Безіл, на весілля не запросили, і цих нових родичок він бачив уперше.

— Ось, вирішив вас провідати, дядьку Бене, — вимовив Безіл із деяким збентеженням.

На якийсь час у вітальні запанувала тиша.

— Мати здорова? — поцікавився старий.

— Так, дякую.

Містер Райлі вичікував. Місіс Райлі щось тихенько сказала дочці, після чого та з цікавістю поглянула на Безіла й неохоче покинула кімнату. Матір усадила старого в крісло.

Від збентеження Безіл відразу перейшов до справи. Йому хотілося отримати тимчасову роботу в фармацевтичній компанії «Райлі».

Двоюрідний дід з хвилину завагався, а потім відповів, що вакансій немає.

— Шкода...

— Якби ти на постійне місце просився, була б інша розмова, але ти ж у нас до Єля зібрався. — Він вимовив це з лише йому зрозумілою іронією і зиркнув на дружину.

— Саме тому я і шукаю роботу.

— А матері не по кишені тобі освіту забезпечити? — в голосі діда відчувалися нотки зловтіхи. — Усі гроші розтринькала?

— Ні-ні, — поспішно запевнив Безіл. — Вона мені допомагатиме.

На його подив, підтримка прийшла з несподіваного боку. Місіс Райлі раптом схилилася до чоловіка і стала щось нашіптувати йому на вухо, після чого старий кивнув та гучно мовив:

— Я подумаю, Безіле. Іди поки що до бібліотеки.

Його дружина підхопила:

— Ми подумаємо. Іди до бібліотеки, побудь там із Родою, а містер Райлі тим часом усе обміркує.

Коли двері бібліотеки зачинилися, він залишився наодинці з Родою, рішучою дівчиною з квадратним підборіддям і білими м'ясистими руками; її біла сукня нагадала Безілу мереживні панталони, які тріпотіли на мотузці у дворі його будинку. Він спантелічено зупинив на ній погляд, не розуміючи, чому дід раптом обернув гнів на ласку.

— Отже, ти мій двоюрідний брат, — сказала Рода, згортаючи книгу; він встиг помітити, що це був роман «Маленький полковник: фрейліна»¹.

— Так, — погодився він.

— Я про тебе від декого чула.

З цього випливало, що до неї дійшли не надто приємні чутки.

— Хто ж про мене розповідав?

---

¹ «Маленький полковник: фрейліна» — один із серії романів американської письменниці Е. Ф. Джонстон (1863–1931), що оповідає про примирення дочки з батьком, який віддалився від родини.

— Одна дівчинка, Елен Вошмер.

— Елен Вошмер! — за його тоном було зрозуміло, що до власниці цього імені він ставиться з презирством. — Еге, аякже!

— До речі, моя краща подруга. — Безіл промовчав. — Вона сказала, що ти зачванився.

Молодь не відразу помічає, що ворогом є саме той, хто завдає рану, а не той, хто пускає ті самі чутки — то не більше, як стріла. І він умить розсердився на Елен Вошмер.

— У мене тут знайомих хлопців мало, — зізналася дівчина більш примирливо. — Ми пів року як переїхали. Ніде більш не зустрічала настільки чванливого товариства.

— Та ні, ти помиляєшся, — запротестував Безіл. — А де ви раніше жили?

— У Су-Сіті. Там молодь значно веселіша.

Заглянувши в бібліотеку, місіс Райлі покликкала Безіла до вітальні. Старий знову зустрів його стоячи.

— Приходь вранці, що-небудь для тебе підшукаю, — сказав він.

— Чом би тобі завтра з нами й не повечеряти? — додала місіс Райлі таким сердечним тоном, за яким доросла людина точно б помітила якийсь підступ.

Сповнившись життєрадісною вдячністю, Безіл ледь зачинив за собою двері, коли місіс Райлі з коротким смішком покликкала доньку.

— Тепер подивимося, чи не стане тобі веселіше, — заявила вона. — Коли там у вас танцюльки?

— У Коледж-клубі щочетверга, а в Озерному клубі щосуботи, — випалила Рода.

— Ну, якщо цей хлопчина не захоче втратити місце, яке дає йому твій батько, у тебе буде кавалер на все літо.

IV

Випадкові компанії, згуртовані внаслідок тяги до грошей чи завдяки географічним координатам, можуть виявитися досить безглуздими й нудними, але якщо молодих людей об'єднує лише властива їм непривабливість серед оточення, то їхнє

скрутне становище можна порівняти хіба що зі становищем ув'язнених, загнаних до тісної камери. За версією Безіла, невеличке товариство, запрошене наступного вечора на вечерю, нагадувало цирк виродків. Льюїс та Гектор Крам, тупуваті двоюрідні брати, які могли спілкуватися хіба що один з одним; Сідні Розен, моторошний тип, хоч і заможний; миршаві Мері Гаупт, Елен Вошмер, а з ними Бетті Джі, зовнішність якої нагадала Безілу про жорстоку дражнилку, котру в дитинстві вони виспівували на мотив «Містечка в джунглях»:

*У джунглях біля гір
Зануда там живе.
Вона всім робить зле,
Жахлива Бетті Джі.
До неї не ходіть...
Глустліш за всіх вона
І схожа на слона —
Королева всіх Зануд!*

Ба більше, всі вони обурювалися на Безіла, вважаючи його «зарозумілим»; дорогою додому він засинав від туги й невиразно відчував, що його використовували. Однозначно, він дякував місіс Райлі за її доброту, але здогадувався, що більш кмітливий хлопець неодмінно ухилився б від необхідності супроводжувати Роду в Озерний клуб на танці вже найближчої суботи. Вимушене запрошення застало його зненацька; та коли хлопця взяли на гачок тиждень по тому, а потім і ще через тиждень, він почав усвідомлювати ситуацію. Це входило в коло його обов'язків, і він знехотя виконував нову повинність, не розуміючи, втім, навіщо такій дівчині, дикунці, яка до того ж погано танцює, йти туди, де її сприймали не інакше, як тягар. «Їй би вдома з книжкою сидіти, — неприязно думав він, — або з'їздити куди-небудь... чи рукоділлям зайнятися».

Одного разу в суботу, коли юнак дивився з трибуни тенісний турнір і здригався від майбутньої вечірньої місії, його увагу несподівано привернуло дівоче личко на відстані буквально кількох футів. Він затамував подих, його серце ра-

дісно затремтіло; трохи пізніше публіка стала розходитися, і він, на свій подив, виявив, що витріщався на дівчинку років десяти. Безіл відвів очі, відчуваючи незрозуміле розчарування, але наступної миті знову дивився в її бік. Миле, соромливе личко викликало в ньому спектр думок і почуттів, що не мали словесного вираження. Він пройшов повз дівчинку, навіть не дізнавшись, чия це дитина; увесь світ раптом видався йому чудовим, він почув його правдивий шепіт про вічну переконливу обіцянку щастя. «Завтра... невдовзі... або восени... можливо, сьогодні». Не стримуючи емоцій, він сів і спробував написати одній знайомій дівчині із Нью-Йорка. Слова на папері були пишномовними, а дівчина здавалася холодною і далекою. В його уяві маячив образ, який занурив його в стан пристрасного томління — і це було обличчя дівчинки, яку він бачив сьогодні вдень.

Приїхавши з Родою в Озерний клуб, Безіл негайно озирнувся навколо у пошуках ровесників-боржників Роди або ж тих, на кого міг натиснути. Тоді ще не було заведено «перехоплювати» дівчат під час танцю; зазвичай Безілу вдавалося заздалегідь позбавити себе від пів дюжини танців, але сьогодні ввечері зібралися старші хлопці, і ситуація була безперспективною. Однак, коли Рода вийшла з гардеробної, він зауважив Білла Кампфа і подумки вдячний накинувся на нього.

— Вітаю, друже! — сказав він, випромінюючи добродушність. — Запросиш на один танець Роду?

— Та ні, — жваво відмовив Білл. — У нас гості. Ти що, не знаєш?

— Ну, на один танець можемо ж обмінятися?

Білл підняв на нього здивований погляд.

— Я думав, ти знаєш! — вигукнув він. — Тут Ерміні. Весь вечір тільки про тебе й говорить.

— Ерміні Бібл!

— Так, разом із батьками та молодшою сестрою. Вранці приїхали.

Тепер емоції, пережиті двома годинами раніше, завирували в ньому по-справжньому, але цього разу Безіл знав причину. Дівчинка, у якої було на диво знайоме обличчя, виявилася

молодшою сестрою Ерміні Гілберт Лабусс Бібл. Його думки поринули в далеке минуле, до довгого тогорічного вечора на веранді Кампфів, що виходила на озеро, аж раптом у вухах пролунав справжній голос Ерміні: «Безіле!» — і блискує красуня п'ятнадцяти років підлетіла до нього, стиснула його пальці так, немов була готова відразу опинитися в його обіймах. Від радості її голос звучав дещо хрипко, хоча вона і була в тому самому віці, коли радість зазвичай маскується за збентеженими усмішками і невиразним бурмотінням. Зате Безіла, всупереч поривам серця, скувало незручністю та збентеженням. Він навіть відчув деяке полегшення, коли Білл Кампф, який приділяв тепер своїй чарівній кухні значно більше уваги, ніж торік, повів її танцювати.

— Хто така? — суворо запитала Рода, коли він, як в тумані, повернувся до неї. — Я її раніше не бачила.

— Просто дівчина. — Він ледве розумів, що говорить.

— Я це сама зрозуміла. А звуть її як?

— Мінні Бібл, з Нового Орлеана.

— Ото ж бо пихата! Ніколи не зустрічала таких чванливих дівчат.

— Цить! — мимоволі вирвалося у Безіла. — Пішли танцювати.

Лише через годину страждань, тягар Безіла взяв на себе Гектор Крам, і через кілька танців Безіл зміг запросити Мінні, яка тепер була в центрі людського коловороту. Але вона змогла його винагородити тим, що взяла його за руку і потягнула за собою на навислу над темним озером веранду.

— Давно б так, — прошепотіла Мінні, інстинктивно вібравши найтемніший куток. — Я підозрювала, що у тебе нове захоплення.

— Зовсім ні, — з жахом запевнив він. — Вона мені майже як двоюрідна сестра.

— Я завжди знала, що ти непостійний. Але не думала, що забудеш мене так швидко.

Вона потроху наближувалася до нього, поки вони не торкнулися одне одного. Її очі, зустрівшись з його поглядом, сказали: «Хіба це важливо? Ми наодинці».

Раптом, охоплений незрозумілою панікою, він скочив на ноги. Ну хіба міг він поцілувати її ось так — відразу? Між ними тепер стояв цілий рік. Неабияк схвильований, Безіл тинявся туди-назад, повторюючи: «Як я радий тебе бачити!» — і супроводжував це не надто оригінальне твердження удаваним сміхом.

Зберігаючи самовладання, в якому вже відчувалася зрілість, Мінні спробувала його заспокоїти: «Безіле, йди-но сюди, сядь!»

— Я зараз, — видихнув він так, ніби зараз знепритомніє. — Трішки розхвилювався, та й все.

І знову він видав смішок, який навіть йому, наперекір стукоту у вухах, видався дурнуватим.

— Я приїхала на три тижні. Хіба це не дивовижно? — і, з виразною теплотою в голосі, додала: — Пам'ятаєш, як того дня, на веранді у Білла?

У відповідь він зміг лише пробурмотіти:

— Я тепер вдень не можу — працюю.

— Зустрічатися, Безіле, можна і ввечері. Тут лише пів години автомобілем.

— У мене немає автомобіля.

— Ну, можеш у рідних попросити.

— У нас електромобіль.

Вона терпляче вичікувала. Він, як і раніше, її зачаровував — цікавий, непередбачуваний, дещо сумний.

— Я бачив твою сестру, — випалив він, сподіваючись хоча б таким способом подолати якусь хворобливу, нестерпну святобливість, яку насилала на нього Мінні. — Ви з нею схожі, як дві краплі води.

— Справді?

— Це було якесь диво... — сказав він. — Просто диво! Зараз розповім...

— Я слухаю. — Вона склала руки на колінах і приготувалася слухати.

— Так ось, сьогодні після обіду...

Музика кілька разів замовкала і починалася знову. Тепер оголосили перерву, і в тиші на веранді почулися рішучі кроки: піднявши голову, Безіл побачив Роду та Гектора Крама.

— Мені час додому, — пискнув Гектор ламаним голоском. — Ось Рода.

«Відведи Роду на причал і шттовхни в озеро!» — спало на думку Безілу. Але насправді він ввічливо підвівся.

— Де ти вештаєшся, Безіле? — сказала Рода з образою. — Чому ти не повернувся?

— Я якраз йду. — Коли він обернувся до Мінні, голос його злегка здригнувся. — Привести твого кавалера?

— Ні, не турбуйся, — сказала Мінні.

Вона не сердилась, але була дещо здивована. Звідки їй було знати, що хлопець, який настільки покірно дозволив відвести себе геть, саме цієї миті заробляє на навчання в Єлі?

V

Рідний дід Безіла, який колись був членом комісії університету штату, від самого початку хотів відмовити онука від вступу до Єля; а тепер і мати, уявивши, як її син, голодний і обірваний, щулиться в мансарді, приєдналася до дідових умовлянь. Сума, на яку Безіл міг розраховувати з її боку, була значно меншою за необхідний мінімум, і хоча він вперто не бажав здаватися, його умовили «про всяк випадок» подати документи в тутешній університет.

В адміністративному корпусі він зіткнувся з Едді Пармелі, який представив йому свого супутника — невисокого на зріст і захопленого японця.

— Так-так, — не втримався Едді. — Отже, Єля тобі не бачити?

— І я Єля не бачити, — несподівано встряв містер Утсономі, здивувавши співрозмовників. — О, давним-давно Єля не бачити! — Він несамовито розсміявся. — Так. Справді.

— Містер Утсономі — японець, — пояснив Едді, підморгуючи другу. — Теж абітурієнт.

— І Гарвард, і Принстон теж не бачити, — продовжував містер Утсономі. — Вдома мені пропонували обирати — я вибрав тут.

— Невже? — майже обурився Безіл.

— Звичайно, тут потужніше. Більше селян — відчувається сила та запах землі.

Безіл здивовано витріщився на нього.

— І вам це подобається? — недовіжливо запитав він.

Утсономі кивнув:

— Тут я спізнаю справжній американський народ. І тут навчаються дівчата. У Єлі самі хлопчики.

— Але ж тут немає університетського духу, — терпляче пояснив Безіл.

Утсономі перевів нетямущий погляд на Едді.

— Чудово! — пояснював Едді, розмахуючи руками. — Дивовижно! Самі розумієте.

— До того ж дівчата тут... — почав було Безіл, та раптом затнувся.

— Ви знайомі тут дівчата? — усміхнувся Утсономі.

— Ні, не знаю, — рішуче сказав Безіл. — Але я знаю інше: вони не схожі на тих, що приїжджають на бали в Ель. Я взагалі не впевнений, що тут влаштовують бали. Ні, може, місцеві дівчата і нічого, але вони не такі, як ті, яких зустрічаєш в Єлі. Тут вони — просто студентки.

— Чув я, що залицяєшся до Роди Сінклер, — перервав Едді.

— Авжеж! — іронічно всміхнувся Безіл.

— Тогорічної весни вони мене час від часу запрошували до себе на вечерю, та тепер, коли ти водиш її на всі танцюльки...

— На все добре, — квапливо розпрощався Безіл.

Він різко вклонився на шанобливий нахил голови містера Утсономі та пішов геть.

З моменту прибуття Мінні питання щодо Роди почало набувати загрозливих масштабів. Спочатку Безіл просто байдуже ставився до її персони, хоча і трохи соромився її мерехтливих вбрання, котре викликало дивні думки, однак тепер, зрозумівши, як безжалісно його експлуатують, Безіл зненавидів її. Коли вона скаржилася на головний біль, в його уяві цей біль переростав у затяжну, страждальну хворобу, від якої вона не зцілиться аж до осені, коли він поїде на навчання. Але

восьми доларів на тиждень, що платив йому двоюрідний дід, мало вистачити на проїзд до Нью-Гейвена, і Безіл розумів, що мати нікуди його не відпустить, якщо він не втримається на цій роботі.

Не знаючи правди, Мінні Бібл була заінтригована тією обставиною, що хлопець танцював із нею лише раз чи двічі за вечір, та й то ставав понурим і замикався в собі. Спочатку така байдужість зачарувувала її та, мабуть, дещо засмучувала. Та рано сформований бурхливий темперамент заважав їй надалі миритися з такою зневагою, і Безіл болісно спостерігав, як у нього один за одним з'являються суперники. Часом він вважав, що Єль потребує надто високої ціни.

Всі надії він покладав на одну подію, що мала відбутися. Ішлося про вечірку на честь від'їзду Мінні: Кампфі орендували Коледж-клуб, Рода туди запрошена не була. За відповідної атмосфери та за сприятливих обставин йому вдасться урвати для себе хоча б мить її від'їзду; і тоді він буде впевнений, що в її серці залишиться його незгладимий відбиток.

За три дні до вечірки він повернувся з роботи о шостій; біля будинку стояв автомобіль Кампфів, а Мінні самотньо сиділа на веранді.

— Безіле, мені треба з тобою поговорити, — промовила вона. — Ти зовсім віддалився від мене.

Сп'янілий її появою на доволі знайомому ґанку, Безіл не знав, що їй відповісти.

— У нас сьогодні родинна вечера в місті, до неї залишилася рівно година. Чи не хочеш кудись поїхати? Я до смерті боялася, що наразі повернеться твоя мама і подумає, що я вкрай знахабніла, коли вже прийшла без запрошення до твого будинку. — Вона говорила пошепки, хоча поблизу не було нікого. — Як би мені хотілося, щоби батьки звільнили старого водія. Він підслуховує.

— Підслуховує що? — запитав Безіл, у якого вмить спалахнула підозра.

— Просто підслуховує.

— Зробімо так, — запропонував Безіл. — Нехай він доведе нас до дідового будинку, а там я візьму електромобіль.

Каштановими кучерями на її чолі грався теплий вітерець; машина плавно рухалася вздовж Хрест-авеню.

Підігнавши авто, Безіл відчув тріумф власного ества. Було одне місце, яке він зберігав спеціально для таких випадків — невеличкий спуск із дороги, що залишився після розбивки Ландшафтного парку; Хрест-авеню в цьому місці продовжувала бігти десь нагорі, ні на кого не звертаючи уваги, а за милю внизу на мілинах Міссісіпі виблискували яскраві проміни вечірнього сонця.

День нагадував, що літо добігає кінця; воно вже минуло свій зеніт, і те, що від нього залишалось, треба було використовувати, поки воно остаточно не зникло.

У нього в обіймах Мінні раптом зашепотіла:

— Ти для мене — головний, Безіле... Лише ти.

— Але ти сама зізналася, що тобі подобається кокетувати.

— Знаю, але це вже в минулому. Років у тринадцять-чотирнадцять мені подобалося, коли мене називали легковажною, бо чхати я хотіла на їхню думку; але приблизно рік тому я почала розуміти: в житті є речі важливіші, і, чесне слово, Безіле, я спробувала виправитися. Але боюся, ангелом я ніколи не стану.

Поміж громадськими лазнями й павутиною шосе на протилежному березі річка сяяла тонким багровим відблиском. Знизу долинав гуркіт і свист далекої залізниці; над тенісними кортами Проспект-парку долинав дитячий гомін.

— Справді, Безіле, я не така, як видаюся на перший погляд, бо те, про що я говорю, має глибокий підтекст, однак ніхто мені не вірить. Ти ж знаєш, наскільки ми схожі з тобою: для хлопця, напевно, це не так важливо, але дівчина мусить стримувати свої почуття, а мені це нелегко, тому що я жахливо емоційна.

— Невже ти ні з ким не цілувалася відтоді, як повернулася додому із Сент-Пола?

— Ні з ким.

Безіл відчував, що вона бреше, причому досить рішуче. За кожного з них говорило серце, а його мова не призначена для точних формулювань, в усі віки воно схильне до напівправди

та недомовок. Вони зібрали воедино всі відомі їм фрагменти романтики, аби скроїти одне для одного покрив, теплий, як їхня дитяча пристрасть, і чудовий, як відчуття дива.

Раптом він відсторонив її від себе, поглянув на неї і видав приглушений радісний вигук. Вона була тут, в її освітленому сонячним променем обличчі — вона, та сама обіцянка — у вигині її губ, і в косій тіні від носа у неї на щоці, і в очах, що сяяли матовими відблисками; вона обіцяла вести його туди, де він завжди буде щасливий.

— Скажи, що кохаєш, — прошепотів він.

— Я в тебе закохана.

— О ні. Це різне.

Вона завагалася:

— Я ще ніколи нікому цього не говорила.

— Ну, будь ласка, скажи.

Вона спалахнула рум'янцем, ніби їй стало спекотно від призахідного сонця.

— На моїй вечірці, — прошепотіла вона. — Вночі це простіше.

Коли автомобіль під'їхав до його будинку, вона, не виходячи з машини, мовила:

— А ось іще чому приїхала до тебе: дядько не зміг орендувати клуб на четвер, тому вечірка буде в суботу ввечері, на звичайних танцях.

Безіл у задумі підіймався східцями: Рода Сінклер теж улаштовувала звану вечерю в Коледж-клубі саме того вечора.

VI

Питання стояло рубом. Місіс Рейлі мовчки вислухала його непереконливі виправдання, а потім сказала:

— Рода перша запросила тебе в суботу, крім того, у неї й так уже є поміж запрошених одна дівчина без кавалера. Я, звичайно, не знаю, як Рода поставиться до того, що ти її підведеш, але добре знаю, як поставилася б до цього сама.

А зранку його двоюрідний дід, проходячи повз складське приміщення, зупинився і запитав:

— Якась плутанина з вечірками?

Безіл захлинався поясненнями, та містер Рейлі перебив:

— Не розумію, навіщо так ображати дівчинку. Раджу як слід подумати.

Безіл і без того губився в роздумах; суботній день наближався до вечора, його чекали і тут і там, а він не знав, що робити. До Еля залишався ще місяць, а до від'їзду Ерміні Бібл — яка так і не пов'язала себе жодними зобов'язаннями, нічого йому не пообіцяла, яка ображена та втрачена назавжди! — лише чотири дні. У Безіла, котрий ще дещо затримався в підлітковому віці, далекоглядність замінювалася нетерпінням, для якого майбутнє вимірюється одним днем. Сяйво Еля меркло поруч із можливістю тієї незрівнянної години.

А з іншого боку, грізною примарою маячив університет штату, біля брами якого снували примари, що на очах перетворювалися на потворних фермерів та дівиць. О п'ятій годині вечора, зневажаючи себе за слабкодухість, Безіл зателефонував і попрохав покоївку Кампфів передати, що він захворів і сьогодні прийти не зможе. Але із марудними однолітками він теж сидіти не збирався: захворів так захворів для всіх. Родині Рейлі не буде в чому його докоряти.

Слухавку взяла Рода, і Безіл ретельно зобразив хрипкий напівшепіт.

— Родо, я захворів. Лежу в ліжку, — ледве пробурмотів він і додав: — Добре ще, що телефон у мене в кімнаті, — принаймні, можу зателефонувати.

— Хочеш сказати, що ти сьогодні не з'явишся? — в її голосі лунали гнів і образа.

— Я захворів, не встаю з ліжка, — вперто повторив він. — У мене остуда, усе болить... і нежить.

— Може, все-таки прийдеш? — в її голосі хворий не почув ані краплі співчуття. — Ти обіцяв. Інакше буде на дві дівчинки без кавалерів більше.

— Я пришлю кого-небудь замість себе, — сказав він у розпачі. Його погляд крізь вікно зупинився на будинку навпроти. — Я пришлю Едді Пармелі.

Рода замислилася. Певно, їй ввижався підступ.

— Чи ти вирішив відвідати іншу вечірку?

— О, ні. Я всіх попередив, що занедужав.

Рода знову замислилася. Едді Пармелі сердився на неї.

— Я все влаштую, — пообіцяв Безіл. — Прийде, куди він дінеться? Йому сьогодні все одно нічим зайнятися.

За кілька хвилин він уже біг через дорогу. Двері відчинив сам Едді, який заправляв краватку-метелика під комірець. Безіл скупно, з певними застереженнями, поспіхом змалював ситуацію. Чи не зможе Едді піти замість нього?

— Вибач, друже, сьогодні ніяк. У мене побачення зі справжньою кралею.

— Ти у програші не залишишся, Едді, — безтурботно пообіцяв Безіл. — Я б тобі заплатив — доларів п'ять.

Едді на мить завагався, та все ж він відмовив:

— Воно того не варте, Безіле. У мене сьогодні така красуня — ти б бачив.

— Зустрінешся з нею пізніше. На цю вечірку тебе... тобто мене... тому зазивають, що там дівчат більше, ніж хлопців... Послухай, Едді, я тобі десять доларів дам.

Едді поплескав його по плечу:

— По руках, друже. Чого заради кращого друга не зробиш? Де гроші?

У Едді в долоні опинилася тижнева зарплата, ще й з доважком, але на зворотному шляху на свій бік вулиці Безіла охопила порожнеча іншого штибу — порожнеча прийдешнього вечора.

Приблизно через годину лімузин Кампфів пригальмує біля Озерного клубу, і... знову і знову в його уяві переполоном вставала та сама сумна картина, бачити яку він уже був не в змозі.

У розпачі він блукав темними кімнатами. Мати відпустила покоївку, а сама пішла вечеряти до дідуса, і Безіл раптом надумав покликати якогось меткого хлопця, на зразок Елвуда Лімінга, в ресторан «Карлінг» — пити віскі, вино і пиво. Можливо, дорогою додому з вечірки на озері, Мінні помітить його обличчя серед найзатятіших гультіпак і все зрозуміє.

— Поїду в «Максим», — ледь чутно пробурмотів він у відчай; а потім спересердя додав: — Ох, до біса той «Максим!»

Він сів у вітальні та почав дивитися, як над парканом будинку Ліндсеїв по вулиці Мак-Каббен сяє блідий місяць. Компанія молодиків поквапилася на трамвай, що прямував у бік «Комо-парку». Йому стало шкода тих молодиків через їхню похмуре буття: вони ж не танцюватимуть сьогодні ввечері з Мінні в Озерному клубі.

О пів на дев'яту вечора: вона вже там. Дев'ята. Поміж змінами страв вони танцюють під «Занозу в моєму серці»¹ чи виконують кастл-уолк, який Енді Локгарт привіз із Єля.

О десятій він почув, як увійшла мати і майже одночасно пролунав телефонний дзвінок. Від нудьги він прислухався — і раптом різко випростався на стільці.

— Алло, так-так... Доброго вечора, місіс Райлі... Розумію... Ах ось воно що... Так... Ви впевнені, що не хочете поговорити з Безілом?.. Відверто кажучи, місіс Райлі, я в такі справи не заглиблююся.

Безіл підвівся та зробив крок до дверей; голос його матері ставав писклявим і роздратованим:

— Мене не було вдома; поняття не маю, кого він обіцяв прислати.

Отже, Едді Пармелі так нікуди й не пішов — це була катастрофа.

— ...Звичайно, ні. Це, мабуть, якась помилка. Не думаю, що Безіл міг так вчинити; взагалі я сумніваюся, що він володіє японською.

У Безіла запаморочилось у голові. Він мало не кинувся через дорогу, щоб поквитатися з Едді Пармелі. Але тут він почув у голосі матері гнів:

— Добре, місіс Райлі. Так і перекажу. Але я не обговорюватиму з вами його вступ до Єля. У будь-якому разі він обійдеться без сторонньої допомоги...

---

¹ «*Peg of My Heart*» — популярна пісня А. Брайана і Ф. Фішера, написана 1912 р.

Його звільнили з роботи, а мати намагалася стійко прийняти цю звістку. Вона ще не завершила розмову, навіть дещо підвищила тон:

— Можливо, дядько Бен зацікавиться тим, що сьогодні ввечері ми продали компанії «Юніон-депо» корпус на Третій вулиці за чотириста тисяч доларів.

VII

Містер Утсономі насолоджувався. За всі шість місяців, проведених в Америці, він вперше опинився в теплій компанії. Спочатку він намучився, намагаючись пояснити господині вечора, яким вітром його занесло до неї в гості, та Едді Пармелі запевнив, що такі заміни — типовий американський звичай, і тепер він увесь вечір намагався зібрати якомога більше відомостей про тутешню поведінку та звичаї.

Танцювати він не вмів, а тому сидів з літньою господинею, поки вони обидві — літня й молоденька — не почали збиратися додому — раніше, ніж зазвичай і з деяким сум'яттям, майже відразу після вечері. А містер Утсономі залишився. Він дивився на всі боки, всьому дивувався. Самотність його не обтяжувала: він до неї тут звик.

Близько одинадцятої він сидів на веранді та вдавав, що затягується цигаркою, хоча, насправді, ненавидів тютюн; він нібито пускав дим, а сам прислухався до бесіди, що велася прямо у нього за спиною. Бесіда, що тривала вже пів години, його спантеличила, бо в ній, як він розумів, говорилося про пропозицію, від якої ухилилися. Однак, якщо очі його не обманювали, співрозмовники перебували ще в тому віці, який американці не асоціюють із такими серйозними питаннями. Втім, ще більш спантеличила його інша деталь: якщо хтось замінює собою відсутнього гостя, то само собою зрозуміло, що відсутнього гостя не повинно бути серед присутніх; проте він був майже впевнений, що юнак, який зробив пропозицію руки та серця, — не хто інший, як містер Безіл Лі! Саме зараз встрявати в розмову було б неввічливо, але можна буде делікатно попросити його пролити світло на цю загадку восени, коли почнуться заняття в університеті штату.

ЗМІСТ

Дитяча забава	3
Колекціонери сенсацій	16
Вечері на ярмарку	39
Нахабний свіжак	59
Він думає: «Я — красень!»	86
Полонена тінь	111
Бездоганний спосіб життя	136
До зірок	165

Літературно-художнє видання

Серія «Зарубіжні авторські зібрання»

ФІЦДЖЕРАЛЬД Френсіс Скотт

ДО ЗІРОК

Переклад з англійської

Головний редактор *О. В. Красовицький*
Відповідальна за випуск *Т. І. Шкарупа*
Художній редактор *О. А. Гугалова-Мешикова*
Технічний редактор *Г. С. Таран*
Комп'ютерна верстка: *О. В. Підлісна*
Коректор *М. О. Пітішкіна*

Підписано до друку 25.06.20. Формат 84×108 ¹/₃₂.

Умов. друк. арк. 10,08. Облік.-вид. арк. 9,26.

Тираж 750 прим. Замовлення № .

ТОВ «Видавництво Фоліо»
вул. Римарська, 21А, м. Харків, 61057
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК № 5244 від 09.11.2016

Сайт та інтернет-магазин видавництва:
www.folio.com.ua
Електронна адреса:
market@folio.com.ua

Надруковано з готових позитивів
у ТОВ «Видавництво Фоліо»
вул. Римарська, 21А, м. Харків, 61057
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК № 5244 від 09.11.2016

Ф66

Фіцджеральд Ф. С.

До зірок / Френсіс Скотт Фіцджеральд; пер. з англ. В. Р. Дудик; худож.-оформлювач О. А. Гугалова-Мешкова. — Харків: Фоліо, 2020. — 187 с. — (Зарубіжні авт. зібрання).

ISBN 978-966-03-9284-7

Оповідання Ф. С. Фіцджеральда (1896–1940) вирізняються майстерністю тонкого психологізму та елементами контрасту. Видання містить автобіографічний цикл творів про Безіла Дюка Лі та оповідання «Дитяча забава». Безіл, прототипом якого є сам автор, — амбітний, розумний і цілеспрямований підліток із величкого міста Сент-Пол, штат Міннесота. Становлення його особистості відбувається в моральних випробуваннях, герой часто потрапляє в схожі ситуації, але щоразу реагує на них по-різному, що дає змогу зробити висновок про те, як змінюється його внутрішній світ. Він виважує власні вчинки та прагне, попри всі перепони, втілити виплекані з дитинства мрії. Фіцджеральду вдається передати прикмети часу мимохідь: оповідання сповнені деталями американського побуту початку ХХ століття — від вбрання до модних мелодій і танців «епохи джазу».

УДК 821.111(73)